

Dit rapport is een uitgave van het NIVEL.
De gegevens mogen worden gebruikt met
bronvermelding.

Deelname aan de samenleving van mensen met een beperking
Participatiemonitor 2007

Peggy van den Hoogen
Mieke Cardol
Marieke Speet
Peter Spreeuwenberg
Mieke Rijken

U vindt dit rapport en andere publicaties van het NIVEL in PDF-format op: www.nivel.nl

ISBN 978-90-6905-917-4

<http://www.nivel.nl>

nivel@nivel.nl

Telefoon 030 2 729 700

Fax 030 2 729 729

Omslag: Richard van Kruijsdijk

©2008 NIVEL, Postbus 1568, 3500 BN UTRECHT

Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd en/of openbaar gemaakt worden door middel van druk, fotokopie, microfilm of op welke andere wijze dan ook zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van het NIVEL te Utrecht. Het gebruik van cijfers en/of tekst als toelichting of ondersteuning in artikelen, boeken en scripties is toegestaan, mits de bron duidelijk wordt vermeld.

Samenvatting

Participatiemonitor

Om de deelname aan de samenleving van mensen met een beperking te monitoren brengt het NIVEL sinds 2005 aan het ministerie van VWS de participatiemonitor uit. Participatie wordt binnen de monitor gedefinieerd als 'het vervullen van sociale en maatschappelijke rollen op een voor de persoon zinvolle manier.' De onderzochte domeinen zijn wonen, opleiding, werk, vrijetijdsbesteding, sociale contacten en vervoersvoorzieningen.

Overheidsbeleid ten aanzien van de participatie van mensen met beperkingen

Ongeveer 3,7 miljoen Nederlanders hebben een lichamelijke beperking en circa 111.000 Nederlanders hebben een verstandelijke beperking. Zij participeren op allerlei terreinen minder dan mensen zonder beperking. Het huidige overheidsbeleid wil hier verandering in brengen. Het heeft als uitgangspunt vanaf het begin rekening te houden met mensen met een beperking, zodat zij op dezelfde (reguliere) manier kunnen deelnemen aan de samenleving als mensen zonder beperking. Hiertoe zijn de afgelopen jaren twee belangrijke wetten in werking getreden: de Wet gelijke behandeling op grond van handicap of chronische ziekte (Wgbh/cz) en de Wet maatschappelijke ondersteuning (Wmo). In het kader van de Wmo zijn gemeenten verantwoordelijk voor de ondersteuning van hun burgers bij het streven naar een grotere mate van zelfredzaamheid en maatschappelijke participatie. De Wmo is per 1 januari 2007 in de plaats gekomen van de Wet voorzieningen gehandicapten (Wvg).

Onderzoeksvragen

De centrale onderzoeksvraag van dit deelrapport van de participatiemonitor is in welke mate mensen met een lichamelijke of verstandelijke beperking in 2007 deelnamen aan de Nederlandse samenleving en hoe zij hun participatie beoordelen. Daarnaast geeft dit rapport antwoord op de vragen of er een verandering zichtbaar is in de participatie in 2007 ten opzichte van 2006 voor mensen met een beperking en in welke mate zij het belangrijk vinden om (op de door hen gewenste manier) te kunnen participeren. De onderzoeksvragen worden beantwoord voor drie groepen mensen met beperkingen, te weten mensen met een motorische beperking van 15 jaar en ouder (n=1215), mensen met een motorische én zintuiglijke beperking van 40 jaar en ouder (n=532) en mensen met een lichte of matige verstandelijke beperking van 15 jaar en ouder (n=371).

Participatie-index: set van indicatoren en PIC

Voor elke groep wordt de participatie beschreven aan de hand van een beperkte set van indicatoren en een participatie-indexcijfer (PIC). Per participatiedomein zijn indicatoren samengesteld voor de feitelijke participatie, het gebruik van reguliere voorzieningen daarbij, de tevredenheid met de participatie en het belang dat men hecht aan participatie op het betreffende domein. Het PIC is een gestandaardiseerde samenvattende maat voor de algehele participatie waarin informatie is verwerkt over de feitelijke deelname, en het gebruik van reguliere voorzieningen daarbij, op alle onderzochte domeinen. Het PIC is een relatieve maat die in één oogopslag een eventuele verbetering van de deelname over

de tijd *binnen* een groep van mensen met beperkingen zichtbaar maakt. Het PIC is niet geschikt om vergelijkingen te maken *tussen* groepen van mensen met beperkingen in de mate waarin zij aan de samenleving deelnemen.

Gegevensverzameling

Voor de gegevensverzameling bij mensen met een lichamelijke beperking wordt gebruik gemaakt van het Nationaal Panel Chronisch zieken en Gehandicapten (NPCG). Voor de gegevensverzameling bij mensen met een verstandelijke beperking wordt gebruik gemaakt van het Panel Samen Leven, een panel bestaande uit mensen met een verstandelijke beperking en hun directe naasten.

Participatie van zelfstandig wonende mensen met een lichamelijke beperking in 2007

De resultaten voor mensen met alleen een motorische beperking en mensen met zowel een motorische als zintuiglijke (multipale) beperking zijn vergelijkbaar. Daarom worden de belangrijkste resultaten voor deze beide groepen hier gezamenlijk beschreven. De participatie van mensen met een motorische beperking is in zijn geheel, zoals weergegeven aan de hand van het participatie-indexcijfer, in 2007 vrijwel onveranderd ten opzichte van 2006 (zie tabel 1). Binnen de groep mensen met een multipale beperking zijn de gevonden verschillen in participatie-indexcijfers voor 2007 ten opzichte van 2006, en ook tussen subgroepen onderling, vergelijkbaar (niet in tabel).

Tabel 1: Relatief participatie-indexcijfer¹ (PIC) voor 2007 ten opzichte van 2006 voor de totale groep zelfstandig wonende mensen met een motorische beperking van 15 jaar en ouder en voor subgroepen.

	PIC ¹	
	2007	2006
Totale groep	102	100
Leeftijd		
- 15 – 39 jaar	122	109
- 40 – 64 jaar	105	102
- 65 jaar en ouder	91	94
Opleidingsniveau		
- laag	87	86
- midden	117	116
- hoog	144	142
Ernst van de beperking		
- licht	133	134
- matig	108	106
- ernstig	68	65

¹ Relatief ten opzichte van de totale groep in 2006 (=100) en gebaseerd op gegevens over de feitelijke participatie

Mensen met een ernstige beperking en laag opgeleiden doen minder vaak mee

Mensen met een ernstige motorische of multipale beperking, laag opgeleiden en in mindere mate ouderen doen minder vaak mee aan de samenleving. Zo heeft slechts één

op de tien mensen met een ernstige motorische beperking betaald werk, en minder dan één op de tien mensen met een ernstige multipele beperking. Verder zijn circa vier op de tien mensen met een ernstige motorische of multipele beperking die wekelijks sociaal contact hebben daar ontevreden over. Laag opgeleiden participeren niet alleen minder, ze lijken ook minder belang te hechten aan (naar behoefte) kunnen participeren dan hoger opgeleiden.

Meer aandacht nodig voor werk

Ongeveer een derde van de mensen met een motorische beperking (15-64 jaar) en een kwart van de mensen met een multipele beperking (40-64 jaar) had in 2007 betaald werk (voor tenminste 12 uur per week). Dit aandeel is laag vergeleken met de algemene Nederlandse bevolking van 15 tot 65 jaar (65%). Ruim een derde van de werkenden onder mensen met een motorische beperking en de helft van de werkenden onder mensen met een multipele beperking is bovendien ontevreden met het werk. Het merendeel van de ontevreden wil werk doen dat minder belastend is of minder uren werken. Ruim de helft (58%) van de mensen met een motorische beperking en bijna de helft (46%) van de mensen met een multipele beperking geeft overigens aan het belangrijk te vinden om betaald werk te hebben. Dit percentage ligt nog veel hoger (>80%) onder jongere mensen (15-39 jaar) met een motorische beperking.

Ruim een kwart is minder dan één keer per maand actief in de vrije tijd

Ruim een kwart van de mensen met een motorische of multipele beperking is minder dan één keer per maand actief in de vrije tijd, in niet-georganiseerd of georganiseerd verband (respectievelijk 30% en 33%). Meer dan driekwart geeft aan het wel belangrijk te vinden vrijetijdsactiviteiten te kunnen doen die qua aard en frequentie aansluiten bij de behoefte. De meeste mensen met een motorische of multipele beperking (>90%) hebben wekelijks sociaal contact en dat vinden zij ook belangrijk. Ruim een kwart van de mensen met een motorische of multipele beperking die wekelijks sociaal contact hebben geeft echter aan ontevreden te zijn over de frequentie van het contact (te vaak of te weinig) of nieuwe of andere mensen te willen ontmoeten. Zes procent van de mensen met een motorische beperking die sociaal contact hebben is ontevreden omdat ze vaker contact willen hebben.

Meedoen gebeurt vooral op reguliere wijze

Mensen met een motorische of multipele beperking die meedoen in de samenleving doen dat vooral op reguliere wijze, dit wil zeggen door gebruik te maken van dezelfde voorzieningen als mensen zonder beperking en via contacten met mensen zonder beperking. Gebruik van het openbaar vervoer (OV) is echter gering (respectievelijk 30% en 31%), maar dat geldt eveneens voor het gebruik van speciale vervoersvoorzieningen zoals Wmo- (voorheen Wvg-)vervoer of Valys (respectievelijk 8% en 12%). Daar staat tegenover dat ruim de helft van beide groepen het wel belangrijk vindt gebruik te kunnen maken van het openbaar vervoer.

Participatie van mensen met een lichte of matige verstandelijke beperking in 2007 volgens directe naasten

Voor de beschrijving van de participatie van mensen met een lichte of matige verstandelijke beperking zijn in dit rapport uitsluitend gegevens gebruikt die afkomstig zijn van

hun directe naasten. De mensen met een verstandelijke beperking die zij vertegenwoordigen zijn in 2007 namelijk niet zelf bevroegd. Tevens zijn voor deze groep alleen de participatie-indexcijfers voor 2007 geschat, omdat de gegevens over 2006 nog niet beschikbaar zijn (zie tabel 2).

Lagere participatiegraad onder mensen met een matige beperking en ouderen

De participatiegraad is lager onder mensen met een matige verstandelijke beperking en onder mensen met een verstandelijke beperking van 65 jaar en ouder. Ouderen doen vooral minder vaak mee, maar niet minder vaak regulier. Mensen met een matige verstandelijke beperking doen over het algemeen niet minder vaak mee maar vooral minder vaak door gebruik te maken van reguliere voorzieningen en via contacten met mensen zonder beperking. Ze hebben wel minder vaak betaald werk dan mensen met een lichte verstandelijke beperking (20% vs 40%).

Tabel 2: Relatief participatie-indexcijfer¹ (PIC) voor 2007 voor de totale groep mensen met een lichte of matige verstandelijke beperking van 15 jaar en ouder en voor subgroepen.

	PIC ¹
Totale groep	100
Leeftijd	
- 15 – 39 jaar	113
- 40 – 64 jaar	98
- 65 jaar en ouder	56
Ernst van de beperking	
- licht	104
- matig	95

¹ Relatief ten opzichte van de totale groep in 2007 (=100) en gebaseerd op gegevens over de feitelijke participatie en het gebruik van reguliere voorzieningen daarbij verzameld bij directe naasten.

De meesten doen onbetaald werk of dagbesteding

Het percentage mensen met een verstandelijke beperking dat betaald werk heeft is laag (30%) in vergelijking met de algemene Nederlandse bevolking. Daar staat tegenover dat het percentage dat onbetaald werk of dagbesteding doet relatief hoog is (62%).

Minder dan de helft maakt regelmatig gebruik van buurtvoorzieningen

Minder dan de helft van de mensen met een verstandelijke beperking maakt regelmatig gebruik van buurtvoorzieningen zoals winkels, bibliotheek en postkantoor. Ruim een kwart (29%) komt niet dagelijks buitenshuis. Van degenen die wel dagelijks buitenshuis komen kan een kwart volgens de naasten soms of meestal niet ‘gaan en staan waar en wanneer hij wil.’ Dit terwijl circa 70% van de directe naasten het wel belangrijk vindt dat hun naaste met een verstandelijke beperking kan ‘gaan en staan waar en wanneer hij wil’ en gebruik kan maken van de buurtvoorzieningen.

De meesten zijn actief in de vrije tijd

De meeste mensen met een verstandelijke beperking (90%) zijn actief in de vrije tijd. Bijna een derde wil volgens hun naasten echter vaker iets doen in de vrije tijd. Ook bij de mensen met een verstandelijke beperking die regelmatig sociaal contact hebben (88%) vindt een vijfde van de naasten het wenselijk als hun gehandicapte naaste vaker contact zou hebben.

Meedoen gebeurt vaak op niet-reguliere wijze

Mensen met een verstandelijke beperking die meedoen in de samenleving doen dat vaak samen met andere mensen met een verstandelijke beperking of door het gebruik van speciale voorzieningen. Zo wonen de meesten in een gewone woonwijk samen met andere mensen met een verstandelijke beperking. Verder hebben negen op de tien mensen met betaald werk een baan bij of via een sociale werkvoorziening en neemt de helft van de mensen die actief zijn in hun vrije tijd deel aan activiteiten speciaal voor mensen met een verstandelijke beperking. Ook maakt de helft gebruik van speciaal vervoer, zoals Valys of speciaal vervoer van de instelling of het wooncentrum en is het gebruik van het openbaar vervoer laag (25%).

Hierbij aansluitend blijkt uit het onderzoek dat de directe naasten het vooral belangrijk vinden dat hun naaste met een verstandelijke beperking aan de samenleving kan deelnemen op een wijze die past bij zijn of haar aard en mogelijkheden. Of dat op reguliere wijze is vinden ze daarbij van minder belang.

Bruikbaarheid participatie-indexcijfer

Het participatie-indexcijfer (PIC) is bedoeld om informatie te verschaffen over het al of niet realiseren van een kwantitatief beleidsdoel, namelijk een grotere participatiegraad van mensen met een beperking. Of het PIC in zijn huidige vorm volledig aan dit doel beantwoordt, kan nog niet worden gezegd. We weten nog niet hoe *gevoelig* het indexcijfer is voor veranderingen over de jaren heen binnen de verschillende groepen van mensen met een beperking. Wanneer gegevens over meer jaren beschikbaar zijn, kan een oordeel worden gegeven over de bruikbaarheid van het PIC in zijn huidige vorm.

Inhoud

Samenvatting	3
1 Inleiding	11
1.1 Achtergrond	11
1.2 Definitie van participatie	12
1.3 Doelstelling en onderzoeksvragen	13
1.4 Onderzoeksgroepen	15
1.5 Opbouw rapport	16
2 Participatie van mensen met een motorische beperking	17
2.1 Beschrijving van de populatie	17
2.2 Gerealiseerde deelname aan de samenleving in 2007	18
2.3 Participatie-indexcijfer 2006 en 2007	22
2.4 Belang van deelname aan de samenleving	23
2.5 Conclusies	25
3 Participatie van mensen met een motorische en zintuiglijke beperking	27
3.1 Beschrijving van de populatie	27
3.2 Gerealiseerde deelname aan de samenleving in 2007	28
3.3 Participatie-indexcijfer 2006 en 2007	31
3.4 Belang van deelname aan de samenleving	32
3.5 Conclusies	34
4 Participatie van mensen met een verstandelijke beperking volgens naasten	37
4.1 Beschrijving van de populatie	37
4.2 Gerealiseerde deelname aan de samenleving in 2007 volgens naasten	38
4.3 Participatie-indexcijfer 2007	41
4.4 Belang van deelname aan de samenleving volgens naasten	42
4.5 Conclusies	44
5 Beschouwing	47
Literatuur	55
Bijlage A: Beschrijving van de panels	57
Bijlage B: Beschrijving van de respondentengroepen	59
Bijlage C: Definitie en codering indicatoren participatie-index	63
Bijlage D: Constructie participatie-indexcijfer	79
Bijlage E: Standaardisatie en data-analyse	81
Bijlage F: Resultaten mensen met een motorische beperking naar subgroepen	89
Bijlage G: Resultaten mensen met motorische en zintuiglijke beperking naar subgroepen	93
Bijlage H: Resultaten mensen met een verstandelijke beperking naar subgroepen	97

1 Inleiding

1.1 Achtergrond

De groep Nederlanders die een beperking hebben is een omvangrijke en heterogene groep. Er zijn in Nederland naar schatting 3,7 miljoen mensen met een lichamelijke beperking, waarvan bijna twee miljoen een lichte beperking en circa 1,7 miljoen een matige of ernstige beperking hebben. Het betreft mensen met een motorische of zintuiglijke beperking of beide (multipelere beperking) (De Klerk, 2002 en 2007). Het aantal personen in Nederland met een verstandelijke beperking wordt geschat op 111.000 (De Klerk, 2002).

Wat deze mensen ondanks hun grote diversiteit gemeen hebben, is dat zij kwetsbaar zijn daar waar het hun sociale en maatschappelijke participatie betreft. Mensen met een lichamelijke of verstandelijke beperking doen op allerlei terreinen in mindere mate mee dan mensen zonder beperking (De Klerk, 2007). Bovendien is bekend dat de verschillen in participatie tussen mensen met en zonder lichamelijke beperking tussen 1995 en 2003 niet kleiner zijn geworden (De Klerk, 2007).

De afgelopen decennia is het denken over mensen met een beperking en hun positie in de samenleving aanzienlijk veranderd. Tot eind jaren negentig werden de oorzaken van participatieproblemen te eenzijdig bij het individu gelegd. Dit leidde tot een overheidsbeleid dat vooral gericht was op het creëren van speciale voorzieningen voor mensen met een beperking.

Tegenwoordig is gelijke behandeling en bevorderen van inclusief beleid het uitgangspunt. Hierbij houdt men in het algemene beleid vanaf het begin rekening met mensen met een beperking, zodat er veel minder speciale voorzieningen nodig zijn. Het veranderde overheidsbeleid, zoals vastgelegd in de Wet gelijke behandeling op grond van handicap of chronische ziekte (Wgbh/cz), heeft als uitgangspunt gelijke behandeling: mensen met een beperking moeten op dezelfde manier kunnen deelnemen aan de samenleving als mensen zonder beperking. Gelijke behandeling van mensen met een beperking wordt hierbij gezien als een gedeelde verantwoordelijkheid van het individu en de samenleving als geheel. Het recht op gelijke behandeling in werk en beroepsonderwijs is eind 2003 vastgelegd in de Wgbh/cz (Staatsblad, 2003). In de wet is ook een verbeterde toegankelijkheid van het stads- en streekvervoer per 2010 opgenomen. De werkingssfeer van de Wgbh/cz wordt binnenkort uitgebreid naar het hele onderwijs en wonen.

Om te bevorderen dat iedereen zo lang mogelijk zelfstandig thuis kan wonen en mee kan doen in de samenleving is sinds 1 januari 2007 de Wet maatschappelijke ondersteuning (Wmo) in werking getreden (Tweede Kamer, 2005/2006). Gemeenten zijn verantwoordelijk voor de Wmo. Als meedoen of zelfstandig wonen niet lukt zonder hulp kan de gemeente zorgdragen voor maatschappelijke ondersteuning. Gemeenten zijn met de Wmo tevens verplicht om hun burgers en cliëntenorganisaties te betrekken in hun plannen voor de Wmo.

Ook internationaal worden de rechten van personen met een beperking vastgelegd waardoor ze beter kunnen deelnemen aan de samenleving. In 2007 heeft Nederland het VN-

verdrag ondertekend dat aangeeft hoe landen ervoor kunnen zorgen dat mensen met een beperking alle rechten kunnen genieten zonder gediscrimineerd te worden (www.minvws.nl/kamerstukken/dmo/2008). Verschillende ministeries ontwikkelen samen de wetgeving om het verdrag in Nederland van kracht te kunnen laten worden.

Het NIVEL brengt jaarlijks de participatiemonitor uit, een rapportage met monitoringgegevens over de maatschappelijke participatie van mensen met een beperking. Deze monitor wordt gebruikt om na te gaan of bovengenoemde beleidsmaatregelen daadwerkelijk zullen leiden tot een verhoogde participatiegraad van mensen met een beperking en om ontwikkelingen en verschuivingen op het gebied van participatie over de tijd te kunnen volgen.

1.2 Definitie van participatie

Participatie, dat is waar zowel de overheid als veel mensen met een beperking zelf naar streven. In de praktijk is dit begrip echter moeilijk te operationaliseren omdat het naar deelname aan de samenleving op zeer uiteenlopende domeinen verwijst (De Klerk, 2007). In deze rapportage beschrijven we participatie op de domeinen wonen, opleiding, werk, vrijetijdsbesteding, sociale contacten en vervoersvoorzieningen/mobiliteit.

Vanuit beleids oogpunt staat centraal in welke mate mensen met een beperking feitelijk 'meedoen' aan de samenleving. Doel van het overheidsbeleid is immers dat meer mensen gaan 'meedoen'. Gezien vanuit het individu draagt naast de feitelijke participatie ook de mate waarin deelname door die persoon als zinvol wordt ervaren in belangrijke mate bij aan diens kwaliteit van leven (Cardol et al., 2006). Participatie wordt in dit rapport daarom gedefinieerd als *'het vervullen van sociale en maatschappelijke rollen op een voor de persoon zinvolle manier.'* Met zinvol wordt in dit verband bedoeld passend bij de mogelijkheden en behoeften van die persoon en leidend tot tevredenheid. Aan welke (mate van) participatie iemand behoefte heeft wordt mede bepaald door iemands ervaringen en de beoordeling hiervan en door de waarde of het belang dat iemand aan participatie (op een bepaald terrein) hecht. Om die reden besteden we in dit rapport naast de feitelijke participatie ook aandacht aan ervaren tevredenheid met participatie en aan het belang dat mensen met een beperking zelf hechten aan participatie. De bovengenoemde definitie van participatie sluit aan bij de definitie van participatie volgens de Internationale Classificatie van het menselijk Functioneren [ICF 2001] en houdt daarnaast ook rekening met de mogelijkheden en behoeften van een persoon.

1.3 Doelstelling en onderzoeksvragen

Doelstelling

Doel van de participatiemonitor is het *periodiek* en *systematisch* verzamelen en presenteren van gegevens over de omvang en aard van deelname aan de samenleving van mensen met een beperking, alsmede over hun ervaringen en ondersteuningsbehoeften op dit terrein. De monitor vervult daarmee een belangrijke signalerende en beleidsondersteunende functie. Ontwikkelingen in de participatie worden beschreven voor verschillende groepen van mensen met een beperking (zie §1.4: onderzoeksgroepen) aan de hand van een participatie-index. De opzet van deze index wordt beschreven in tekstblok 1.1.

Tekstblok 1.1: Participatie-index

De participatie-index beschrijft de participatie van een groep mensen met een beperking aan de hand van een beperkte set van *indicatoren* en een *participatie-indexcijfer*.

Indicatoren

Voorbeeld van een indicator is 'het percentage mensen met een verstandelijke beperking dat in een woonwijk woont.' Per participatiedomein (wonen, opleiding, werk, vrijetijdsbesteding, sociale contacten en vervoersvoorzieningen/mobiliteit zijn één tot drie indicatoren vastgesteld die een beeld geven van de *feitelijke participatie* op het betreffende domein en een indicator die verwijst naar het *gebruik van reguliere voorzieningen* daarbij. Daarnaast zijn per participatiedomein één tot drie indicatoren vastgesteld die een kwalitatief oordeel geven over de *tevredenheid met de deelname* op het betreffende domein en één tot maximaal vijf indicatoren die een beeld geven van het *belang dat mensen hechten aan participatie* op het betreffende domein. Voor de indicatoren die zijn opgenomen in de participatie-index en hun definitie en codering wordt verwezen naar bijlage C.

Participatie-indexcijfer

Het participatie-indexcijfer is een getal waarin voor alle onderzochte domeinen van participatie zowel informatie is verwerkt over de feitelijke deelname als over het gebruik van reguliere voorzieningen daarbij. Voor de constructie ervan wordt verwezen naar bijlage D en E. Het participatie-indexcijfer is een overallmaat voor participatie die alleen betekenis heeft als *relatieve* maat om in één oogopslag zichtbaar te maken of er sprake is van een verbetering van de deelname in een bepaald jaar ten opzichte van voorgaande jaren. Voor verschillende groepen van mensen met een beperking wordt jaarlijks een participatie-indexcijfer berekend, dus één cijfer voor mensen met een motorische beperking, één voor mensen met een motorische én zintuiglijke beperking en één voor mensen met een verstandelijke beperking.

Weging uitkomsten participatie-index

Om binnen een subgroep van mensen met een beperking de indicatoren en het participatie-indexcijfer in een bepaald jaar te kunnen vergelijken met de uitkomsten gevonden in andere jaren, worden de onderzoeksgegevens gewogen naar een gedefinieerde standaardpopulatie. De kenmerken van deze standaardpopulatie zijn zoveel mogelijk gebaseerd op gegevens over de daadwerkelijke samenstelling van de betreffende subpopulatie van mensen met een beperking in Nederland in 2006 (zie ook bijlage E).¹

¹ Het jaar 2006 wordt in de participatiemonitor beschouwd als het 'nuljaar', het jaar voorafgaande aan de invoering van de Wet maatschappelijke ondersteuning (Wmo).

Onderzoeksvragen

De onderzoeksvraag die in dit rapport centraal staat luidt: *In welke mate namen mensen met een lichamelijke of verstandelijke beperking in 2007 deel aan de Nederlandse samenleving en hoe beoordelen zij hun participatie?*

Deze hoofdvraag is opgesplitst in de volgende deelvragen:

1. Feitelijke (gerealiseerde) participatie in 2007

- In welke mate is er sprake van participatie van (subgroepen van) mensen met een beperking binnen de domeinen wonen, werk, opleiding, vrije tijd, sociale contacten en vervoer?
- In welke mate maken (subgroepen van) mensen met een beperking daarbij gebruik van reguliere voorzieningen?

2. Tevredenheid met participatie in 2007

- In welke mate zijn (subgroepen van) mensen met een beperking tevreden over de gerealiseerde participatie in de voornoemde domeinen?
- Wat is de aard van eventueel ervaren ontevredenheid?

Tevens geeft dit rapport een eerste weergave van het participatie-indexcijfer en wordt in dit rapport ook aandacht besteed aan het belang dat mensen met een beperking hechten aan hun deelname aan de samenleving. Dit vertaalt zich in de volgende aanvullende onderzoeksvragen:

3. Vergelijking in de tijd: participeren in 2006 en 2007

Op welke wijze kan de ontwikkeling in 'overall-participatie' over de tijd gemonitord worden aan de hand van een participatie-indexcijfer? We laten een eerste vergelijking in de tijd zien voor de twee groepen mensen met een lichamelijke beperking aan de hand van de participatie-indexcijfers voor 2006 en 2007 .

4. Belang participatie

- In welke mate hechten (subgroepen van) mensen met een beperking belang aan participatie binnen de voornoemde domeinen?
- In hoeverre vinden (subgroepen van) mensen met een beperking het belangrijk om te kunnen doen wat ze graag willen binnen de voornoemde domeinen?
- In hoeverre vinden (subgroepen van) mensen met een beperking het belangrijk om daarbij gebruik te maken van reguliere of specifieke voorzieningen?

Eerder zijn reeds twee rapporten met gegevens van de participatiemonitor verschenen. Het eerste rapport beschrijft voor 2005 in hoeverre en hoe mensen met een lichamelijke beperking deelnemen aan de samenleving en wat zij daarvan vinden (Cardol et al., 2006). Het tweede rapport beantwoordt deze vraag voor 2006 voor mensen met een lichte of matige verstandelijke beperking (Cardol et al., 2007). Medio 2009 zal een rapport verschijnen waarin de ontwikkelingen in deelname aan de samenleving van (subgroepen van) mensen met een beperking over de periode 2005-2008 centraal staan.

1.4 Onderzoeksgroepen

De participatiemonitor beschrijft ontwikkelingen in de participatie van verschillende groepen van mensen met een beperking. Als onderdeel van de monitor worden vanaf 2005 jaarlijks gegevens verzameld over de deelname van *zelfstandig wonende mensen met een lichamelijke beperking van 15 jaar en ouder* door middel van een schriftelijke enquête. Van *mensen met een lichte of matige verstandelijke beperking van 15 jaar en ouder* worden gegevens verzameld vanaf 2006. Voor deze laatste groep zijn de participatiegegevens uit twee bronnen afkomstig: zelfrapportage (mondelinge interviews met mensen met een verstandelijke beperking vanaf 2006 en dan om het jaar) en proxy's (een schriftelijke enquête onder directe naasten van mensen met een verstandelijke beperking: familieleden of begeleiders, vanaf 2006 jaarlijks). Voor de gegevensverzameling bij mensen met een lichamelijke beperking wordt gebruik gemaakt van het Nationaal Panel Chronisch zieken en Gehandicapten (NPCG) en voor de gegevensverzameling bij mensen met een verstandelijke beperking en hun directe naasten is gebruik gemaakt van het Panel Samen Leven (PSL) (zie bijlage A).

Op deze wijze zijn gegevens verzameld voor twee groepen zelfstandig wonende mensen met een lichamelijke beperking van 15 jaar en ouder, te weten mensen met een motorische beperking (n=1215) en mensen met een multipelle (motorische én zintuiglijke,² n=532) beperking, en voor mensen met een lichte of matige verstandelijke beperking van 15 jaar en ouder (n=371) (zie bijlage B). De participatie van deze drie groepen staat in dit rapport centraal.

Belangrijk om te vermelden is dat mensen met een verstandelijke beperking in 2007 niet zelf zijn bevraagd. Alle cijfers die in dit rapport worden gepresenteerd voor de groep mensen met een lichte of matige verstandelijke beperking van 15 jaar en ouder zijn daarom volledig gebaseerd op informatie verkregen via een schriftelijke enquête die in 2007 onder hun directe naasten (n=362) is afgenomen. Vanwege de leesbaarheid van het rapport wordt echter niet overal expliciet genoemd dat de cijfers voor de groep mensen met een verstandelijke beperking betrekking hebben op informatie verkregen via hun directe naasten.

Om uitspraken te kunnen doen op populatieniveau is ervoor gekozen om voor alle drie groepen van mensen met beperkingen alle gegevens met behulp van een statistisch model te schatten voor een gedefinieerde standaardpopulatie. Dit maakt het ook mogelijk om ontwikkelingen in de participatie van mensen met beperkingen over de jaren heen te kunnen volgen en eventuele veranderingen te kunnen aantonen (die niet het gevolg zijn van verschillen in de samenstelling van de onderzoeksgroepen over de jaren heen). De kenmerken van de standaardpopulaties zijn zoveel mogelijk gebaseerd op gegevens over de daadwerkelijke samenstelling van de betreffende populatie van mensen met een beperking in Nederland in 2006³ (zie ook bijlage E; 'standaardisatie van de onderzoekspopulaties').

² Omdat in 2007 maar 42 mensen met alleen een zintuiglijke beperking in de steekproef vertegenwoordigd waren, zijn voor deze groep geen afzonderlijke analyses uitgevoerd.

³ Het jaar 2006 wordt in de participatiemonitor beschouwd als het 'nuljaar', het jaar voorafgaande aan de invoering van de Wet maatschappelijke ondersteuning (Wmo).

1.5 Opbouw rapport

In dit rapport wordt achtereenvolgens de deelname aan de samenleving van mensen met een motorische beperking (hoofdstuk 2), mensen met een motorische én zintuiglijke beperking (hoofdstuk 3) en mensen met een lichte of matige verstandelijke beperking (hoofdstuk 4) beschreven. Het rapport wordt afgesloten met een beschouwing (hoofdstuk 5).

2 Participatie van mensen met een motorische beperking

In dit hoofdstuk staat de participatie van zelfstandig wonende mensen met een motorische beperking van 15 jaar en ouder centraal. In paragraaf 2.1 wordt allereerst een beschrijving van deze groep gegeven aan de hand van enkele sociaal-demografische kenmerken en de ernst van hun motorische beperking. In paragraaf 2.2 komt de deelname van mensen met een motorische beperking aan de samenleving in 2007 aan bod. Daarbij wordt ook vermeld in hoeverre de gerealiseerde deelname naar wens is en in welke mate men daarbij gebruik maakt van reguliere voorzieningen. In paragraaf 2.3 staat het samengestelde participatie-indexcijfer centraal. Beschreven wordt hoe hoog het indexcijfer over 2007 is voor een aantal subgroepen van mensen met een motorische beperking. Deze cijfers worden afgezet tegen de indexcijfers die voor deze groepen over 2006 werden gevonden. Om de gegevens uit de paragrafen 2.2 en 2.3 in perspectief te kunnen plaatsen, wordt in paragraaf 2.4 aandacht besteed aan de mate waarin mensen met een motorische beperking zelf belang hechten aan het deelnemen aan de samenleving en welke aspecten zij daarbij het meest belangrijk vinden. Tenslotte worden in paragraaf 2.5 de belangrijkste conclusies vermeld.

2.1 Beschrijving van de populatie

Met de term ‘motorische beperking’ wordt bedoeld dat iemand moeite heeft met de algemene dagelijkse levensverrichtingen (ADL), de mobiliteit, de huishoudelijke verzorging of het langdurig zitten en staan (De Klerk, 2007). Naar schatting zijn er ongeveer 1,5 miljoen zelfstandig wonende mensen met een matige of ernstige motorische beperking in Nederland. Het overgrote deel daarvan (bijna 1,3 miljoen) heeft geen andere beperking naast de – matige of ernstige – motorische beperking. Daarnaast zijn er dan nog bijna 1,9 miljoen mensen met een lichte motorische beperking (De Klerk, 2007). Het onderscheid tussen een lichte, matige of ernstige motorische beperking is gebaseerd op een groot aantal vragen over lichamelijke activiteiten die mensen al dan niet met moeite kunnen verrichten (De Klerk, 2006). Mensen met een lichte beperking hebben moeite met maximaal vijf activiteiten zoals zwaar huishoudelijk werk, bed verschonen of tien minuten staan. Degenen met een matige beperking hebben moeite met zes tot zestien activiteiten, maar kunnen in het algemeen nog wel alles zelf. Personen met een ernstige beperking kunnen meestal een aantal activiteiten helemaal niet (meer) zelf doen (De Klerk, 2006).

Geschat wordt dat de populatie die we in dit hoofdstuk beschrijven, namelijk zelfstandig wonende mensen met een motorische beperking van 15 jaar en ouder, voor twee derde uit vrouwen bestaat. Verder is naar schatting 40% van de populatie 65 jaar of ouder en heeft ruim de helft een lichte motorische beperking. Vermeldenswaardig is bovendien dat deze populatie van mensen met een motorische beperking over het algemeen een laag opleidingsniveau heeft (zie ook bijlage E, tabel E.1).

2.2 Gerealiseerde deelname aan de samenleving in 2007

In deze paragraaf gaan we in op een aantal aspecten van de deelname aan de samenleving van zelfstandig wonende mensen met een motorische beperking van 15 jaar en ouder in 2007. We beschrijven de mate waarin mensen met een motorische beperking in 2007 daadwerkelijk deelnamen aan de samenleving aan de hand van hun participatiegraad binnen bepaalde domeinen (wonen, werk, opleiding, vrijetijdsbesteding, sociale contacten en vervoer). Behalve de mate waarin men participeerde, komt ook de tevredenheid met de gerealiseerde participatie aan bod alsmede het gebruik van reguliere voorzieningen daarbij.

In tabel 2.2 wordt weergegeven welk deel van de mensen met een motorische beperking binnen een bepaald domein participeert en welk deel van de ‘participanten’ dat op reguliere wijze doet (middelste kolom). In de meest rechtse kolom staat of men ook naar eigen tevredenheid participeert. In bijlage F1 staan de gegevens over de feitelijke deelname aan de samenleving van mensen met een motorische beperking eveneens vermeld, maar nu voor subgroepen (naar leeftijd, opleidingsniveau en ernst van de beperking).

Tabel 2.2: Deelname aan de samenleving van zelfstandig wonende mensen met een motorische beperking van 15 jaar en ouder

	Feitelijke participatie % (95-BI)		Participatie regulier % (95-BI)	Participatie naar tevredenheid % (95-BI)
Wonen				
Komt dagelijks buitenshuis	86 (82-89)	➔	n.v.t.	96 (93-97)
Maakt gebruik van voorzieningen in de buurt	81 (76-85)	➔	n.v.t.	96 (94-97)
Werk				
Heeft betaald werk ¹ (≥ 12 upw)	32 (27-37)	➔	92 (88-95)	64 (55-72)
Doet vrijwilligerswerk	20 (16-24)	➔	-	67 (48-82)
Opleiding				
Volgt werkgerelateerde cursus of opleiding	6 (5-8)	➔	-	95 (87-98)
Vrijetijdsbesteding				
≥1x/maand actief in niet-georganiseerd verband	47 (42-52)		} n.b. ²	} 86 (83-88)
≥1x/maand actief in vereniging/club	48 (44-52)	➔		
Sociale contacten				
Tenminste wekelijks sociaal contact	93 (90-95)	➔	98 (97-99)	71 (68-74)
Vervoer				
Maakt gebruik van OV	-		30 (26-34)	-

¹ Percentage heeft betrekking op de leeftijdsgroep 15-64 jaar.

² N.B. niet beschikbaar.

We bespreken hieronder de belangrijkste bevindingen per participatiedomein.

Grote tevredenheid met woonomgeving

Alle aan het onderzoek deelnemende mensen met een motorische beperking woonden in 2007 in een gewone woning en dus niet in een speciale woonvoorziening voor mensen met een beperking zoals bijvoorbeeld een zorgcentrum. De meesten geven bovendien aan tevreden te zijn over de manier waarop ze wonen (92%, niet in tabel).

Het overgrote deel komt dagelijks buiten (86%) en vier op de vijf mensen (81%) maken regelmatig gebruik van tenminste twee voorzieningen in de buurt (zie tabel 2.2). Het gaat hierbij om het gebruiken van winkels, een bank, postkantoor of pinautomaat in de buurt, maar ook om het bezoeken van de bibliotheek, het buurthuis, park of groenvoorzieningen⁴ (tabel 2.2).

Uit de tabel blijkt bovendien een hoge mate van tevredenheid over het dagelijks buitenkomen en over de manier waarop men gebruik maakt van algemene voorzieningen in de buurt. Dat betekent niet automatisch dat men zich 'erbij' voelt horen als het gaat om de mensen in de buurt. Ruim de helft (57%) geeft aan dat men zich vrijwel altijd erbij voelt horen; bij 43% is dat soms of vaak niet het geval (niet in tabel).

Kijken we naar subgroepen (zie bijlage F1), dan zien we enkele tendensen. Naarmate mensen met een motorische beperking ernstiger beperkt zijn, ouder en/of lager opgeleid is de kans kleiner dat zij dagelijks buiten komen of gebruik maken van voorzieningen in de buurt. De ernst van de beperking lijkt het meest bepalend: van de mensen met een ernstige beperking komt ruim eenderde (37%) niet dagelijks buiten en maakt bijna de helft (48%) geen gebruik van algemene voorzieningen in de buurt. Ook de tevredenheid onder degenen met een ernstige beperking die wél buiten komen en/of gebruik maken van algemene voorzieningen in de buurt ligt wat lager (niet in tabel). Respectievelijk 75% en 89% van de mensen met een ernstige beperking is tevreden over hun 'gaan en staan' en gebruik van voorzieningen in de buurt.

Maar een derde heeft betaald werk

Van de mensen met een motorische beperking in de leeftijd van 15 t/m 64 jaar had in 2007 een derde (32%) betaald werk voor tenminste 12 uur per week. In vergelijking tot de algemene Nederlandse bevolking is dat laag. De netto arbeidsparticipatiegraad onder de algemene Nederlandse bevolking van 15-64 jaar lag in 2006 op 65% (statline.cbs.nl/statweb). Over 2007 zijn nog geen gegevens bekend voor de algemene Nederlandse bevolking.

Het al of niet hebben van betaald werk hangt, evenals onder de algemene bevolking, sterk samen met de leeftijd die men heeft en het opleidingsniveau dat men heeft behaald. Van degenen met een motorische beperking in de leeftijd van 15 t/m 39 jaar had in 2007 de helft (51%) een betaalde baan voor tenminste 12 uur per week; van degenen tussen 40 en 64 jaar was dat maar een kwart (26%). Van de laag⁵ opgeleide mensen met een motori-

⁴ Mensen die gebruik maken van de genoemde voorzieningen hebben bij minimaal twee van de vijf categorieën aangegeven dat zij de betreffende voorziening regelmatig gebruiken. De categorieën zijn: 1. winkels, 2. bank/postkantoor/pinautomaat, 3. bibliotheek, 4. buurthuis, 5. park en groenvoorzieningen.

⁵ Laag opgeleid: lager onderwijs of lager beroepsonderwijs; hoog opgeleid: hoger beroepsonderwijs of universitair onderwijs.

sche beperking had eveneens slechts een kwart (25%) betaald werk voor tenminste 12 uur per week. Van de hoog opgeleide personen werkte 46% en van de groep er tussenin 42% tenminste 12 uur per week (zie bijlage F1).

Behalve de leeftijd en het opleidingsniveau, speelt voor mensen met een motorische beperking ook de ernst van hun beperking een belangrijke rol. Van de mensen met een lichte motorische beperking had in 2007 iets minder dan de helft (43%) betaald werk; van degenen met een matige beperking was dat een kwart (26%). Van degenen met een ernstige beperking werkte één op de tien (12%) in een betaalde baan (zie bijlage F1).

Mensen met een motorische beperking die in 2007 betaald werk verrichtten (tenminste 12 uur per week) deden dat gemiddeld 28,8 uur per week. Deze mensen werken vrijwel allemaal (92%) bij een reguliere werkgever of als zelfstandig ondernemer; 8% van de werkenden gaf aan te werken via een arbeidsplaats in het kader van de sociale werkvoorziening (WSW). Opvallend is dat de tevredenheid met het werk onder de werkenden niet heel groot is; ruim een derde (36%) is niet tevreden met zijn of haar werk. Van deze groep zou het grootste deel liever werk doen dat minder belastend is of minder uren willen werken; een kleine groep zou juist graag uitdagender werk doen of meer uren willen werken. Degenen die betaald werk hebben voelen zich over het algemeen wel 'erbij horen' (83%; niet in tabel).

Eén op de vijf mensen met een motorische beperking verrichtte in 2007 vrijwilligerswerk voor een organisatie, instelling of vereniging. Gemiddeld deed men dat 4,7 uur per week. In de algemene Nederlandse bevolking van 18 jaar en ouder verrichtte in 2004 43% vrijwilligerswerk in georganiseerd verband (statline.cbs.nl/statweb). Ook voor het doen van vrijwilligerswerk geldt dat het opleidingsniveau en de ernst van de beperking een rol spelen. Van degenen die hoger zijn opgeleid doet een groter deel vrijwilligerswerk (37%). Hetzelfde geldt voor mensen met een lichte beperking (23%) ten opzichte van degenen met een matige (17%) of ernstige (13%) beperking. Leeftijdverschillen zijn er niet (zie bijlage F1).

Tweederde van de mensen die vrijwilligerswerk doen is tevreden met het werk. Het overgrote deel van degenen die niet tevreden zijn zou graag meer uren als vrijwilliger willen werken.

Grote tevredenheid met gevolgde opleiding

Van de mensen met een motorische beperking volgde in 2007 6% een werkgerelateerde cursus of opleiding. Vrijwel iedereen (95%) was tevreden over de gevolgde cursus of opleiding.

Ruim een kwart is minder dan één keer per maand actief in de vrije tijd

Ruim een kwart (30%) van de mensen met een motorische beperking is minder dan één keer per maand actief in de vrije tijd (niet in tabel). Ten aanzien van vrijetijdsbesteding is tevens een onderscheid gemaakt tussen activiteiten die men in niet-georganiseerd verband doet (individueel of samen met familie, vrienden of kennissen) en activiteiten die men in georganiseerd verband doet. Bijna de helft (47%) van de mensen met een motorische beperking doet minimaal één keer per maand een activiteit in niet-georganiseerd verband, zoals sporten, uitgaan naar een café of restaurant, bioscoop of theater of het bezoeken van

een museum of attractie. Een zelfde deel (48%) bezoekt tenminste één keer per maand een vereniging voor sport of hobby, volgt een cursus voor het plezier of neemt minimaal één keer per maand deel aan een religieuze bijeenkomst. De tevredenheid van degenen die al dan niet in georganiseerd verband actief zijn is groot.

Voorals menen met een ernstige motorische beperking nemen minder vaak deel aan activiteiten in hun vrije tijd. Van deze groep neemt 42% minder dan één keer per maand deel aan één van de genoemde activiteiten (in vergelijking met 27% van de groep mensen met een lichte motorische beperking, niet in tabel). Daarnaast speelt het opleidingsniveau een belangrijke rol: van degenen die laag zijn opgeleid is een minder groot deel actief in georganiseerd verband (41%) en een nog kleiner deel is actief in niet-georganiseerd verband (38%).

Bijna iedereen heeft wekelijks sociaal contact

Het hebben van regelmatig sociaal contact is gedefinieerd als tenminste wekelijks contact met andere mensen. Het gaat daarbij uitsluitend om ontmoetingen met niet-huisgenoten (en geen professionele zorgverleners) en er moet sprake zijn van een gesprek. Het groeten van de buurvrouw op straat valt er dus niet onder.

Tabel 2.2 laat zien dat vrijwel alle mensen met een motorische beperking regelmatig sociaal contact hebben en dat wanneer er sprake is van regelmatig sociaal contact men vrijwel altijd (ook) contact heeft met mensen die geen beperking hebben. Circa 30% van degenen die regelmatig sociaal contact hebben is ontevreden over de frequentie van het contact (te vaak of te weinig contact) of zou nieuwe of andere mensen willen ontmoeten. Zes procent van de mensen die regelmatig sociaal contact hebben is daar ontevreden over omdat ze graag meer mensen zonder een beperking willen ontmoeten.

Ook binnen subgroepen van mensen met een motorische beperking slaagt meer dan 90% erin om minimaal één keer per week andere mensen te ontmoeten. De enige uitzondering vormt de groep van mensen met een ernstige beperking. Van deze groep heeft 84% wekelijks contact met niet-huisgenoten (zie bijlage F1).

De tevredenheid over de sociale contacten is wel verschillend tussen subgroepen (niet in tabel). Wanneer we uitgaan van degenen die regelmatig sociale contacten hebben, valt op dat een minder groot deel van de jongeren (< 40 jaar) tevreden is over zijn of haar sociale contacten (57%) dan van de ouderen (ruim 70%). Hoger opgeleide mensen zijn eveneens minder tevreden over hun sociale contacten dan laag opgeleiden. Tenslotte blijkt een groter deel van de mensen met een lichte motorische beperking die regelmatig sociaal contact hebben daar tevreden over (75%) dan van degenen met een matige (68%) of ernstige (61%) motorische beperking.

Minder dan een derde maakt gebruik van het openbaar vervoer

Minder dan een derde van de mensen met een motorische beperking (30%) maakte in 2007 gebruik van het OV. Om ervoor te zorgen dat mensen met een beperking zoveel mogelijk op dezelfde manier kunnen deelnemen aan het OV als mensen zonder beperking is dit recht vastgelegd in de Wet Gelijke Behandeling op grond van handicap of chronische ziekte (Wgbh/cz) (Staatsblad, 2003). De wet is echter nog niet van kracht voor het OV. De overheid streeft naar een verbeterde toegankelijkheid van het OV voor mensen

met een beperking door het toegankelijk maken van busmaterieel en haltes, het kostenvriendelijk aanbieden van het OV en extra serviceverlening (b.v. reisbegeleiding) (www.minvws.nl/kamerstukken/dmo).

Het gebruik van het OV is even laag bij jongere als oudere mensen met een motorische beperking (30% in alle drie leeftijdsklassen). Wel maken mensen met een lichte beperking vaker gebruik van het OV (36%) dan mensen met een matige (29%) of ernstige (15%) beperking. Het gebruik van het OV hangt ook samen met het opleidingsniveau: van de hoog opgeleide mensen met een motorische beperking maakt een groter deel (45%) gebruik van het OV dan van de laag opgeleiden (27%) (zie bijlage F1).

Behalve het gebruik van het OV is ook het gebruik van specifieke vervoersvoorzieningen om ergens naar toe te gaan onderzocht (niet in tabel). Onder specifieke vervoersvoorzieningen worden in deze rapportage verstaan: Wvg-deeltaxi, Valys, vervoersvergoeding, OV-begeleiderskaart, ouderenbus en regiotaxi. In 2007 rapporteerde 8% van de mensen met een motorische beperking gebruik te maken van specifieke vervoersvoorzieningen (niet in tabel). Uiteraard is het gebruik van specifieke vervoersvoorzieningen groter bij mensen met een ernstigere motorische beperking; van degenen met een matige beperking maakte in 2007 11% gebruik van het doelgroepenvervoer, van degenen met een ernstige beperking 27% (ten opzichte van 5% van de mensen met een lichte beperking).

2.3 Participatie-indexcijfer 2006 en 2007

In deze paragraaf vermelden we het participatie-indexcijfer dat over 2007 is berekend voor de groep mensen met een motorische beperking en voor subgroepen daarvan (zie tabel 2.3). Het participatie-indexcijfer is gebaseerd op een deel van de informatie vermeld in tabel 2.2, te weten de gegevens over de feitelijke deelname aan de samenleving van mensen met een motorische beperking binnen de verschillende domeinen⁶ en het gebruik van het OV (zie ook bijlage D).

Om het participatie-indexcijfer over 2007 enigszins in perspectief te kunnen plaatsen, is tevens het indexcijfer over 2006 als referentiecijfer vermeld. Zowel het absolute als het relatieve indexcijfer is vermeld. Het relatieve indexcijfer is een relatieve weergave van het indexcijfer ten opzichte van de totale groep in 2006 (=100). In bijlage F2 staan van de absolute indexcijfers ook de bijbehorende 95%-betrouwbaarheidsintervallen vermeld. De participatie is in 2007 vrijwel onveranderd ten opzichte van 2006 (p -waarde > 0.05) (zie tabel 2.3). De participatie-indexcijfers per subgroep laten wel duidelijk zien dat de deelname lager is naarmate de motorische beperking ernstiger is en het opleidingsniveau lager is (zie ook bijlage F2). De participatie neemt ook af bij toenemende leeftijd maar de verschillen tussen leeftijdsgroepen zijn niet significant (behalve 65-plussers vs 15-39 jarigen in 2007).

⁶ Uitgezonderd het item 'woont in woonwijk'. Dit item telt niet mee voor het participatie-indexcijfer, omdat de groep die we hier beschrijven ('zelfstandig wonende' mensen met motorische beperking) per definitie in een gewone woonwijk – en dus niet op instellingsterrein – woont.

Tabel 2.3: Participatie-indexcijfer voor zelfstandig wonende mensen met een motorische beperking van 15 jaar en ouder, gebaseerd op gegevens over de feitelijke participatie

	2007		2006	
	absoluut	relatief*	absoluut	relatief*
Totale groep	42,8	102	42,1	100
Leeftijd				
- 15 – 39 jaar	51,4	122	45,8	109
- 40 – 64 jaar	44,1	105	43,1	102
- 65 jaar en ouder	38,3	91	39,6	94
Opleidingsniveau				
- laag	36,8	87	36,1	86
- midden	49,4	117	48,7	116
- hoog	60,8	144	59,8	142
Ernst van de beperking				
- licht	56,2	133	56,5	134
- matig	45,5	108	44,6	106
- ernstig	28,5	68	27,2	65

* Relatief ten opzichte van totale groep in 2006 (=100).

2.4 Belang van deelname aan de samenleving

In deze paragraaf beschrijven we welk belang mensen met een motorische beperking zelf hechten aan hun deelname aan de samenleving. In oktober 2007 werd de respondenten hierover een aantal vragen voorgelegd. De vragen betroffen niet alleen het belang van het feitelijk participeren in de samenleving, maar ook hoe belangrijk men het vindt om datgene te kunnen doen wat men graag wil doen en hoe belangrijk men het vindt om gebruik te maken van reguliere of juist specifieke voorzieningen. De respondenten konden de vragen beantwoorden op een vierpuntsschaal, van 'niet belangrijk' tot 'van het allergrootste belang'. In tabel 2.4 staat vermeld welk deel van de mensen met een motorische beperking het 'belangrijk' of 'van het allergrootste belang' vindt om te participeren in het betreffende domein.

Tabel 2.4: Belang van deelname aan de samenleving volgens zelfstandig wonende mensen met een motorische beperking van 15 jaar en ouder

<i>Hoe belangrijk is het voor u om ...</i>	Belangrijk / van het allergrootste belang % (95-BI)
Wonen	
... te wonen in het gewenste type woning (bijv. eengezinswoning, bejaardenwoning, aanleunwoning)	88 (85-90)
... te kunnen gaan en staan waar en wanneer u wilt	95 (93-96)
... gebruik te maken van de algemene voorzieningen in de buurt (bibliotheek, winkels, bank, postkantoor, café, etc.)	89 (86-91)
Werk	
... betaald werk te verrichten (< 65 jaar)	58 (52-64)
... vrijwilligerswerk te verrichten	24 (21-28)
... betaald of vrijwilligerswerk te doen dat aansluit bij uw mogelijkheden	34 (30-38)
... het aantal uur te werken (betaald of vrijwillig) dat u wilt	45 (40-49)
Opleiding	
... een (vervolg-)opleiding te volgen	13 (11-16)
Vrijtijdsbesteding	
... de gewenste activiteiten te kunnen doen in uw vrije tijd	87 (84-89)
... vaak genoeg activiteiten te doen in uw vrije tijd	77 (73-80)
... in uw vrije tijd deel te nemen aan activiteiten speciaal georganiseerd voor mensen met een lichamelijke beperking of gezondheidsklachten	27 (24-31)
... in uw vrije tijd deel te nemen aan activiteiten niet specifiek voor mensen met een beperking	52 (48-56)
Sociale contacten	
... vaak genoeg contact te hebben met andere mensen	86 (83-88)
... (ook) contact te hebben met mensen zonder een beperking	83 (79-86)
... (ook) contact te hebben met mensen met een lichamelijke aandoening of chronische ziekte	60 (56-63)
Vervoer	
... gebruik te maken van het openbaar vervoer	56 (51-60)
... gebruik te maken van speciale vervoersvoorzieningen zoals Valys, vervoersvergoeding, OV-begeleiderskaart	43 (39-47)

Mensen met een motorische beperking hechten het meeste belang aan te kunnen gaan en staan waar en wanneer ze willen (95%), gebruik te kunnen maken van de gewenste buurtvoorzieningen (89%), te wonen in het gewenste type woning (88%), de gewenste soort vrijetijdsactiviteiten te kunnen doen (87%) en vaak genoeg sociale contacten te hebben (86%). Wat betreft het doen van vrijetijdsactiviteiten en het onderhouden van sociale contacten vindt men het belangrijker om dit (ook) met mensen zonder een lichamelijke beperking te doen dan om dit met mensen met een beperking te doen. Meer dan de helft (60%) is overigens van mening dat het belangrijk is om (ook) contact te hebben met mensen die wel een beperking hebben. Verder zien we dat mensen met een motorische beperking meer belang hechten aan het gebruiken van regulier (openbaar) vervoer (56%) dan van speciale vervoersvoorzieningen (43%).

Aan welke aspecten men meer of minder belang hecht hangt mogelijk samen met de levensfase waarin men zich bevindt of de mogelijkheden die men voor zichzelf ziet om op de gewenste wijze te participeren. Daarom zijn we eveneens voor een aantal subgroepen van mensen met een motorische beperking nagegaan welk belang zij aan participatie in bepaalde domeinen hechten (zie bijlage F3).

Wanneer we kijken naar leeftijdsverschillen zien we dat jongere mensen (15-39 jaar) het hebben van betaald werk veel belangrijker vinden (82% vindt dit belangrijk) dan mensen van 40-64 jaar (49%). Verder is duidelijk zichtbaar dat men meer belang hecht aan het hebben van passend (betaald of onbetaald) werk wat betreft mogelijkheden en aantal uren werk, en aan het volgen van een opleiding, naarmate men jonger is. Aan het gebruik maken van speciale vervoersvoorzieningen hecht men juist vaker belang naarmate men ouder wordt. Twee keer zoveel mensen in de leeftijd van 65 jaar en ouder (52%) als in de leeftijd van 15-39 jaar (26%) vinden dit belangrijk. Men hecht ook meer belang aan het gebruik maken van speciale vervoersvoorzieningen naarmate de beperking ernstiger is: 60% van de mensen met een ernstige motorische beperking vindt dit belangrijk versus 37% van de mensen met een lichte motorische beperking. Het kunnen doen van vrijetijdsactiviteiten die qua aard en frequentie aansluiten bij de behoefte vinden mensen met een ernstige motorische beperking juist minder vaak belangrijk dan mensen met een lichte motorische beperking.

Wat opvalt wanneer we kijken naar verschillen in participatie naar opleidingsniveau is dat laag opgeleiden minder belang lijken te hechten aan (naar behoefte) kunnen participeren dan hoger opgeleiden. Dit verschil is op vrijwel alle participatiedomeinen zichtbaar.

2.5 Conclusies

De feitelijke participatie van zelfstandig wonende mensen met een motorische beperking van 15 jaar en ouder is in 2007 in zijn geheel vrijwel onveranderd ten opzichte van 2006. De participatiegraad is het laagste onder mensen met een ernstige motorische beperking, laag opgeleiden en in mindere mate onder ouderen. Laag opgeleiden participeren niet alleen minder, ze hechten ook minder belang aan (naar behoefte) kunnen participeren dan hoger opgeleiden.

Wanneer we de feitelijke participatie op de diverse domeinen bekijken springen werk, vrijetijdsbesteding en sociale contacten als aandachtsgebieden eruit. Het aandeel mensen met een motorische beperking dat betaald werk heeft (voor tenminste 12 uur per week) is laag (32%) vergeleken met de algemene Nederlandse bevolking. Van de werkenden is bovendien ruim een derde ontevreden met zijn of haar werk. Ruim de helft (58%) van de mensen met een motorische beperking geeft aan het belangrijk te vinden om betaald werk te hebben. Dit percentage ligt nog veel hoger (>80%) onder jongere mensen (15-39 jaar).

Minder dan de helft van de mensen met een motorische beperking is actief in de vrije tijd, in niet-georganiseerd verband of in verenigingsverband. Hier staat tegenover dat meer dan driekwart aangeeft het belangrijk te vinden vrijetijdsactiviteiten te kunnen doen die qua aard en frequentie aansluiten bij de behoefte.

De meeste mensen met een motorische beperking hebben regelmatig sociaal contact en dit vinden zij ook belangrijk. Circa 30% is echter ontevreden over de frequentie van het contact (te vaak of te weinig contact) of zou nieuwe of andere mensen willen ontmoeten. Jongeren tot 40 jaar, hoog opgeleiden en mensen met een ernstige motorische beperking zijn vaker ontevreden over hun contacten.

Degenen die participeren doen dat vooral op reguliere wijze. Gebruik van het openbaar vervoer is echter gering (30%), maar dat geldt eveneens voor het gebruik van speciale vervoersvoorzieningen zoals Wvg-deeltaxi of Valys (8%). Van de mensen met een ernstige motorische beperking doet een kwart een beroep op het doelgroepenvervoer terwijl 60% aangeeft het belangrijk te vinden dit te kunnen doen.

3 Participatie van mensen met een motorische en zintuiglijke beperking

In dit hoofdstuk gaan we in op de participatie van zelfstandig wonende mensen met zowel een motorische als zintuiglijke beperking van 40 jaar en ouder⁷. In paragraaf 3.1 wordt allereerst een beschrijving van deze groep gegeven aan de hand van enkele sociaal-demografische kenmerken en de ernst van hun multiële beperking. In paragraaf 3.2 komt de deelname van mensen met zowel een motorische als zintuiglijke beperking aan de samenleving in 2007 aan bod. Daarbij wordt ook vermeld in hoeverre de gerealiseerde deelname naar wens is en in welke mate men daarbij gebruik maakt van reguliere voorzieningen. Het samengestelde participatie-indexcijfer is onderwerp van paragraaf 3.3. Beschreven wordt hoe hoog het indexcijfer over 2007 is voor een aantal subgroepen van mensen met zowel een motorische als zintuiglijke beperking. Deze cijfers worden afgezet tegen de indexcijfers die voor deze groepen over 2006 werden gevonden. In paragraaf 3.4 wordt beschreven in welke mate mensen met een motorische en zintuiglijke beperking zelf belang hechten aan deelname aan de samenleving en welke aspecten zij daarbij het meest belangrijk vinden. Het hoofdstuk wordt afgesloten met de belangrijkste conclusies (paragraaf 3.5).

3.1 Beschrijving van de populatie

Mensen met zowel een motorische als zintuiglijke beperking hebben problemen met het bewegen van hun lichaam én problemen met zien of horen die niet volledig gecorrigeerd kunnen worden door het gebruik van respectievelijk een bril/contactlenzen of een gehoorapparaat. De groep wordt veelal aangeduid met de term 'mensen met een multiële beperking'. Gebaseerd op gegevens over de overlap tussen de afzonderlijke populaties (De Klerk, 2007) schatten we dat bijna 350.000 mensen in Nederland een matige of ernstige motorische beperking hebben in combinatie met een matige of ernstige zintuiglijke beperking. Daarnaast heeft dan nog een onbekend deel een combinatie van een lichte motorische en/of lichte zintuiglijke beperking.

Geschat wordt dat de populatie die we in dit hoofdstuk beschrijven, namelijk zelfstandig wonende mensen met een multiële beperking van 40 jaar en ouder, voor 60% uit vrouwen bestaat. Verder is naar schatting de helft van de populatie 65 jaar of ouder en heeft ruim de helft een lichte multiële beperking. Vermeldenswaardig is bovendien dat naar schatting 60% alleen lager onderwijs of lager beroepsonderwijs heeft genoten (zie bijlage E, tabel E.2).

⁷ Omdat in 2006 en 2007 respectievelijk slechts 12 en 7 personen in de leeftijd van 15 t/m 39 jaar in de steekproef vertegenwoordigd waren, is besloten om deze leeftijdscategorie buiten beschouwing te laten voor de groep mensen met zowel een motorische als zintuiglijke beperking.

3.2 Gerealiseerde deelname aan de samenleving in 2007

In tabel 3.2 wordt weergegeven welk deel van de zelfstandig wonende mensen met een multi-pele beperking van 40 jaar en ouder binnen een bepaald domein participeert en welk deel van de ‘participanten’ dat op reguliere wijze doet (middelste kolom). In de meest rechtse kolom staat of men ook naar eigen tevredenheid participeert. In bijlage G1 staan de gegevens over de feitelijke participatie van mensen met een multi-pele beperking eveneens vermeld, maar nu voor subgroepen (naar leeftijd, opleidingsniveau en ernst van de beperking).

Tabel 3.2: Deelname aan de samenleving van zelfstandig wonende mensen met zowel een motorische als zintuiglijke beperking van 40 jaar en ouder

	Feitelijke participatie % (95-BI)		Participatie regulier % (95-BI)	Participatie naar tevredenheid % (95-BI)
Wonen				
Komt dagelijks buitenshuis	82 (75-87)	➔	n.v.t.	91 (86-95)
Maakt gebruik van voorzieningen in de buurt	83 (77-88)	➔	n.v.t.	93 (90-95)
Werk				
Heeft betaald werk ¹ (≥ 12 upw)	26 (15-41)	➔	92 (81-97)	52 (37-68)
Doet vrijwilligerswerk	20 (16-26)	➔	-	79 (61-90)
Opleiding				
Volgt werkgerelateerde cursus of opleiding	2 (1-4)	➔	-	-
Vrijtijdsbesteding				
≥1x/maand actief in niet-georganiseerd verband	42 (36-49)		} n.b. ²	} 83 (76-87)
≥1x/maand actief in vereniging/club	49 (43-56)	➔		
Sociale contacten				
Tenminste wekelijks sociaal contact	91 (87-94)	➔	95 (92-97)	72 (65-78)
Vervoer				
Maakt gebruik van OV	-		31 (24-38)	-

¹ Percentage heeft betrekking op de leeftijdsgroep 40-64 jaar.

² N.B. niet beschikbaar.

We bespreken hieronder de belangrijkste bevindingen per participatiedomein.

Grote tevredenheid met woonomgeving

Alle aan het onderzoek deelnemende mensen met een multi-pele beperking woonden in 2007 in een gewone woning en dus niet in een speciale woonvoorziening voor mensen met een beperking zoals bijvoorbeeld een zorgcentrum. De meesten geven bovendien aan tevreden te zijn over de manier waarop ze wonen (95%, niet in tabel). Vier op de vijf mensen komen dagelijks buiten (82%) en maken regelmatig gebruik van tenminste twee voorzieningen in de buurt (83%). Het gaat hierbij om het gebruiken van winkels, een

bank, postkantoor of pinautomaat in de buurt, maar ook om het bezoeken van de bibliotheek, het buurthuis, park of groenvoorzieningen⁸ (tabel 3.2).

Uit de tabel blijkt bovendien een hoge mate van tevredenheid over het dagelijks buitenkomen en over de manier waarop men gebruik maakt van algemene voorzieningen in de buurt. Dat betekent niet automatisch dat men zich 'erbij' voelt horen als het gaat om de mensen in de buurt. Circa de helft (49%) geeft aan dat men zich soms of vaak niet erbij voelt horen (niet in tabel). Mensen met een ernstige multipele beperking geven dit vaker aan (59%) dan mensen met een minder ernstige beperking.

Kijken we naar subgroepen (zie bijlage G1), dan zien we enkele tendensen. Naarmate mensen met een multipele beperking ernstiger beperkt zijn, ouder en/of lager opgeleid is de kans kleiner dat zij dagelijks buiten komen of gebruik maken van voorzieningen in de buurt. De ernst van de beperking lijkt het meest bepalend: circa de helft van de mensen met een ernstige beperking komt niet dagelijks buiten (48%) en maakt geen gebruik van algemene voorzieningen in de buurt (52%). Ook de tevredenheid onder degenen met een ernstige beperking die wél buiten komen ligt lager (niet in tabel). Driekwart van de mensen met een ernstige beperking is tevreden over hun 'gaan en staan' vergeleken met negen van de tien mensen met een minder ernstige beperking.

Maar een kwart heeft betaald werk

Van de mensen met een multipele beperking in de leeftijd van 40 t/m 64 jaar had in 2007 een kwart (26%) betaald werk voor tenminste 12 uur per week. In vergelijking tot de algemene Nederlandse bevolking is dat laag. De netto arbeidsparticipatiegraad onder de algemene Nederlandse bevolking van 15-64 jaar lag in 2006 op 65% (statline.cbs.nl/statweb). Over 2007 zijn nog geen gegevens bekend voor de algemene Nederlandse bevolking.

Het al of niet hebben van betaald werk hangt sterk samen met de ernst van de beperking. Van de de mensen met een lichte multipele beperking had in 2007 iets minder dan de helft (45%) betaald werk; van degenen met een matige of ernstige beperking had respectievelijk nog maar 14% en 6% een betaalde baan (zie bijlage G1).

Het opleidingsniveau speelt ook een rol, maar dit verband is minder sterk. Van de laag⁹ opgeleide mensen met een multipele beperking had in 2007 circa één op de vijf (22%) betaald werk voor tenminste 12 uur per week. Van de hoog opgeleide personen werkte 30% en van de groep er tussenin 33% tenminste 12 uur per week (verschillen niet significant, zie bijlage G1).

Mensen met een multipele beperking die in 2007 betaald werk verrichtten (tenminste 12 uur per week) deden dat gemiddeld 27,7 uur per week. Deze mensen werken vrijwel allemaal (92%) bij een reguliere werkgever of als zelfstandig ondernemer; 8% van de werkenden gaf aan te werken via een arbeidsplaats in het kader van de sociale werkvoorziening (WSW). Opvallend is dat de tevredenheid met het werk onder de werkenden met

⁸ Mensen die gebruik maken van de genoemde voorzieningen hebben bij minimaal twee van de vijf categorieën aangegeven dat zij de betreffende voorziening regelmatig gebruiken. De categorieën zijn: 1. winkels, 2. bank/postkantoor/pinautomaat, 3. bibliotheek, 4. buurthuis, 5. park en groenvoorzieningen.

⁹ Laag opgeleid: lager onderwijs of lager beroepsonderwijs; hoog opgeleid: hoger beroepsonderwijs of universitair onderwijs.

een multiple beperking niet heel groot is; ongeveer de helft (52%) is niet tevreden met zijn of haar werk. Dit percentage ligt nog hoger dan bij de groep mensen die alleen een motorische beperking hebben (36%). Van de groep ontevredenen zou het grootste deel liever werk doen dat minder belastend is of minder uren willen werken; een kleine groep zou juist graag uitdagender werk doen of meer uren willen werken. Van degenen die betaald werk hebben voelt bijna de helft (48%) zich soms of vaak niet 'erbij horen' bij de mensen op het werk (niet in tabel). Ook hier scoren mensen met een multiple beperking slechter dan mensen met alleen een motorische beperking, waarvan 17% zich soms of vaak niet 'erbij voelt horen' (zie ook hoofdstuk 2 pagina 20).

Eén op de vijf mensen met een multiple beperking verrichtte in 2007 vrijwilligerswerk voor een organisatie, instelling of vereniging. Gemiddeld deed men dat 4,7 uur per week. In de algemene Nederlandse bevolking van 18 jaar en ouder verrichtte in 2004 43% vrijwilligerswerk in georganiseerd verband (statline.cbs.nl/statweb). Laag opgeleiden, ouderen en mensen met een ernstige multiple beperking doen minder vaak vrijwilligerswerk dan mensen die hoger opgeleid, jonger of minder ernstig beperkt zijn maar de gevonden verschillen zijn niet significant. Vier op de vijf mensen die vrijwilligerswerk doen (79%) zijn tevreden met het werk.

Twee procent volgt een opleiding

Van de mensen met een multiple beperking (40 jaar en ouder) volgde in 2007 2% een werkgerelateerde cursus of opleiding. Gegevens over de tevredenheid met de gevolgde cursus of opleiding zijn niet beschikbaar vanwege te kleine aantallen respondenten.

Een derde is minder dan één keer per maand actief in de vrije tijd

Een derde van de mensen met een multiple beperking is minder dan één keer per maand actief in de vrije tijd (niet in tabel). Ten aanzien van vrijetijdsbesteding is tevens een onderscheid gemaakt tussen activiteiten die men in niet-georganiseerd verband (individueel of samen met familie, vrienden of kennissen) en activiteiten die men in georganiseerd verband doet. Twee op de vijf (42%) mensen met een multiple beperking doen minimaal één keer per maand een activiteit in niet-georganiseerd verband, zoals sporten (niet in verenigingsverband), uitgaan naar een café of restaurant, bioscoop of theater of het bezoeken van een museum of attractie. Lager opgeleiden (dit wil hier zeggen lager dan hbo of universiteit) en mensen van 65 jaar en ouder nemen minder vaak deel aan activiteiten in niet-georganiseerd verband in hun vrije tijd dan hoog opgeleiden en mensen van 40 tot 65 jaar (zie bijlage G1).

Bijna de helft (49%) bezoekt tenminste één keer per maand een vereniging voor sport of hobby, volgt een cursus voor het plezier of neemt minimaal één keer per maand deel aan een religieuze bijeenkomst. Ruim een vijfde (23%) van de mensen die actief zijn in de vrije tijd gaat wel eens naar activiteiten speciaal georganiseerd voor mensen met lichamelijke beperkingen of gezondheidsklachten.

Van degenen die al dan niet in georganiseerd verband actief zijn, zijn de meesten hier tevreden over (83%). Mensen met een matige (76%) of ernstige (72%) multiple beperking zijn wel minder vaak tevreden over de frequentie van hun vrijetijdsactiviteiten dan degenen met een lichte multiple beperking (88%) (niet in tabel).

De meesten hebben wekelijks sociaal contact

Het hebben van regelmatig sociaal contact is gedefinieerd als tenminste wekelijks contact met andere mensen. Het gaat daarbij uitsluitend om ontmoetingen met niet-huisgenoten (en geen professionele zorgverleners) en er moet sprake zijn van een gesprek. Tabel 3.2 laat zien dat de meeste mensen met een multiële beperking (91%) regelmatig sociaal contact hebben. Ook binnen subgroepen van mensen met een multiële beperking slaagt tenminste 90% erin om minimaal één keer per week andere mensen te ontmoeten (zie bijlage G1). Mensen die regelmatig sociaal contact hebben, hebben vrijwel altijd (ook) contact met mensen zonder een lichamelijke beperking of chronische ziekte. Ruim de helft (55%) heeft (ook) contact met mensen die wel een lichamelijke beperking of chronische ziekte hebben (niet in tabel).

Ruim een kwart (28%) van degenen die sociaal contact hebben is ontevreden over deze contacten. Mensen met een ernstige (44%) of matige (40%) multiële beperking die regelmatig sociaal contact hebben zijn daar vaker ontevreden over dan degenen met een lichte multiële beperking (19%) (niet in tabel).

Minder dan een derde maakt gebruik van het openbaar vervoer

Het gebruik van het openbaar vervoer (OV) door mensen met een multiële beperking is gering. Minder dan een derde (31%) maakte in 2007 gebruik van het OV. Mensen beneden en boven de 65 jaar maken ongeveer even vaak gebruik van het OV. Wel maken mensen met een ernstige multiële beperking minder vaak gebruik van het OV (16%) dan mensen met een matige (33%) of lichte (34%) beperking. Het gebruik van het OV hangt ook samen met het opleidingsniveau: van de hoog opgeleide mensen met een multiële beperking maakt een groter deel (44%) gebruik van het OV dan van de laag opgeleiden (27%). Dit verschil is echter niet significant (zie bijlage G1).

Behalve het gebruik van het OV is ook het gebruik van specifieke vervoersvoorzieningen om ergens naar toe te gaan onderzocht (niet in tabel). Onder specifieke vervoersvoorzieningen worden in dit rapport verstaan: Wvg-deeltaxi, Valys, vervoersvergoeding, OV-begeleiderskaart, ouderenbus en regiotaxi. In 2007 rapporteerde 12% van de mensen met een multiële beperking gebruik te maken van specifieke vervoersvoorzieningen (niet in tabel). Uiteraard is het gebruik van specifieke vervoersvoorzieningen groter naarmate de multiële beperking ernstiger is. Van degenen met een matige beperking maakte in 2007 20% gebruik van het doelgroepenvervoer, van degenen met een ernstige beperking 30% (ten opzichte van 6% van de mensen met een lichte beperking).

3.3 Participatie-indexcijfer 2006 en 2007

In deze paragraaf vermelden we het participatie-indexcijfer dat over 2007 is berekend voor de groep mensen met een multiële beperking en voor subgroepen daarvan (zie tabel 3.3). Het participatie-indexcijfer is gebaseerd op een deel van de informatie vermeld in tabel 3.2, te weten de gegevens over de feitelijke deelname aan de samenleving van

mensen met een multi-pele beperking binnen de verschillende domeinen¹⁰ en het gebruik van het OV (zie ook bijlage D).

Om het participatie-indexcijfer over 2007 enigszins in perspectief te kunnen plaatsen, is tevens het indexcijfer over 2006 als referentiecijfer vermeld. Zowel het absolute als het relatieve indexcijfer is vermeld. Het relatieve indexcijfer is een relatieve weergave van het indexcijfer ten opzichte van de totale groep in 2006 (=100). In bijlage G2 staan van de absolute indexcijfers ook de bijbehorende 95%-betrouwbaarheidsintervallen vermeld. De participatie is in 2007 niet veranderd ten opzichte van 2006 (zie tabel 3.3). De participatie-indexcijfers per subgroep laten wel duidelijk zien dat de deelname aan de samenleving onder mensen met een ernstige multi-pele beperking lager is in vergelijking met mensen met minder ernstige beperking. Verder participeren laag opgeleiden een stuk minder dan hoog opgeleiden (zie ook bijlage G2).

Tabel 3.3 Participatie-indexcijfer voor zelfstandig wonende mensen met zowel een motorische als zintuiglijke beperking van 40 jaar en ouder, gebaseerd op gegevens over de feitelijke participatie

	2007		2006	
	absoluut	relatief*	absoluut	relatief*
Totale groep	38,4	100	38,5	100
Leeftijd				
- 40 – 64 jaar	40,9	106	39,0	101
- 65 jaar en ouder	36,0	94	38,1	99
Opleidingsniveau				
- laag	34,7	90	34,0	88
- midden	41,7	108	42,6	111
- hoog	51,9	135	55,0	143
Ernst van de beperking				
- licht	48,9	127	49,8	129
- matig	43,0	112	43,8	114
- ernstig	25,6	66	24,8	64

* Relatief ten opzichte van totale groep in 2006 (=100).

3.4 Belang van deelname aan de samenleving

In deze paragraaf beschrijven we welk belang mensen met een multi-pele beperking zelf hechten aan hun deelname aan de samenleving. In oktober 2007 werd de respondenten hierover een aantal vragen voorgelegd. De vragen betroffen niet alleen het belang van het feitelijk participeren in de samenleving, maar ook hoe belangrijk men het vindt om datgene te kunnen doen wat men graag wil doen en hoe belangrijk men het vindt om gebruik te maken van reguliere of juist specifieke voorzieningen. De respondenten konden de vragen beantwoorden op een vierpuntsschaal, van ‘niet belangrijk’ tot ‘van het aller-grootste belang’. In tabel 3.4 staat vermeld welk deel van de mensen met een multi-pele

¹⁰ Uitgezonderd het item ‘woont in woonwijk’. Dit item telt niet mee voor het participatie-indexcijfer, omdat de groep die we hier beschrijven (‘zelfstandig wonende’ mensen met motorische beperking) per definitie in een gewone woonwijk – en dus niet op instellingsterrein – woont.

bepanking het ‘belangrijk’ of ‘van het allergrootste belang’ vindt om te participeren in het betreffende domein.

Mensen met een multipale beperking hechten het meeste belang aan te kunnen gaan en staan waar en wanneer ze willen (95%), gebruik te kunnen maken van de gewenste buurtvoorzieningen (88%), te wonen in het gewenste type woning (87%), vaak genoeg sociale contacten te hebben (84%) en de gewenste soort vrijetijdsactiviteiten te kunnen doen (82%). Wat betreft het doen van vrijetijdsactiviteiten en het onderhouden van sociale contacten vindt men het belangrijker om dit (ook) met mensen zonder een lichamelijke beperking te doen dan om dit met mensen met een beperking te doen. Ruim de helft (58%) is overigens van mening dat het belangrijk is om (ook) contact te hebben met mensen die wel een beperking hebben.

Aan welke aspecten men meer of minder belang hecht hangt mogelijk samen met de levensfase waarin men zich bevindt of de mogelijkheden die men voor zichzelf ziet om op de gewenste wijze te participeren. Daarom zijn we eveneens voor een aantal subgroepen van mensen met een multipale beperking nagegaan welk belang zij aan participatie in bepaalde domeinen hechten (zie bijlage G3).

Wanneer we kijken naar leeftijdsverschillen zien we dat mensen in de leeftijd van 40 tot 65 jaar veel meer belang hechten aan het hebben van passend (betaald of onbetaald) werk wat betreft mogelijkheden en aantal uren werk, en aan het volgen van een opleiding, dan mensen van 65 jaar en ouder. Er zijn geen significante verschillen in het belang dat men hecht aan deelname aan de samenleving tussen mensen met een minder of meer ernstige beperking.

Wat opvalt wanneer we kijken naar verschillen in deelname naar opleidingsniveau is dat laag opgeleiden minder belang lijken te hechten aan (naar behoefte) kunnen participeren dan hoger opgeleiden. Dit verschil is op vrijwel alle participatiedomeinen zichtbaar.

Tabel 3.4: Belang van deelname aan de samenleving volgens zelfstandig wonende mensen met zowel motorische als zintuiglijke beperking van 40 jaar en ouder

<i>Hoe belangrijk is het voor u om . . .</i>	Belangrijk / van het allergrootste belang % (95-BI)
Wonen	
... te wonen in het gewenste type woning (bijv. eengezinswoning, bejaardenwoning, aanleunwoning)	87 (82-91)
... te kunnen gaan en staan waar en wanneer u wilt	95 (91-97)
... gebruik te maken van de gewenste algemene voorzieningen in de buurt (bibliotheek, winkels, bank, postkantoor, café, etc.)	88 (82-93)
Werk	
... betaald werk te verrichten (< 65 jaar)	46 (35-58)
... vrijwilligerswerk te verrichten	30 (25-37)
... betaald of vrijwilligerswerk te doen dat aansluit bij uw mogelijkheden	30 (24-38)
... het aantal uur te werken (betaald of vrijwillig) dat u wilt	36 (28-45)
Opleiding	
... een (vervolg-)opleiding te volgen	12 (8-18)
Vrijtijdsbesteding	
... de gewenste activiteiten te kunnen doen in uw vrije tijd	82 (76-86)
... vaak genoeg activiteiten te doen in uw vrije tijd	76 (69-81)
... in uw vrije tijd deel te nemen aan activiteiten speciaal georganiseerd voor mensen met een lichamelijke beperking of gezondheidsklachten	33 (27-39)
... in uw vrije tijd deel te nemen aan activiteiten niet specifiek voor mensen met een beperking	49 (42-55)
Sociale contacten	
... vaak genoeg contact te hebben met andere mensen	84 (78-88)
... (ook) contact te hebben met mensen zonder een beperking	82 (75-88)
... (ook) contact te hebben met mensen met een lichamelijke aandoening of chronische ziekte	58 (51-64)
Vervoer	
... gebruik te maken van het openbaar vervoer	58 (51-64)
... gebruik te maken van speciale vervoersvoorzieningen zoals Valys, vervoersvergoeding, OV-begeleiderskaart	51 (44-58)

3.5 Conclusies

De bevindingen voor de groep zelfstandig wonende mensen met zowel een motorische als zintuiglijke beperking zijn vergelijkbaar met die voor mensen met alleen een motorische beperking.

Hierbij dient wel opgemerkt te worden dat het resultaten voor een beperktere leeftijdsgroep betreffen, te weten 40 tot 65 jaar. Voor mensen met een multipele beperking geldt eveneens dat de algehele participatie in 2007 niet is veranderd ten opzichte van 2006 en dat de participatiegraad het laagst is onder mensen met een ernstige beperking, laag opgeleiden en in mindere mate onder ouderen. Laag opgeleiden doen niet alleen minder mee, ze hechten ook minder belang aan (naar behoefte) kunnen deelnemen aan de samenleving dan hoger opgeleiden.

Wanneer we de feitelijke participatie op de diverse domeinen bekijken springen werk, vrijetijdsbesteding en sociale contacten als aandachtsgebieden eruit. Maar een kwart van de mensen met een multipele beperking heeft betaald werk heeft (voor tenminste 12 uur

per week). Dit aandeel is laag vergeleken met de algemene Nederlandse bevolking. Van de mensen met een ernstige multipele beperking werkt minder dan één op de tien. De helft van de werkenden is bovendien ontevreden met zijn of haar werk of voelt zich soms of vaak niet 'erbij horen' op het werk. De arbeidsontevredenheid is hoger dan onder werkenden die alleen een motorische beperking hebben (36%). Bijna de helft (46%) van de mensen met een multipele beperking geeft wel aan het belangrijk te vinden om betaald werk te hebben.

Minder dan de helft van de mensen met een multipele beperking is actief in de vrije tijd, al dan niet in verenigingsverband. Hier staat tegenover dat meer dan driekwart aangeeft het belangrijk te vinden vrijetijdsactiviteiten te kunnen doen die qua aard en frequentie aansluiten bij de behoefte.

De meeste mensen met een multipele beperking hebben regelmatig sociaal contact en dat vinden zij ook belangrijk. Ruim een kwart van deze groep is echter ontevreden over de frequentie van het contact (te vaak of te weinig contact) of zou nieuwe of andere mensen willen ontmoeten. Mensen met een ernstige of matige multipele beperking zijn vaker ontevreden over hun contacten (respectievelijk 44% en 40%).

Degenen die participeren doen dat vooral op reguliere wijze. Gebruik van het openbaar vervoer (OV) is echter gering (31%), maar dat geldt eveneens voor het gebruik van speciale vervoersvoorzieningen zoals Wvg-deeltaxi of Valys (12%). Daar staat tegenover dat meer dan de helft aangeeft het wel belangrijk te vinden gebruik te kunnen maken van het openbaar of speciaal vervoer. Mensen met een ernstige multipele beperking maken de helft minder gebruik van het OV (16%) en meer dan twee keer zo vaak gebruik van het doelgroepenvervoer (30%).

4 Participatie van mensen met een verstandelijke beperking volgens naasten

In dit hoofdstuk staat de participatie van mensen met een lichte of matige verstandelijke beperking van 15 jaar en ouder centraal. De gegevens die in dit hoofdstuk worden gepresenteerd zijn volledig gebaseerd op de antwoorden van 362 directe naasten (familieleden en bekenden, zie bijlage B) van mensen met een lichte of matige verstandelijke beperking omdat deze laatsten in 2007 niet zelf zijn bevraagd. Belangrijk om daarbij te vermelden is dat de naasten naar hún mening werd gevraagd. Het was niet de bedoeling dat naasten de opvattingen en ervaringen van de mensen met een verstandelijke beperking inschatten.

In paragraaf 4.1 wordt allereerst een beschrijving van de groep mensen met een verstandelijke beperking gegeven aan de hand van enkele sociaal-demografische kenmerken en de ernst van hun beperking. In paragraaf 4.2 komt de deelname van mensen met een verstandelijke beperking aan de samenleving in 2007 aan bod. Daarbij wordt ook vermeld in hoeverre de gerealiseerde participatie volgens naasten naar tevredenheid is en in welke mate men daarbij gebruik maakt van reguliere voorzieningen. In paragraaf 4.3 staat het samengestelde participatie-indexcijfer centraal. Beschreven wordt hoe hoog het indexcijfer over 2007 is voor een aantal subgroepen van mensen met een verstandelijke beperking. Om de gegevens uit de paragrafen 4.2 en 4.3 in perspectief te kunnen plaatsen, wordt in paragraaf 4.4 aandacht besteed aan de mate waarin mensen met een verstandelijke beperking naar de mening van hun directe naasten belang hechten aan het deelnemen aan de samenleving en welke aspecten zij daarbij het meest belangrijk vinden. Tenslotte worden in paragraaf 4.5 de belangrijkste conclusies vermeld.

4.1 Beschrijving van de populatie

Een verstandelijke beperking komt tot uiting voor het 18^e levensjaar. In de definitie van verstandelijke beperking ligt de nadruk op ondersteuningsbehoefte en vaardigheden. De tegenwoordig gangbare definitie is die van de American Association on Mental Retardation (AAMR, 2002). Zij definiëren verstandelijke beperking als een ‘significante beperking van intellectueel functioneren en adaptief gedrag, die tot uitdrukking komt in cognitieve, sociale en praktische vaardigheden’ (AAMR, 2002). De cognitieve ontwikkeling van mensen met een lichte verstandelijke beperking verloopt bijvoorbeeld trager, en de bovengrens die wordt bereikt is lager. Mensen met een verstandelijke beperking beschikken over minder sociale vaardigheden en hebben moeite met het overzien van consequenties van hun gedrag. Soms is het maken van keuzes alleen mogelijk indien daarbij ondersteuning wordt geboden. Naarmate de verstandelijke beperking ernstiger is, betreffen eigen keuzes vaker een beperkter domein (Embregts, 2000).

De groep mensen met een verstandelijke beperking is zeer divers. In tabel 4.1 worden verschillen in vaardigheden en ondersteuningsbehoefte weergegeven van mensen met een lichte, matige en ernstige verstandelijke beperking, conform de definitie van de AAMR.

Het aantal mensen met een verstandelijke beperking in Nederland is niet precies bekend, omdat de uitkomsten van verschillende onderzoeken nogal verschillen. Volgens de meest recente schatting wordt het aantal personen met een verstandelijke beperking in Nederland geschat op 111.000 (Van Schroyensteen Lantman en de Valk, 2002). Bijna de helft van de mensen met een verstandelijke beperking in Nederland heeft een lichte verstandelijke beperking en iets meer dan de helft heeft een matig tot ernstige verstandelijke beperking (Woittiez en Crone, 2005).

Tabel 4.1: Mate van verstandelijke beperking (AAMR 2002)

Lichte beperking	Mensen met een lichte verstandelijke beperking kunnen zich meestal redelijk uitdrukken en kunnen in veel gevallen lezen en met geld omgaan. Zij kunnen zich vrij zelfstandig in de samenleving bewegen en zij kunnen redelijk goed leren om voor zichzelf te zorgen.
Matige beperking	Mensen met een matige verstandelijke beperking kunnen meestal wel aangeven wat ze willen. Ze kunnen leren zichzelf aan en uit te kleden, zelfstandig te eten en drinken en ze kunnen opkomen voor zichzelf. Ze kunnen vaak niet zelfstandig reizen, werken of wonen. Zij hebben meestal op alle gebieden ondersteuning nodig.
Ernstige beperking	Mensen met een ernstige verstandelijke beperking hebben op alle gebieden intensieve ondersteuning nodig. Ongeveer eenderde van deze mensen heeft tevens ernstige problemen met zien of horen, zich verplaatsen of bewegen of heeft andere lichamelijke aandoeningen, bijvoorbeeld epilepsie.

Geschat wordt dat de populatie die we in dit hoofdstuk beschrijven, namelijk mensen met een lichte of matige verstandelijke beperking van 15 jaar en ouder, voor iets meer dan de helft uit mannen en uit mensen met een lichte verstandelijke beperking bestaat (beide 55%). Verreweg de meesten zijn jonger dan 65 jaar (90%) en wonen met andere personen met een verstandelijke beperking (80%) (zie ook bijlage E, tabel E.3).

4.2 Gerealiseerde deelname aan de samenleving in 2007 volgens naasten

In deze paragraaf gaan we in op een aantal aspecten van de deelname aan de samenleving van mensen met een lichte of matige verstandelijke beperking van 15 jaar en ouder in 2007. We beschrijven de mate waarin mensen met een verstandelijke beperking volgens hun directe naasten in 2007 deelnamen aan de samenleving aan de hand van hun participatiegraad binnen bepaalde domeinen (wonen, werk, opleiding, vrijetijdsbesteding, sociale contacten en vervoer). Behalve de mate waarin men volgens de naasten participeerde, komt ook het oordeel van de naasten over de tevredenheid met de gerealiseerde participatie aan bod alsmede het gebruik van reguliere voorzieningen daarbij.

In tabel 4.3 wordt weergegeven welk deel van de mensen met een verstandelijke beperking binnen een bepaald domein participeert en welk deel van de 'participanten' dat op reguliere wijze doet (middelste kolom). In de meest rechtse kolom staat of men volgens de directe naasten ook naar tevredenheid participeert. In bijlage H1 staan de gegevens

over de feitelijke participatie van mensen met een verstandelijke beperking eveneens vermeld, maar nu voor subgroepen (naar leeftijd en ernst van de beperking).

Tabel 4.3: Deelname aan de samenleving van mensen met een lichte of matige verstandelijke beperking van 15 jaar en ouder, volgens hun directe naasten

	Feitelijke participatie % (95-BI)		Participatie regulier % (95-BI)	Participatie naar tevredenheid % (95-BI)
Wonen				
Woont in woonwijk	97 (94-99) →		17 (9-28)	94 (90-96)
Komt dagelijks buitenshuis	71 (65-76) →		n.v.t.	75 (68-81)
Maakt gebruik van voorzieningen in de buurt	47 (40-54) →		n.v.t.	98 (96-99)
Werk				
Heeft betaald werk (≥ 1 upw)	30 (24-37) →		10 (4-22)	98 (90-99)
Doet onbetaald werk of dagbesteding	62 (55-69) →		-	100 (100-100)
Opleiding				
Volgt werkgerelateerde cursus of opleiding	4 (2-7) →		0 (-)	> 90 (-)
Vrijtijdsbesteding				
Actief in niet-georganiseerd verband	42 (37-48)	→	} 52 (44-59)	} 69 (64-74)
Actief in vereniging/club	76 (70-80)			
Sociale contacten				
Regelmatig sociaal contact	88 (82-91) →		73 (66-79)	76 (70-80)
Vervoer				
Maakt gebruik van OV	-		25 (20-31)	-

We bespreken hieronder de belangrijkste bevindingen per participatiedomein.

De meesten wonen met andere mensen met een verstandelijke beperking in een gewone woonwijk

Bijna alle mensen met een lichte of matige verstandelijke beperking van 15 jaar en ouder (97%) woonden in 2007 in een gewone woonwijk, slechts 3% woonde op een instellings-terrein. Van degenen die in 2007 in een gewone woonwijk woonden, woonde bijna één op de zes (17%) ‘regulier’, d.w.z. *niet* met andere mensen met een verstandelijke beperking (eventueel wel met hun partner met een verstandelijke beperking). Verreweg de meeste mensen met een verstandelijke beperking wonen volgens hun naasten in de omgeving die bij hen past.

Bijna driekwart van de mensen met een verstandelijke beperking (71%) komt dagelijks buitenshuis. Van deze groep kan een kwart volgens hun naasten soms of meestal niet ‘gaan en staan waar en wanneer hij wil.’ Oudere mensen (65+) met een verstandelijke beperking wonen minder vaak in een gewone woonwijk (70%) en komen minder vaak dagelijks buitenshuis (44%) dan mensen tot 65 jaar (zie bijlage H1).

Bijna de helft (47%) van de mensen met een verstandelijke beperking maakt regelmatig gebruik van voorzieningen in de buurt (winkels, bibliotheek, bank, postkantoor, pinautomaat, buurthuis, parken en groenvoorzieningen)¹¹. Bijna alle naasten van mensen met een verstandelijke beperking die gebruik maken van buurtvoorzieningen vinden dat zij dit in voldoende mate doen. Het percentage gebruikers van buurtvoorzieningen neemt af bij toenemende leeftijd (zie bijlage G1). Verder maken mensen met een lichte verstandelijke beperking vaker gebruik van buurtvoorzieningen dan mensen met een matige verstandelijke beperking (59% vs 33%; zie bijlage H1).

Bijna één op de drie heeft betaald werk

Bijna één op de drie (30%) mensen met een lichte of matige verstandelijke beperking in de leeftijd van 15 tot 65 jaar had in 2007 betaald werk waarvan 10% bij een gewone werkgever, dus niet bij of via een sociale werkvoorziening. Onbekend is voor hoeveel uren men werkte. De netto arbeidsparticipatiegraad onder de algemene Nederlandse bevolking van 15-64 jaar lag in 2006 een stuk hoger, namelijk op 65% (statline.cbs.nl/statweb).

Drie op de vijf (62%) mensen met een verstandelijke beperking verrichten in 2007 (ook) onbetaald werk of hadden dagbesteding. Volgens de naasten heeft van degenen die werk of dagactiviteiten hebben vrijwel iedereen (98%) werk of dagactiviteiten die bij hem passen. Mensen met een lichte verstandelijke beperking hebben vaker betaald werk dan mensen met een matige verstandelijke beperking (40% vs 20%) en minder vaak onbetaald werk (50% vs 76%) (zie bijlage H1).

Vier procent gaat naar een speciale school of opleiding

Van de mensen met een lichte of matige verstandelijke beperking (ouder dan 15 jaar) ging in 2007 4% naar school of volgde een opleiding; dit betreft in alle gevallen een speciale opleiding voor mensen met een (verstandelijke) beperking. Bij ruim 90% van degenen die een opleiding volgen sluit deze volgens hun naasten aan op de behoefte aan onderwijs of scholing (zie tabel 4.3). Bij degenen die geen opleiding volgen vindt 14% van de directe naasten het wenselijk dat ze deze wel gaan volgen.

De meesten zijn actief in de vrije tijd, waarvan de helft op ‘reguliere wijze’

Verreweg de meeste mensen met een lichte of matige verstandelijke beperking (90%) zijn minimaal één keer per maand actief in de vrije tijd (niet in tabel). Ten aanzien van vrijetijdsbesteding is tevens een onderscheid gemaakt tussen activiteiten die men in niet-georganiseerd verband doet (individueel of samen met familie, vrienden of kennissen) en activiteiten die men in georganiseerd verband doet. Circa twee op de vijf mensen met een verstandelijke beperking deed in 2007 minimaal één keer per maand een activiteit in niet-georganiseerd verband, zoals sporten, uitgaan naar een café, restaurant of bioscoop of het bezoeken van een museum of attractie. Driekwart was in 2007 actief in verenigingsverband. Van degenen die actief zijn in de vrije tijd is de helft (52%) dit op ‘reguliere wijze’; dit wil zeggen dat ze (ook) deelnemen aan een activiteit of lid zijn van een vereniging niet speciaal voor mensen met een verstandelijke beperking. Verder neemt van

¹¹ Mensen die gebruik maken van de genoemde voorzieningen hebben bij minimaal twee van de vijf categorieën aangegeven dat zij de betreffende voorziening regelmatig gebruiken. De categorieën zijn: 1. winkels, 2. bank/postkantoor/pinautomaat, 3. bibliotheek, 4. buurthuis, 5. parken en groenvoorzieningen.

degenen die actief zijn in de vrije tijd driekwart (76%) (ook) deel aan vrijetijdsactiviteiten die wel speciaal georganiseerd zijn voor mensen met een verstandelijke beperking (niet in tabel) en voldoet bij 31% de vrijetijdsbesteding niet geheel) aan de behoefte. Deze laatste groep zou volgens hun naasten in bijna alle gevallen vaker iets willen doen.

Het percentage mensen met een verstandelijke beperking dat actief is in de vrije tijd neemt af met de leeftijd. Dit verschil naar leeftijd is het grootst onder degenen die actief zijn in niet-georganiseerd verband: 49% onder 15-39 jarigen versus 18% onder 65-plussers (zie bijlage H1).

Bijna negen van de tien hebben regelmatig sociaal contact

Bijna negen van de 10 (88%) mensen met een lichte of matige verstandelijke beperking hadden in 2007 regelmatig sociaal contact gedefinieerd als tenminste wekelijks persoonlijk contact (ontmoeting) met hun niet-inwonende partner, familie, bezoeker(in) of vrijwilliger. Het hebben van regelmatig sociaal contact neemt af met de leeftijd: van 92% onder 15-39 jarigen tot 71% onder 65-plussers (zie bijlage H1). Volgens 89% van de directe naasten gaan mensen over het algemeen meestal of vrijwel altijd op een prettige manier om met hun naaste met een verstandelijke beperking (niet in tabel).

Bijna driekwart (73%) van de mensen met regelmatig sociaal contact heeft (ook) contacten met mensen zonder een verstandelijke beperking en circa driekwart (76%) heeft (ook) sociaal contact met mensen die wel een verstandelijke beperking hebben (niet in tabel). Bij ongeveer een kwart (24%) van de mensen met een verstandelijke beperking die regelmatig sociaal contact hebben, zijn hun naasten niet geheel tevreden over de frequentie van het contact: driekwart zou het wenselijk vinden als hun naaste met een verstandelijke beperking vaker contacten heeft.

Een kwart reist wel eens met het OV

Een kwart van de mensen met een lichte of matige verstandelijke beperking reisde in 2007 weleens met het openbaar vervoer (zie tabel 4.3). Ongeveer de helft (49%) maakte (ook) gebruik van het speciaal vervoer zoals Valys of speciaal vervoer van de instelling of het wooncentrum, bijvoorbeeld een busje of taxi (niet in tabel).

Het gebruik van het openbaar vervoer is groter onder mensen met een lichte verstandelijke beperking (37%) dan onder mensen met een matige verstandelijke beperking (14%) (zie bijlage H1). Mensen met een matige beperking maken daarentegen vaker gebruik van speciaal vervoer (respectievelijk 59% vs 41%).

Verder maken 40-plussers vaker gebruik van speciaal vervoer dan de groep 15-39 jarigen.

4.3 Participatie-indexcijfer 2007

In deze paragraaf vermelden we het participatie-indexcijfer dat over 2007 is berekend voor de groep mensen met een lichte of matige verstandelijke beperking en voor subgroepen daarvan (zie tabel 4.4). Het participatie-indexcijfer is gebaseerd op een deel van de informatie vermeld in tabel 4.3, te weten de gegevens over de feitelijke participatie van mensen met een verstandelijke beperking en de gegevens over het gebruik van reguliere voorzieningen daarbij. Zowel het absolute als het relatieve indexcijfer is vermeld. Voor de groep mensen met een verstandelijke beperking is het relatieve

indexcijfer een relatieve weergave van het indexcijfer ten opzichte van de totale groep in 2007 (=100), omdat de gegevens over 2006 nog niet beschikbaar zijn. In bijlage H2 staan van de absolute indexcijfers ook de bijbehorende 95%-betrouwbaarheidsintervallen vermeld.

Wat we wel in één oogopslag kunnen zien is dat de deelname afneemt met de leeftijd en dat mensen met een matige verstandelijke beperking minder deelnemen aan de (reguliere) samenleving dan mensen met een lichte verstandelijke beperking. Het verschil in participatie naar leeftijd wordt voornamelijk veroorzaakt doordat ouderen minder vaak actief zijn, en niet zozeer doordat zij minder ‘op reguliere wijze’ meedoen. Dat mensen met een matige verstandelijke beperking minder participeren dan mensen met een lichte verstandelijke beperking komt daarentegen vooral doordat zij minder vaak ‘op reguliere wijze’ meedoen.

Tabel 4.4: Participatie-indexcijfer voor mensen met een lichte of matige verstandelijke beperking van 15 jaar en ouder, gebaseerd op gegevens* over de feitelijke participatie en het gebruik van reguliere voorzieningen daarbij.

	2007	
	absoluut	relatief**
Totale groep	42,6	100
Leeftijd		
- 15 – 39 jaar	48,2	113
- 40 – 64 jaar	41,9	98
- 65 jaar en ouder	23,9	56
Ernst van de beperking		
- licht	44,3	104
- matig	40,4	95

* Gegevens verzameld bij hun directe naasten.

** De relatieve indexcijfers zijn hier – in tegenstelling tot de andere twee groepen – afgezet tegen die van de totale groep in 2007, omdat de gegevens over 2006 nog niet beschikbaar zijn. Dus, relatief betekent hier: relatief ten opzichte van de totale groep 2007 (=100).

4.4 Belang van deelname aan de samenleving volgens naasten

In deze paragraaf beschrijven we welk belang de directe naasten hechten aan deelname aan de samenleving van hun naaste met een verstandelijke beperking. In oktober 2007 werd de respondenten hierover een aantal vragen voorgelegd. De vragen betroffen niet alleen het belang van het feitelijk participeren in de samenleving, maar ook hoe belangrijk de directe naasten het vinden dat hun naaste met een verstandelijke beperking datgene kan doen wat bij hem past en dat hij daarbij gebruik maakt van reguliere of juist specifieke voorzieningen. De respondenten konden de vragen beantwoorden op een vierpuntschaal, van ‘niet belangrijk’ tot ‘van het allergrootste belang’. In tabel 4.5 staat vermeld welk deel van de directe naasten het ‘belangrijk’ of ‘van het allergrootste belang’ vindt dat hun naaste met een verstandelijke beperking op het betreffende domein kan participeren.

Directe naasten hechten er het meeste belang aan dat hun naaste met een verstandelijke beperking woont in een passende woonomgeving (97%) met huisgenoten die bij hem

passen (92%), passend werk heeft qua mogelijkheden, uren (96%) en type werk (91%) en vaak genoeg sociale contacten heeft (94%). Of hun verstandelijk gehandicapte naaste op reguliere of specifieke wijze meedoet, vinden ze daarbij minder belangrijk.

Vergelijken we het relatieve belang van meedoen op reguliere of specifieke wijze, dan zien we dat directe naasten het belangrijker vinden dat hun naaste op specifieke wijze kan meedoen: werken, een opleiding volgen of deelnemen aan vrijetijdsactiviteiten speciaal voor of (ook) met mensen met een verstandelijke beperking of gebruik maken van speciale vervoersvoorzieningen. Alleen bij sociaal contact is dit omgekeerd: contact hebben met mensen zonder verstandelijke beperking wordt belangrijker gevonden dan contact hebben met mensen met een verstandelijke beperking (87% versus 78%).

Familie en bekenden van mensen met een verstandelijke beperking in de leeftijd van 15-39 jaar geven vaker aan het belangrijk te vinden dat hun naaste gebruik maakt van algemene voorzieningen in de buurt of (speciaal) onderwijs volgt dan degenen met een naaste in de leeftijd van 40-64 jaar (zie bijlage H3). Verder hechten directe naasten van mensen tot 65 jaar er vaker belang aan dat hun naaste met een verstandelijke beperking passend werk of dagactiviteiten heeft dan degenen met een oudere naaste.

Directe naasten van mensen met een lichte verstandelijke beperking geven vaker aan het belangrijk te vinden dat hun naaste kan gaan en staan waar en wanneer hij wil, gebruik maakt van algemene voorzieningen in de buurt, deelneemt aan vrijetijdsactiviteiten niet speciaal georganiseerd voor mensen met een verstandelijke beperking en gebruik maakt van het openbaar vervoer dan directe naasten van mensen met een matige verstandelijke beperking. Wat betreft het gebruik van speciale vervoersvoorzieningen is dit juist omgekeerd: naasten van mensen met een matige verstandelijke beperking hechten hier vaker belang aan dan naasten van mensen met een lichte verstandelijke beperking.

Tabel 4.5 Belang van deelname aan de samenleving voor mensen met een lichte of matige verstandelijke beperking, volgens hun directe naasten

<i>Hoe belangrijk vindt u het dat uw naaste (met een verstandelijke beperking) ...</i>	Belangrijk / van het allergrootste belang % (95-BI)
Wonen	
... woont in de omgeving die het beste bij hem past (bijvoorbeeld beschermd instellings-terrein of gewone woonwijk)	97 (95-98)
... woont met mensen die bij hem passen (alleen, met familie, met partner, met anderen met een verstandelijke beperking)	92 (87-95)
... kan gaan en staan waar en wanneer hij wil	73 (66-79)
... gebruik maakt van algemene voorzieningen in de buurt (bibliotheek, winkels, bank, postkantoor, café, etc.)	69 (62-74)
Werk	
... werk of dagactiviteiten heeft die aansluiten bij zijn mogelijkheden (niet te makkelijk, niet te moeilijk)	96 (94-98)
... het type werk of dagactiviteiten heeft dat bij hem past (bijvoorbeeld betaald werk bij een gewone werkgever of sociale werkvoorziening, dagbesteding voor mensen met een beperking, school)	91 (87-94)
... voldoende aantal uren werk of dagactiviteiten heeft (niet te veel, niet te weinig)	96 (93-97)
... (ook) werkt met mensen met een verstandelijke beperking	63 (57-68)
... (ook) werkt met mensen zonder een verstandelijke beperking	59 (54-65)
Opleiding	
... een opleiding volgt (of gaat volgen) speciaal georganiseerd voor mensen met een verstandelijke beperking	31 (25-38)
... een opleiding volgt (of gaat volgen) niet speciaal georganiseerd voor mensen met een verstandelijke beperking	6 (4-10)
Vrijtijdsbesteding	
... het soort activiteiten doet in zijn vrije tijd die bij hem passen	90 (86-93)
... vaak genoeg activiteiten doet in zijn vrije tijd	80 (74-85)
... in zijn vrije tijd deelneemt aan activiteiten speciaal georganiseerd voor mensen met een verstandelijke beperking	74 (68-79)
... in zijn vrije tijd deelneemt aan activiteiten niet speciaal georganiseerd voor mensen met een verstandelijke beperking	43 (36-50)
Sociale contacten	
... vaak genoeg contact heeft met andere mensen	94 (91-96)
... (ook) contact heeft met mensen zonder verstandelijke beperking	87 (82-90)
... (ook) contact heeft met mensen met een verstandelijke beperking	78 (72-82)
Vervoer	
... gebruik maakt van het openbaar vervoer	37 (31-43)
... gebruik maakt van speciale vervoersvoorzieningen, zoals Valys, vervoersvergoeding, vervoer van instelling	68 (62-73)

4.5 Conclusies

Wanneer we de algehele participatie van mensen met een lichte of matige verstandelijke beperking van 15 jaar en ouder volgens naasten in 2007 bekijken, dan zien we dat de participatiegraad het laagst is onder ouderen en onder mensen met een matige verstandelijke beperking. Ouderen doen vooral minder vaak mee, maar niet minder vaak regulier. Mensen met een matige verstandelijke beperking doen over het algemeen niet minder vaak mee (uitgezonderd betaald werk) maar vooral minder vaak regulier.

Kijken we naar de afzonderlijke participatiedomeinen, dan zijn wonen, (betaald) werk en vrijetijdsbesteding aandachtsgebieden. Een kwart tot ruim de helft van de mensen met een lichte of matige verstandelijke beperking doet hier niet (volledig) mee. Bovendien vindt participatie vaak plaats samen met andere mensen met een verstandelijke beperking of door het gebruik van speciale voorzieningen. Zo woont één op de zes *niet* met andere mensen met een verstandelijke beperking, hoewel bijna allen in een gewone woonwijk wonen.

Verder komt ruim een kwart (29%) niet dagelijks buitenshuis en maakt minder dan de helft regelmatig gebruik van buurtvoorzieningen zoals winkels, bibliotheek en postkantoor. Van degenen die wel dagelijks buitenshuis komen kan een kwart volgens de naasten soms of meestal niet 'gaan en staan waar en wanneer hij wil.' Dit terwijl circa 70% van de directe naasten het wel belangrijk vindt dat hun naaste met een verstandelijke beperking kan 'gaan en staan waar en wanneer hij wil' en gebruik kan maken van de buurtvoorzieningen. Met name degenen met een jongere naaste, of een naaste met een lichte verstandelijke beperking vinden dit belangrijk.

Het percentage mensen met een lichte of matige verstandelijke beperking dat betaald werk heeft is laag (30%) in vergelijking met de algemene Nederlandse bevolking. Daar staat tegenover dat het percentage dat onbetaald werk of dagbesteding doet relatief hoog is (62%). Eén op de tien mensen met een betaalde baan heeft regulier werk. Mensen met een lichte verstandelijke beperking hebben vaker betaald werk dan mensen met een matige verstandelijke beperking (40% vs 20%) en minder vaak onbetaald werk of dagbesteding (50% vs 76%). Verder hechten directe naasten van mensen tot 65 jaar er vaker belang aan dat hun naaste passend werk heeft dan degenen met een jongere naaste.

De meeste mensen met een verstandelijke beperking (90%) zijn actief in de vrije tijd. De helft van deze groep neemt (ook) deel aan activiteiten niet speciaal voor mensen met een verstandelijke beperking en bijna een derde wil volgens hun naasten vaker iets doen in de vrije tijd. Ook bij de mensen met een verstandelijke beperking die regelmatig sociale contacten hebben vindt een vijfde van de naasten het wenselijk als hun gehandicapte naaste vaker contacten zou hebben.

Het gebruik van het openbaar vervoer is laag onder mensen met een verstandelijke beperking (25%). De helft maakt (ook) gebruik van speciaal vervoer, zoals Valys of speciaal vervoer van de instelling of het wooncentrum.

Over het algemeen kunnen we zeggen dat directe naasten het met name belangrijk vinden dat hun naaste met een verstandelijke beperking aan de samenleving kan deelnemen op een wijze die past bij zijn of haar aard en mogelijkheden. Of dat op reguliere of specifieke wijze is vinden ze daarbij van minder belang.

5 Beschouwing

In dit rapport is de deelname van mensen met een beperking aan de Nederlandse samenleving in 2007 beschreven, alsmede de beoordeling hiervan. De gegevens betreffen mensen met een motorische beperking (≥ 15 jaar), mensen met een multi-pele lichamelijke beperking (≥ 40 jaar) en mensen met een lichte of matige verstandelijke beperking (≥ 15 jaar). Voor mensen met een lichamelijke (motorische of multi-pele) beperking is tevens een vergelijking gemaakt met de deelname aan de samenleving in 2006. Mensen met een lichamelijke beperking hebben zelf de informatie verstrekt; alle gegevens van mensen met een verstandelijke beperking zijn afkomstig van hun directe naasten.

Belangrijkste bevindingen

Participatie algemeen

De resultaten van dit onderzoek laten zien dat de ernst van de beperking die iemand heeft van grote invloed is op de gerealiseerde participatie in zijn geheel. Zowel voor mensen met een lichamelijke beperking als voor mensen met een verstandelijke beperking geldt dat zij minder participeren, naarmate hun beperking ernstiger is. Behalve met de ernst van de beperking, hangt de mate waarin men daadwerkelijk deelneemt aan de samenleving ook af van het opleidingsniveau (bij mensen met een lichamelijke beperking). Laag opgeleide mensen met een lichamelijke beperking participeren in mindere mate dan hoger opgeleiden. Ook 65-plussers hebben een lagere participatiegraad, al geldt dit vooral voor 65-plussers met een verstandelijke beperking.

Een vergelijking van de resultaten over 2007 met die over 2006 van mensen met een lichamelijke beperking laat zien dat de participatiegraad van deze groep, zoals weergegeven aan de hand van een samenvattend indexcijfer, niet is veranderd.

Participatie naar domein

Wanneer we de gerealiseerde participatie binnen specifieke domeinen beschouwen en we hierbij ook het belang dat men aan participatie binnen het betreffende domein hecht en de tevredenheid erover betrekken, dan kunnen drie aandachtsgebieden worden benoemd: werk, vrijetijdsbesteding en sociale contacten.

De arbeidsparticipatiegraad onder mensen met een lichamelijke of verstandelijke beperking is laag in vergelijking met de algemene Nederlandse bevolking. Het merendeel van de jongere mensen met een lichamelijke beperking (15-39 jaar) geeft echter aan het wel belangrijk te vinden om betaald werk te hebben. Van degenen met een lichamelijke beperking die wel betaald werk hebben (voor tenminste 12 uur per week) is bovendien ruim een derde ontevreden over hun baan.

Ook vrijetijdsbesteding en sociale contacten zijn participatiedomeinen die aandacht verdienen bij mensen met een beperking. Ruim een kwart van de mensen met een lichamelijke beperking is nauwelijks actief in de vrije tijd, terwijl de meesten het wel belangrijk vinden vrijetijdsactiviteiten te kunnen doen die qua aard en frequentie aansluiten bij de behoefte. En hoewel de meeste mensen met een verstandelijke beperking wel in zekere mate actief zijn in hun vrije tijd, zou een derde van deze groep volgens hun naasten vaker activiteiten willen ondernemen.

Zowel de meeste mensen met een lichamelijke als verstandelijke beperking hebben wekelijks sociale contacten. Deze contacten zijn volgens degenen met een lichamelijke beperking zelf of volgens de naasten van mensen met een verstandelijke beperking echter niet altijd naar tevredenheid, omdat men bijvoorbeeld vaker contacten wil.

Regulier of speciaal

Mensen met een lichamelijke beperking die meedoen in de samenleving doen dat vooral samen met mensen zonder een beperking en door gebruik te maken van reguliere voorzieningen. Mensen met een verstandelijke beperking doen daarentegen juist vaak activiteiten samen met andere mensen met een verstandelijke beperking en maken daarbij gebruik van speciale voorzieningen, zoals een sociale werkvoorziening of speciale vervoersvoorzieningen. Dit laatste sluit mogelijk aan bij de bevinding dat naasten van mensen met een verstandelijke beperking het vooral belangrijk vinden dat hun verstandelijk gehandicapte familielid of cliënt kan deelnemen aan de samenleving op een wijze die bij zijn of haar behoeften en mogelijkheden past. Of dat samen met mensen met of zonder een beperking is en of dat gebeurt door algemene of speciale voorzieningen te gebruiken vinden zij daarbij van minder belang.

Kanttekeningen bij het onderzoek

Om de hiervoor beschreven resultaten in perspectief te kunnen plaatsen, is het noodzakelijk om enige kanttekeningen te plaatsen bij het uitgevoerde onderzoek.

Representativiteit

De gegevens over de groep mensen met een motorische beperking en de groep met multiple beperkingen zijn verzameld bij de leden van het Nationaal Panel Chronisch zieken en Gehandicapten (NPCG). Dit panel is een panel van enkele duizenden niet-geïstitutionaliseerde mensen met lichamelijke beperkingen en/of chronische ziekten in de leeftijd van 15 jaar of ouder. De aselecte wijze van steekproeftrekking binnen een groot aantal willekeurige huisartsenpraktijken en het gebruik van enkele landelijk dekkende bevolkingsonderzoeken als aanvullend steekproefkader maken dat het NPCG kan worden beschouwd als een representatieve afspiegeling van de beoogde populatie. Echter, kinderen en jongeren (jonger dan 15 jaar) en mensen die permanent in een instelling verblijven zijn niet in het panel vertegenwoordigd en ontbreken derhalve ook in de hier beschreven onderzoeksgroepen. Bovendien konden geen uitspraken worden gedaan over mensen met alleen een zintuiglijke (visuele of auditieve) beperking, aangezien de omvang van deze groep binnen het NPCG te klein is.

De gegevens over de groep mensen met een verstandelijke beperking zijn verzameld bij de leden van het Panel Samen Leven. Dit panel is een landelijk panel van mensen met een lichte of matige verstandelijke beperking van 15 jaar of ouder en hun directe naasten. Mensen met een ernstige verstandelijke beperking, kinderen en jongeren tot 15 jaar zijn niet opgenomen in het panel. De bevindingen kunnen daarom niet gegeneraliseerd worden naar alle mensen met een verstandelijke beperking in Nederland.

Perspectief

De resultaten over de groep mensen met een lichte of matige verstandelijke beperking van 15 jaar en ouder zijn volledig gebaseerd op informatie verkregen via hun directe naasten. Het is onbekend in hoeverre deze naasten een goed beeld hebben van de mate waarin hun naaste met een verstandelijke beperking participeert. Naar verwachting zullen naasten beter kunnen inschatten in welke mate hun verstandelijk gehandicapte familielid of cliënt meedoet in de samenleving, naarmate zij met deze laatste vaker contact hebben.

Driekwart van de directe naasten die deelnamen aan het onderzoek gaf aan hun naaste met een verstandelijke beperking minimaal wekelijks te zien of te bellen. Zes procent gaf aan minder dan één keer per maand contact te hebben met hun naaste.

Tevens is belangrijk om te vermelden dat de naasten, behalve over de feitelijke participatie, naar hún ervaring en mening werd gevraagd. Alle bevindingen over de tevredenheid met de participatie en over het belang dat men hecht aan deelname aan de samenleving van hun verstandelijk gehandicapte naaste, weerspiegelen dus de ervaring en mening van de directe naasten.

Diversiteit

De lezer dient zich te realiseren dat de drie onderzochte groepen mensen met beperkingen heterogene groepen vormen. Niet alleen tussen de groepen, maar ook binnen deze groepen is dus sprake van een grote diversiteit. Immers, niet alleen de leeftijd, ernst van de beperking en het opleidingsniveau, maar ook het geslacht, de woon- en leefomstandigheden, het sociale netwerk, de aanwezigheid van psychiatrische problematiek of andere beperkingen kunnen van invloed zijn op de participatie van mensen met beperkingen. De gerealiseerde participatie of de ervaringen daarmee binnen bepaalde subgroepen zijn daarom mogelijk anders dan hier beschreven. Algemene uitspraken over een groep mensen met een beperking doen individuen of subgroepen altijd tekort.

Referentiegegevens

Om te kunnen beoordelen of de groepen mensen met een lichamelijke beperking binnen de onderscheiden domeinen minder (of meer) participeren dan de algemene Nederlandse bevolking, is bij de beschrijving van de resultaten daar waar mogelijk een vergelijking gemaakt met gegevens die elders zijn verzameld over de participatiegraad van de bevolking. Dergelijke referentiegegevens waren echter niet altijd voorhanden. Bij de ontwikkeling van het meetinstrumentarium is wel zoveel mogelijk aansluiting gezocht bij andere enquêtes, maar vanwege de specifieke eisen die aan de gegevensverzameling voor de participatiemonitor werden gesteld waren aanpassingen toch noodzakelijk. Daarbij komt dat een instrument dat alle gewenste domeinen dekt tot dusver ontbrak. In samenwerking met het ministerie van VWS en het SCP zal daarom verder worden gezocht naar manieren om de gegevensverzamelingen nodig voor de participatiemonitor en voor andere onderzoeksdoeleinden beter op elkaar af te stemmen.

Response shift

Tenslotte wijzen we hier op een methodologische kwestie die een rol speelt in veel onderzoek waarin mensen met een chronische ziekte of beperking rapporteren over hun eigen situatie en wensen: 'response shift': mensen passen hun oordeel over de eigen situatie en hun participatiewensen aan aan hun mogelijkheden en eerdere ervaringen. Dit

kan ertoe leiden dat mensen tevreden zijn over hun eigen situatie, ook al is die inmiddels behoorlijk ingeperkt.

Participatie-indexcijfer

Dit onderzoek had mede tot doel om een index te ontwikkelen waarmee de participatie van mensen met een beperking binnen verschillende levendomeinen in één samenvattend cijfer kan worden weergegeven. Een dergelijk samenvattend cijfer reduceert altijd de oorspronkelijke informatie en heeft dan ook een beperkte betekenis. Het participatie-indexcijfer is bedoeld om een indruk te krijgen van de gerealiseerde participatie in een bepaald jaar ten opzichte van eerdere jaren voor monitoring-doeleinden. Ook kan aan het cijfer in één oogopslag worden afgelezen hoe de participatiegraad binnen een bepaalde subgroep zich verhoudt tot die binnen de totale groep of andere subgroepen. Het indexcijfer biedt geen informatie over de oorzaken van een hogere of lagere participatiegraad in bepaalde jaren of binnen bepaalde subgroepen. Hiervoor is altijd aanvullende informatie nodig. Het presenteren van participatie-indexcijfers zonder contextuele en verklarende informatie is daarom niet zinvol.

Of het participatie-indexcijfer in zijn huidige vorm volledig aan zijn doel beantwoordt, kan nog niet worden gezegd. We weten nog niet hoe *gevoelig* het indexcijfer is voor veranderingen over de jaren heen binnen de verschillende groepen van mensen met een beperking. Wel laten de thans beschikbare gegevens zien dat het indexcijfer in staat is om verschillen in de participatiegraad tussen subgroepen uit te drukken (*discriminerend vermogen*). Wanneer gegevens over meer jaren beschikbaar zijn, kan een oordeel worden gegeven over de bruikbaarheid van het participatie-indexcijfer in zijn huidige vorm. We sluiten niet uit dat aanpassing ervan in de toekomst nodig blijkt, maar vooralsnog is daar geen aanleiding toe.

Een belangrijk punt ten aanzien van het participatie-indexcijfer, is het feit dat de constructie van een indexcijfer altijd op normatieve keuzes berust. Immers, wat wel of niet meetelt moet op voorhand worden bepaald. Bijvoorbeeld, nemen we alleen de gerealiseerde participatie in beschouwing of houden we ook rekening met de beoordeling daarvan (tevredenheid)? Of: welke participatiedomeinen moeten meetellen en krijgt elk daarvan evenveel gewicht in het samenvattende cijfer? Welke keuzes worden gemaakt hangt uiteraard af van het doel dat men met het indexcijfer voor ogen heeft.

Bij de constructie van het hier gepresenteerde participatie-indexcijfer zijn de te includeren domeinen op basis van beschikbare wetenschappelijke literatuur over de participatie van volwassenen met een lichamelijke of verstandelijke beperking en in overleg met het ministerie van VWS gekozen. Tevens is ervoor gekozen om alle domeinen even zwaar te laten meewegen in het indexcijfer, omdat er geen reden was om aan participatie binnen het ene domein meer waarde te hechten dan aan participatie binnen een ander domein. Het ministerie van VWS heeft wel een duidelijke keuze gemaakt om het indexcijfer te baseren op de gegevens over de omvang van de feitelijke participatie en niet de kwalitatieve beoordeling van de participatie erin te betrekken. De reden hiervoor is dat het indexcijfer informatie moet kunnen verschaffen over het al of niet realiseren van de beleidsdoelen. Deze zijn in kwantitatieve termen, namelijk als een grotere deelname aan de samenleving van mensen met een beperking, geformuleerd. Informatie over de mate van tevredenheid en het belang dat mensen met een beperking aan participatie binnen de

verschillende domeinen hechten wordt echter wel belangrijk gevonden. Daarom maken vragen over de tevredenheid met en het persoonlijke belang van participatie deel uit van de participatie-index¹² en wordt hierover in dit rapport ook gerapporteerd.

Discussie van de resultaten

Mensen met een lichamelijke beperking

De in dit onderzoek gevonden resultaten zullen voor veel mensen met een beperking, directe naasten en professionals in de zorg waarschijnlijk herkenbaar zijn. Wat de participatie van mensen met een lichamelijke beperking betreft, laten de resultaten van ander onderzoek door het SCP en het NIVEL zien dat de deelname van mensen met een lichamelijke beperking nog altijd fors achterblijft bij die van de algemene Nederlandse bevolking (Cardol et al., 2006; Van den Brink-Muinen et al., 2007; De Klerk, 2007). Dit onderzoek laat zien dat ook de verschillen binnen de Nederlandse populatie van mensen met een lichamelijke beperking groot zijn. De deelname van mensen met een ernstige beperking aan de samenleving is gering. Het gaat bij deze groep niet alleen om werk, maar ook om basale zaken zoals 'op straat komen' en sociale contacten. Ondanks het feit dat het hier om mensen gaat die in een gewone woonwijk wonen, komt een grote groep weinig buiten en is een uitstapje naar winkels of voorzieningen in de buurt voor maar liefst de helft geen normale zaak. Het moge duidelijk zijn dat minder noodzakelijke activiteiten, zoals vrijetijdsactiviteiten buitenshuis, voor nog minder mensen met een ernstige beperking vanzelfsprekend zijn. We zien ook bij deze groep dat ruim de helft het hebben van betaald werk wel belangrijk vindt, maar een nog grotere groep het belangrijk vindt om vrijetijdsactiviteiten te kunnen doen die passen bij de wensen en mogelijkheden die men heeft. Negen van de tien mensen met een ernstige beperking vindt het bovendien belangrijk om te kunnen gaan en staan waar men wil en gebruik te maken van voorzieningen in de buurt. De cijfers laten zien dat dit voor veel mensen nog lang niet de realiteit is. Het is de vraag of het haalbaar is om ook voor alle mensen met een ernstige beperking in te zetten op betaald werk. Vooralsnog is voor deze groep veel winst te boeken op een basaler participatieniveau: het zelf om een boodschap kunnen gaan of het kunnen meedoen aan een activiteit in het buurthuis.

Een tweede groep mensen met een lichamelijke beperking die een relatief lage participatiegraad kent, zijn de laag opgeleiden. Nog geen kwart van deze mensen heeft betaald werk (voor tenminste 12 uur per week). Het betreft hier mensen die ten hoogste lager beroepsonderwijs hebben gevolgd. Deze mensen participeren binnen verschillende domeinen minder dan hoger opgeleiden, maar werk en vrijetijdsbesteding zijn voor hen het meest problematisch. Het is bekend dat de uitval uit het arbeidsproces onder mensen met een laag opleidingsniveau erg groot is. Daarbij speelt zeker de aard van het werk, veelal lichamelijke arbeid, een rol. Toch blijft werk de sleutel tot verbetering van de participatie voor deze groep. Voor veel mensen zal dit betekenen dat zij bij- of omscholing behoeven en dat stages en vrijwilligerswerk een opstap kunnen zijn naar een betaalde baan die minder lichamelijke inspanning vergt. Werk kan uiteindelijk ook de participatie op andere terreinen ten goede komen. Bijvoorbeeld, de sociale contacten die men via het werk opdoet en ook een hoger inkomen kunnen de toegankelijkheid van

¹² Vragen over de tevredenheid met de gerealiseerde participatie en het persoonlijke belang dat men aan participatie binnen bepaalde domeinen hecht behoren wel tot de participatie-index die jaarlijks wordt vastgesteld, maar zijn niet in het indexcijfer verdisconteerd.

vrijtijdsactiviteiten vergroten. Lidmaatschap van een sportvereniging of hobbyclub en het aanschaffen van de benodigde spullen kost immers ook geld.

Mensen met een verstandelijke beperking

Ook de bevindingen ten aanzien van de deelname van mensen met een verstandelijke beperking aan de samenleving roepen waarschijnlijk veel herkenning op. De resultaten laten zien dat een zeer grote groep mensen met een verstandelijk beperking inmiddels in gewone woonwijken woont, in kleinschalige woonvoorzieningen met andere mensen met een verstandelijke beperking of zelfstandig. Daarmee is nog niet gezegd dat zij ook daadwerkelijk in de lokale samenleving participeren. Eerder onderzoek van het SCP en het NIVEL laat zien dat er nog veel te wensen over blijft; eenzaamheid komt relatief veel voor en sociale contacten, anders dan met familie of begeleiders, zijn kwetsbaar (Kwekkeboom et al., 2006; Cardol et al., 2007).

Dit rapport laat zien dat ook binnen de groep mensen met een lichte of matige verstandelijke beperking de verschillen in participatiegraad groot zijn. Vooral ouderen (65 jaar en ouder) nemen in mindere mate deel aan de samenleving. Zij maken bijvoorbeeld minder vaak gebruik van voorzieningen in de buurt en nemen minder vaak deel aan vrijetijdsactiviteiten. Ze hebben bovendien minder vaak regelmatig sociaal contact. Van deze groep woont ook nog bijna een derde op een instellingsterrein. Dat de participatiegraad onder ouderen lager ligt zien we ook terug in de resultaten over mensen met een lichamelijke beperking, maar bij de groep mensen met een verstandelijke beperking is het verschil ten opzichte van jongere mensen pregnanter. Er is nog maar weinig bekend over hoe oudere mensen met een verstandelijke beperking de vermaatschappelijking beleven. Een belangrijke vraag is hoe het mensen met een verstandelijke beperking die in de samenleving wonen vergaat, naarmate zij ouder worden en belangrijke hulpbronnen zoals de lichamelijke gezondheid en contacten met (eveneens ouder wordende) familieleden afnemen. Het ZonMw-programma 'Verstandelijke beperking', waarin veel aandacht is voor veroudering, kan hierover meer kennis genereren¹³.

Tenslotte staan we stil bij het verschil in participatiegraad tussen mensen met een lichte en matige verstandelijke beperking. De participatiegraad van mensen met een matige beperking ligt lager; niet zozeer omdat deze groep minder actief is, maar vooral omdat deze groep minder vaak gebruik maakt van reguliere voorzieningen – en vaker van speciale voorzieningen – dan de groep met een lichte verstandelijke beperking. Directe naasten geven aan dat zij het belangrijk vinden dat hun naaste met een verstandelijke beperking dagbesteding en activiteiten heeft die bij hem of haar passen en dat zij het minder belangrijk vinden of daarvoor dan een beroep wordt gedaan op reguliere of speciale voorzieningen. Het is belangrijk om bij mensen met een verstandelijke beperking zelf navraag te doen naar de belemmeringen die zij ervaren in het gebruiken van reguliere voorzieningen. Deze kunnen van praktische aard zijn, maar ook te maken hebben met onbekendheid of angst voor negatieve bejegening. In het najaar (2008) zal hierover een aantal aanvullende vragen worden voorgelegd aan de mensen met een verstandelijke beperking die zelf in het Panel Samen Leven participeren.

Wet maatschappelijke ondersteuning

¹³ Het NIVEL voert samen met organisaties die participeren in het Gouverneur Kremers Centrum ook onderzoek uit binnen dit ZonMw-programma.

De Wet maatschappelijke ondersteuning (Wmo), die in 2007 is ingevoerd, wordt beschouwd als een belangrijk beleidsinstrument om de deelname van mensen met een beperking aan de samenleving te vergroten, evenals de Wet gelijke behandeling op grond van handicap of chronische ziekte (Wgbh/cz). In de participatiemonitor wordt daarom het jaar 2006, dus het jaar voor invoering van de Wmo, als nulmeting beschouwd. Het is nog te vroeg om te kunnen beoordelen of de Wmo daadwerkelijk leidt tot een toename van de participatie van mensen met een beperking. De Wmo kan met name veel betekenen ter vergroting van de participatie binnen de domeinen wonen, vrijetijdsbesteding, sociale contacten en vervoer. Voor de domeinen werk en opleiding liggen de aangrijpingspunten vooral binnen de Wet gelijke behandeling en de verschillende reïntegratieinstrumenten waarop een beroep kan worden gedaan door werkgevers en arbeidsgehandicapte werknemers. Duidelijk is dat verbetering van de participatie van mensen met een beperking een gezamenlijke inspanning vergt, waarbij mensen met een beperking zelf, zorgaanbieders, gemeenten, werkgevers en uitvoeringsinstanties alle een belangrijke rol spelen.

Literatuur

- American Association on Mental Retardation (AAMR) (2002) Definition of Mental Retardation. www.aamr.org/Policies/faq_mental_retardation.shtml
- Campen, C. van. Gezond en wel met een beperking: Ervaren kwaliteit van leven en functioneren van mensen met langdurige lichamelijke beperking. Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau, 2006.
- Cardol M, Vervloet M, Rijken M. Participatie van mensen met beperking 2005. Basismetingsparticipatiemonitor. Utrecht: NIVEL, juli 2006.
- Cardol M, Speet M, Rijken M. Anders of toch niet? Deelname aan de samenleving van mensen met een lichte of matige verstandelijke beperking. Utrecht: NIVEL, juni 2007.
- Eerste Kamer (2005/2006). Nieuwe regels betreffende maatschappelijke ondersteuning (Wet maatschappelijke ondersteuning). Eerste Kamer, vergaderjaar 2005/2006, nr. 30131A.
- Embregts P.J.C.M. (2000). Gedragsproblemen bij licht verstandelijk gehandicapten. Tijdschrift voor Orthopedagogiek 39 (12): 65-72.
- ICF. International Classification of Functioning, Disability and Health (2001). Nederlandse vertaling: WHO-FIC Collaborating Centre, Bilthoven, Netherlands, World Health Organization.
- Klerk M de. Rapportage gehandicapten 2002. Maatschappelijke positie van mensen met lichamelijke beperking of verstandelijke handicaps. Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau, juli 2002.
- Klerk M de, Campen C van, Iedema J. SCP-maat voor lichamelijke beperking op basis van AVO 2003. Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau (SCP-werkdocument 121), 2006.
- Klerk M de (red.). Meedoen met beperkingen. Rapportage gehandicapten 2007. Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau, juli 2007.
- Kwekkeboom MH, de Boer AH, van Campen C, Dorrestein AEG. Een eigen huis. Ervaringen van mensen met een verstandelijke beperking of psychiatrische problemen met zelfstandig wonen en deelname aan de samenleving. Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau, 2006.
- Snijders T & Bosker R.J. Multilevel analysis. An introduction to basic and advanced multilevel modelling. London: SAGE Publications, 1999.
- Staatsblad (2003). Besluit van 3 april 2003, houdende vaststelling van het tijdstip van inwerkingtreding van de Wet gelijke behandeling op grond van handicap of chronische ziekte. In: Staatsblad 2003, p. 206.
- Van den Brink-Muinen A, Spreeuwenberg P, Rijken PM. Kerngegevens Maatschappelijke situatie 2006. Nationaal Panel Chronisch zieken en Gehandicapten. Utrecht: NIVEL, 2007.
- Van Schroyen Lantman - de Valk H.M.J. (2002). Mensen met een verstandelijke beperking in Nederland. Maastricht, Onderzoeksinstituut ExTra; Capaciteitsgroep Huisartsgeneeskunde; Universiteit Maastricht.
- Van Schroyen Lantman - de Valk H.M.J., M.J.M. te Wierik, M. van den Akker, M. Wullink, F.G. Schellevis, G.J. Dinant, en J.F.M. Metsemakers (2004). Morbidity and health-care use in people with intellectual disabilities in general practice: first result of a survey in the Netherlands. Journal of policy and practice in Intellectual Disabilities. 1 (2) 107-109.
- Woittiez I. en F. Crone (2005). Zorg voor verstandelijk gehandicapten; ontwikkelingen in de vraag. Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau.
- <http://statline.cbs.nl/statweb>. Geraadpleegd op 28 juli 2008.
- <http://www.minvws.nl/kamerstukken/dmo/2008/vn-verdrag-inzake-de-rechten-van-personen-met-een-handicap>. Geraadpleegd op 28 juli 2008.

<http://www.minvws.nl/kamerstukken/dmo/2008/pilots-doelgroepenvervoer> . Geraadpleegd op 15 juli 2008.

http://www.rivm.nl/vtv/object_document/o2068n17541.html. Geraadpleegd op 15 juli 2008.

Bijlage A: Beschrijving van de panels

Nationaal Panel Chronisch ziekten en Gehandicapten

Het Nationaal Panel Chronisch ziekten en Gehandicapten (NPCG) bestaat uit ongeveer 3.500 zelfstandig wonende mensen uit de Nederlandse bevolking van 15 jaar of ouder met een medisch gediagnosticeerde chronische somatische ziekte en/of lichamelijke beperking. Van de panelleden met een lichamelijke beperking heeft het grootste deel (77%) tevens een chronische somatische ziekte.

De deelnemers aan het NPCG worden geworven via huisartsenpraktijken (landelijke steekproef uit de Registratie Gevestigde Huisartsen) op basis van een door een arts gestelde diagnose van een chronische somatische ziekte. Daarnaast zijn in 2005 – in samenwerking met het Sociaal en Cultureel Planbureau (SCP) – panelleden ingestroomd uit twee grootschalige bevolkingsonderzoeken, het Aanvullend Voorzieningsgebruik Onderzoek 2003 (AVO 2003; SCP) en het Woning Behoeftte Onderzoek 2002 (WBO 2002; ministerie van VROM), op basis van hun score op een screeningsinstrument voor beperking. Mensen bij wie een matige of ernstige lichamelijke (AVO) of motorische beperking (WBO) was vastgesteld, werden uitgenodigd voor deelname aan het panel.

De deelnemers vullen bij aanvang van hun deelname aan het panel een instroomvragenlijst in, waarin o.a. de SCP-vragenlijst voor beperking (De Klerk et al., 2006) is opgenomen. Hierdoor kan van alle deelnemers worden vastgesteld of bij hen sprake is van lichamelijke beperking en zo ja, wat de ernst ervan is. Tevens wordt van alle panelleden bij aanvang van hun deelname een aantal medische gegevens opgevraagd bij hun huisarts, uiteraard met toestemming van de betrokkenen. Hierdoor kan ook van degenen die via de bevolkingsonderzoeken zijn ingestroomd worden vastgesteld of bij hen sprake is van medisch gediagnosticeerde chronische somatische ziekten.

De panelleden doen twee keer per jaar (voor- en najaar) mee aan een schriftelijke enquête. Mensen die vanwege hun beperking niet schriftelijk kunnen meedoen kunnen kiezen voor een telefonische afname van de vragenlijst. Daarnaast kunnen alle panelleden één keer per jaar worden benaderd voor een flexibele (telefonische) peiling naar aanleiding van een actueel onderwerp dat voor mensen met chronische ziekten of beperking relevant is.

Jaarlijks wordt een kwart van de panelleden die op grond van een diagnose van een chronische ziekte in huisartsenpraktijken zijn geworven vervangen. Vanwege de lagere frequentie van de verschillende bevolkingsonderzoeken, is dit voor de panelleden die op basis van hun beperking uit bevolkingsonderzoek zijn geselecteerd niet mogelijk. In samenwerking met het SCP en het Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS) zal in 2008/2009 nieuwe instroom van mensen met een matige of ernstige lichamelijke beperking vanuit het AVO 2007 plaatsvinden.

Panel Samen Leven

In het Panel Samen Leven (PSL) zijn ruim 700 mensen met een lichte of matige verstandelijke beperking vertegenwoordigd. Het aantal deelnemers is echter groter (ruim 1.000), omdat zowel de persoon met een verstandelijke beperking zelf als een directe naaste van deze persoon aan het onderzoek kan meedoen. In ongeveer de helft van de gevallen nemen zowel de persoon met een verstandelijke beperking zelf als een directe naaste deel aan het panel. In de andere gevallen neemt alleen de persoon met een verstandelijke beperking zelf of een directe naaste deel.

De panelleden met een verstandelijke beperking zijn 15 jaar of ouder en hebben een lichte of matige verstandelijke beperking volgens de AAMR-definitie. Dit houdt in dat panelleden:

- een benedengemiddeld intellectueel functioneren hebben
- dat voor het 18^e levensjaar is ontstaan en
- als gevolg daarvan een beperking hebben in twee of meer vaardigheidsgebieden, bijvoorbeeld in sociale vaardigheden, zelfredzaamheid, ontspanning, werk of schoolse vaardigheden.

De deelnemers aan het PSL zijn geworven via een landelijke steekproef van instellingen die ondersteuning bieden aan mensen met een verstandelijke beperking in hun woon-situatie (55 deelnemende instellingen). Om ook mensen met een verstandelijke beperking te bereiken die geen gebruik maken van 'gehandicaptenzorg', werden daarnaast deelnemers geworven via een landelijke steekproef van huisartsenpraktijken (87 deelnemende huisartsen). In de huisartsenpraktijken werden mensen met een verstandelijke beperking geïdentificeerd aan de hand van een checklist die is gebaseerd op een door Van Schrojenstein Lantman - de Valk en anderen ontwikkelde methode (2004).

Panelleden met een verstandelijke beperking worden één keer per twee jaar uitgenodigd voor een mondeling (face-to-face) vraaggesprek bij hen thuis. Onder de panelleden die als naaste deelnemen wordt één keer per jaar (najaar) een schriftelijke enquête gehouden. Daarnaast kunnen deze naasten één keer per jaar worden bevraagd in het kader van een flexibele (telefonische) peiling over een actueel onderwerp dat relevant is voor mensen met een verstandelijke beperking of hun directe naasten.

Bijlage B: Beschrijving van de respondentengroepen

In dit rapport zijn gegevens over de sociaal-maatschappelijke participatie beschreven van drie groepen mensen met een beperking:

- mensen met een motorische beperking (N=1.215);
- mensen met zowel een motorische als zintuiglijke beperking (N=532);
- mensen met een verstandelijke beperking (N=371).

De gegevens over 2006 en 2007 voor de eerste twee groepen zijn gebaseerd op de antwoorden van alle leden van het NPCG (generieke panel), die in oktober 2007 respectievelijk oktober 2006 deelnamen aan de enquête van de participatiemonitor. In oktober 2006 werden in totaal 1.415 vragenlijsten aan mensen met een motorische beperking van 15 jaar en ouder verstuurd, waarvan 1.191 ingevuld retour werden ontvangen (respons van 84%). Aan mensen met een multipale beperking van 40 jaar en ouder werden in oktober 2006 635 vragenlijsten verstuurd, waarvan 536 ingevuld retour werden ontvangen (respons van 84%). In oktober 2007 werden in totaal 1.450 vragenlijsten aan mensen met een motorische beperking van 15 jaar en ouder verstuurd, waarvan 1.215 ingevuld retour werden ontvangen (respons van 84%). Aan mensen met een multipale beperking van 15 jaar en ouder werden in oktober 2007 641 vragenlijsten verstuurd, waarvan 532 ingevuld retour werden ontvangen (respons van 83%).

De gegevens over de groep mensen met een – lichte of matige – verstandelijke beperking zijn gebaseerd op de antwoorden van leden van het Panel Samen Leven, die als directe naaste van een persoon met een verstandelijke beperking in november 2007 een schriftelijke enquête hebben ingevuld (N=362). In 2007 werden in totaal 490 vragenlijsten aan directe naasten verstuurd, waarvan 380 ingevuld retour werden ontvangen. Negen vragenlijsten werden te laat retour ontvangen waardoor uiteindelijk 371 (respons van 76%) vragenlijsten in de analyses zijn meegenomen.

In de onderstaande tabel worden de drie respondentengroepen beschreven aan de hand van enkele sociaal-demografische kenmerken en de ernst van hun beperking. In de laatste kolom worden de kenmerken vermeld van de groep mensen met een verstandelijke beperking die de directe naasten vertegenwoordigen.

Twee derde van de respondenten met een motorische beperking is vrouw en maar 6% is jonger dan 40 jaar. Een vijfde heeft een ernstige beperking en 44% is laag opgeleid. Van de respondentengroep met een multipale beperking is 62% vrouw en 61% 65 jaar of ouder. Een kwart heeft een ernstige beperking en de helft is laag opgeleid. Van de groep directe naasten van mensen met een verstandelijke beperking is 71% vrouw, het merendeel (70%) 40 tot 65 jaar, en 30% laag opgeleid. Van de groep mensen met een verstandelijke beperking die de directe naasten vertegenwoordigen is 47% vrouw, 10% 65 jaar of ouder en heeft de helft een lichte beperking. Verder woont van deze groep 78% samen met andere mensen met een verstandelijke beperking. Circa driekwart ziet of spreekt de naaste die hem of haar vertegenwoordigt dagelijks of wekelijks. Bij 81% van de respondenten is de naaste een familielid en bij 4% een begeleider of professioneel

ondersteuner of zorgverlener. Zestig procent van de directe naasten zijn tevens wettelijk vertegenwoordiger van de persoon met een verstandelijke beperking die zij in het panel vertegenwoordigen.

Tabel B1: Beschrijving van de respondentengroepen

	Motorisch vanaf 15 jaar (2007) (n=1215)	Motorisch en zintuiglijk vanaf 40 jaar (2007) (n=532)	Directe naaste verstandelijk (2007) (n=362)	Verstandelijk vanaf 15 jaar (2007) (n=371)
Geslacht				
- man	34%	38%	29%	53%
- vrouw	67%	62%	71%	47%
Leeftijd				
- 15 – 39 jaar	6%	-	5%	44%
- 40 – 64 jaar	50%	39%	70%	47%
- 65 jaar en ouder	45%	61%	25%	10%
Ernst van beperking				
- licht	34%	18%		50%
- matig	47%	56%		50%
- ernstig	19%	26%	-	-
Opleiding				
- laag	44%	49%	30%	
- midden	41%	39%	44%	
- hoog	15%	12%	26%	-
Type huishouden 1				
- alleenstaand	34%	39%		
- met partner	66%	61%	-	-
Type huishouden 2				
- alleen of met partner				8%
- met anderen met VB (≤ 4)				49%
- met anderen met VB (> 4)				29%
- bij familie of anders	-	-	-	15%
Regio				
- noord	9%	8%		12%
- oost	31%	27%		21%
- west	41%	45%		33%
- zuid	19%	20%	-	33%
Urbanisatiegraad				
- zeer sterk stedelijk	12%	17%		8%
- sterk stedelijk	33%	31%		23%
- matig stedelijk	21%	19%		24%
- weinig stedelijk	26%	24%		24%
- niet stedelijk	9%	9%	-	21%
Ziet naaste				
- dagelijks				12%
- tenminste wekelijks				40%
- tenminste maandelijks				34%
- minder dan 1x/maand	-	-	-	14%

	Motorisch vanaf 15 jaar (2007) (n=1215)	Motorisch en zintuiglijk vanaf 40 jaar (2007) (n=532)	Directe naaste verstandelijk (2007) (n=362)	Verstandelijk vanaf 15 jaar (2007) (n=371)
Belt naaste				
- dagelijks				8%
- tenminste wekelijks				42%
- tenminste maandelijks				23%
- minder dan 1x/maand	-	-	-	26%
Ziet of belt naaste				
- dagelijks				18%
- tenminste wekelijks				55%
- tenminste maandelijks				21%
- minder dan 1x/maand	-	-	-	6%
Relatie tot naaste¹				
- ouder				41%
- broer/zus				31%
- zoon/dochter				5%
- familielid				4%
- begeleider/professioneel ondersteuner of zorgverlener				11%
- anders	-	-	-	8%
Naaste is wettelijk vertegenwoordiger¹	-	-	-	60%

¹ Deze vraag is afkomstig uit de vragenlijst die in 2006 is afgenomen onder de directe naasten van mensen met een verstandelijke beperking, omdat de vraag in 2007 niet is gesteld.

Bijlage C: Definitie en codering indicatoren participatie-index

Groep mensen met een motorische beperking en groep mensen met een multipele beperking Lichtrijts gemarkeerd: Indicatoren van participatie meegenomen in de constructie van het participatie-indexcijfer

Indicatoren Wonen	Definitie	Vraagstelling en codering	Nr
Tevredenheid met woonomgeving	Voelt zich meestal of vrijwel altijd prettig in de buurt waar men woont	Voelt u zich prettig in de buurt waar u woont? 0 soms / meestal niet / vrijwel nooit 1 meestal wel of vrijwel altijd	16
Buitenshuis komen	Komt dagelijks buitenshuis	<i>Over het algemeen, hoe vaak komt u buitenshuis of gaat u ergens naar toe?</i> 0 wekelijks of minder 1 dagelijks	17
Tevredenheid met buitenshuis komen	Kan meestal/altijd gaan en staan waar en wanneer men wil	<i>Kunt u gaan en staan waar en wanneer u wilt, zo nodig met speciale voorzieningen?</i> 0 soms / meestal niet / vrijwel nooit 1 meestal wel / vrijwel altijd wel	27
Gebruik voorzieningen in de buurt	Maakt regelmatig gebruik van tenminste twee voorzieningen in de buurt	<i>Hoe vaak maakt u gebruik van de voorzieningen in uw buurt?</i> (winkels, bibliotheek, bank/postkantoor/pinautomaat, buurthuis, groenvoorzieningen) 0 minder dan twee voorzieningen regelmatig 1 tenminste twee voorzieningen regelmatig	23
Tevredenheid met gebruik voorzieningen in de buurt	Maakt gebruik van de voorzieningen in de buurt die men wilt	<i>Maakt u gebruik van de voorzieningen in uw buurt die u wilt?</i> (winkels, bibliotheek, bank/postkantoor/pinautomaat, buurthuis, groenvoorzieningen) 0 gebruik niet naar wens, wil vaker gebruiken 1 gebruik naar wens	24
Erbij voelen horen in buurt	Voelt zich vrijwel altijd erbij horen bij mensen uit de buurt	Kunt u aangeven in hoeverre u het gevoel heeft erbij te horen bij mensen uit de buurt waarin u woont? 0 soms niet / vaak niet 1 vrijwel altijd	32
Belang woonomgeving	Vindt het belangrijk te wonen in het type woning waarin men wilt wonen	<i>Hoe belangrijk is het voor u te wonen in het type woning waarin u wilt wonen (bijv. eengezinswoning, bejaardenwoning, aanleunwoning)</i> 0 niet belangrijk/eigenlijk wel belangrijk 1 belangrijk/van het allergeenste belang	3
Belang buitenshuis komen	Vindt het belangrijk te kunnen gaan en staan waar en wanneer men wilt	<i>Hoe belangrijk is het voor u te kunnen gaan en staan waar en wanneer u wilt</i> 0 niet belangrijk/eigenlijk wel belangrijk 1 belangrijk/van het allergeenste belang	3
Belang gebruik voorzieningen in de buurt	Vindt het belangrijk gebruik te maken van de algemene voorzieningen in de buurt	<i>Hoe belangrijk is het voor u gebruik te maken van de algemene voorzieningen in de buurt die u wilt gebruiken (bibliotheek, winkels, bank, postkantoor, café, etc.)</i> 0 niet belangrijk/eigenlijk wel belangrijk 1 belangrijk/van het allergeenste belang	3

Indicatoren Werk	Definitie	Vraagstelling en codering	Nr
Betaald werk	Heeft betaald werk (\geq 12 uur per maand)	<i>Verricht u op dit moment betaald werk (als werknemer of zelfstandig ondernemer)?</i> 0 nee 1 ja,uur per week	C1*
Betaald werk via reguliere werkgever	Verricht betaald werk via een gewone werkgever	Codering: Men scoort een 1 als men bij 'ja, betaald werk' 12 uur of meer per maand heeft ingevuld <i>Heeft u op dit moment een arbeidsplaats in het kader van de sociale werkvoorziening (WSIW)?</i> 0 ja 1 nee	49
Betaald werk via speciale werkvoorziening	Verricht betaald werk via een speciale werkvoorziening	<i>Heeft u op dit moment een arbeidsplaats in het kader van de sociale werkvoorziening (WSIW)?</i> 0 nee 1 ja	49
Tevredenheid met betaald werk	Tevreden met het niveau van het betaalde werk en het aantal uren betaald werk	Deze indicator is samengesteld uit twee vraagstellingen: 1. <i>Stuut het betaald werk goed aan bij wat u kunt? Met andere woorden: doet u werk op uw niveau?</i> - Ja, meestal wel (1) - Soms wel en soms niet (0) - Nee, de werkzaamheden zijn (vaak) te licht of te makkelijk (0) - Nee, de werkzaamheden zijn (vaak) te zwaar of te moeilijk (0) 2. <i>Zou u meer betaald willen werken?</i> - Ja, ik zou meer willen werken (0) - Nee, ik zou juist minder willen werken (0) - Het aantal uren dat ik werk is precies goed (1)	50, 51
Vrijwilligerswerk	Doet vrijwilligerswerk	Codering: Men scoort een 1 als men zowel bij vraag 1 als bij vraag 2 een 1 scoort <i>Verricht u vrijwilligerswerk voor een organisatie, instelling of vereniging?</i> 0 nee 1 ja, uur per week	
Tevredenheid met vrijwilligerswerk	Tevreden met het aantal uren vrijwilligerswerk	<i>Zou u meer vrijwillig willen werken (meerdere antwoorden mogelijk)?</i> - Ja, ik zou meer willen werken (0) - Nee, ik zou juist minder willen werken (0) - Het aantal uren dat ik werk is precies goed (1)	51
Aantal uren betaald werk	Gemiddeld aantal uren per week dat werkenden betaald werk verrichten	<i>Verricht u op dit moment betaald werk (als werknemer of zelfstandig ondernemer)?</i> 0 nee 1 ja, uur per week	48
Aantal uren vrijwilligerswerk	Gemiddeld aantal uren per week dat vrijwilligers vrijwilligerswerk verrichten	<i>Verricht u vrijwilligerswerk voor een organisatie, instelling of vereniging?</i> 0 nee 1 ja, uur per week	
Tevredenheid met onbetaald werk	Doet het vrijwilligerswerk dat men wilt doen	<i>Doet u het vrijwilligerswerk dat u wilt doen?</i> 0 nee, doe liever ander vrijwilligerswerk of geen vrijwilligerswerk 1 ja	54

Indicatoren Werk	Definitie	Vraagstelling en codering	Nr
Erbij voelen horen op werk	Voelt zich vrijwel altijd erbij horen bij mensen van het werk of dagactiviteiten	Kunt u aangeven in hoeverre u het gevoel heeft erbij te horen bij mensen van het werk of dagactiviteiten? 0 soms niet / vaak niet 1 vrijwel altijd	32
Belang betaald werk	Vindt het belangrijk betaald werk te verrichten	<i>Hoe belangrijk is het voor u betaald werk te verrichten</i> 0 niet belangrijk/eigenlijk wel belangrijk 1 belangrijk/van het allergrootste belang	3
Belang vrijwilligerswerk	Vindt het belangrijk vrijwilligerswerk te verrichten	<i>Hoe belangrijk is het voor u vrijwilligerswerk te verrichten</i> 0 niet belangrijk/eigenlijk wel belangrijk 1 belangrijk/van het allergrootste belang	3
Belang werk dat aansluit bij mogelijkheden	Vindt het belangrijk betaald of vrijwilligerswerk te doen dat aansluit bij mogelijkheden	<i>Hoe belangrijk is het voor u betaald of vrijwilligerswerk te doen dat aansluit bij uw mogelijkheden</i> 0 niet belangrijk/eigenlijk wel belangrijk 1 belangrijk/van het allergrootste belang	3
Belang aantal uren werk	Vindt het belangrijk het aantal uur te werken (betaald of vrijwillig) dat men wilt	<i>Hoe belangrijk is het voor u het aantal uur te werken (betaald of vrijwillig) dat u wilt</i> 0 niet belangrijk/eigenlijk wel belangrijk 1 belangrijk/van het allergrootste belang	3

* De vragen over betaald werk en vrijwilligerswerk zijn afkomstig uit de "Vragenlijst najaar 2007" van het Nationaal Panel Chronisch zieken en Gehandicapten

Indicatoren Opleiding	Definitie	Vraagstelling en codering	Nr
Opleiding	Volgt opleiding of werkgerelateerde cursus	<i>Volgt u op dit moment een (vervolg)opleiding (voltijd of deeltijd) of een werkgerelateerde cursus?</i> 0 nee 1 ja	56
Tevredenheid met opleiding	Volgt de opleiding of werkgerelateerde cursus die men wilt volgen	<i>Volgt u de opleiding of werkgerelateerde cursus die u wilt volgen?</i> 0 nee, volgt liever een andere of geen opleiding of werkgerelateerde cursus 1 ja	59
Belang opleiding	Vindt het belangrijk een (vervolg)opleiding te volgen	<i>Hoe belangrijk is het voor u een (vervolg)opleiding te volgen</i> 0 niet belangrijk/eigenlijk wel belangrijk 1 belangrijk/van het allergeenstte belang	3

Indicatoren	Definitie	Vraagstelling en codering	Nr
Vrijtijdsbesteding			
Actief in niet-georganiseerd verband	Sport individueel of bezoekt een restaurant, cafe, attractie, museum, bioscoop of theater minimaal één keer per maand	<i>Kunt u van de volgende activiteiten zeggen hoe vaak u ze doet?</i> Codering: Men scoort een 1 als bij sporten individueel of bij uitgaan naar café of restaurant of bij bezoeken van een attractie of museum of uitgaan naar bioscoop of theater 'maandelijks' of vaker is ingevuld.	37
Actief in verenigingsverband	Sport in verenigingsverband of neemt deel aan vereniging of religieuze bijeenkomst minimaal één keer per maand of volgt een niet aan werk gerelateerde cursus	Deze indicator is samengesteld uit twee vraagstellingen: - <i>Kunt u van de volgende activiteiten zeggen hoe vaak u ze doet?</i> - <i>Volgt u of heeft u in 2007 een cursus gevolgd voor uw plezier of uw persoonlijke ontwikkeling? Bijvoorbeeld een kookcursus of computercursus, een cursus zelfverdediging of opkomen voor u zelf?</i> Codering: Men scoort een 1 als bij sporten in verenigingsverband, bij deelname aan vereniging of bij deelname aan een religieuze bijeenkomst 'maandelijks' of vaker is ingevuld of als men een niet aan werk gerelateerde cursus volgt of heeft gevolgd in 2007.	37, 41
Deelname specifieke activiteiten in vrije tijd	Bezoekt in vrije tijd wel eens activiteiten die speciaal georganiseerd zijn voor mensen met lichamelijke beperkingen of gezondheidsklachten	Gaat u in uw vrije tijd wel eens naar activiteiten speciaal georganiseerd voor mensen met lichamelijke beperkingen of gezondheidsklachten? <i>0 nee, vrijwel nooit</i> <i>1 ja, soms/vaak/vrijwel altijd</i>	40
Tevredenheid met vrijtijdsbesteding	Heeft genoeg te doen in vrije tijd	<i>Heeft u genoeg te doen in uw vrije tijd? Of zou u vaker of minder vaak iets willen doen?</i> <i>0</i> zou minder vaak iets willen doen of zou vaker iets (alleen of met andere mensen samen) willen doen <i>1</i> heeft genoeg te doen	43
Belang soort vrijtijdsbesteding	Vindt het belangrijk de soort activiteiten te kunnen doen in vrije tijd die men wilt doen	Hoe belangrijk is het voor u de soort activiteiten te kunnen doen in uw vrije tijd die u wilt doen <i>0</i> niet belangrijk/eigenlijk wel belangrijk <i>1</i> belangrijk/van het allergrootste belang	3
Belang omvang vrijtijdsbesteding	Vindt het belangrijk vaak genoeg activiteiten te doen in vrije tijd	Hoe belangrijk is het voor u vaak genoeg activiteiten te doen in uw vrije tijd <i>0</i> niet belangrijk/eigenlijk wel belangrijk <i>1</i> belangrijk/van het allergrootste belang	3
Belang deelname specifieke activiteiten in vrije tijd	Vindt het belangrijk in vrije tijd deel te nemen aan activiteiten speciaal georganiseerd voor mensen met een lichamelijke beperking of gezondheidsklachten	Hoe belangrijk is het voor u in uw vrije tijd deel te nemen aan activiteiten speciaal georganiseerd voor mensen met een lichamelijke beperking of gezondheidsklachten <i>0</i> niet belangrijk/eigenlijk wel belangrijk <i>1</i> belangrijk/van het allergrootste belang	3
Belang deelname reguliere activiteiten in vrije tijd	Vindt het belangrijk in vrije tijd deel te nemen aan activiteiten niet specifiek voor mensen met een beperking	Hoe belangrijk is het voor u in uw vrije tijd deel te nemen aan activiteiten niet specifiek voor mensen met een beperking <i>0</i> niet belangrijk/eigenlijk wel belangrijk <i>1</i> belangrijk/van het allergrootste belang	3

Indicatoren	Definitie	Vraagstelling en codering	Nr
Sociale contacten Regelmatig sociaal contact	Ontmoet wekelijks of dagelijks familie, vrienden, goede kennissen of burens	<i>Hoe vaak ontmoet u de volgende mensen [(klein)kinderen, (schoon)familie, vrienden of goede kennissen, burens, collega's of studiegenoten, mensen van vereniging en/of organisatie waar u lid van bent, anders]?</i> <i>Het gaat uitsluitend om ontmoetingen met mensen die niet bij u in huis wonen met wie u een (kort) gesprek voert (niet alleen een begroeting).</i> Codering: Men scoort een 1 als bij '(klein)kinderen', of '(schoon)familie' of 'vrienden of goede kennissen', of 'burens' 'wekelijks' of 'dagelijks' is ingevuld of als 4 keer minimaal 'maandelijks' is ingevuld.	28
Sociaal contact met mensen zonder beperkingen	Heeft meestal sociaal contact met mensen zonder lichamelijke beperking of chronische ziekte	Hebben de vrienden of goede kennissen met wie u afspreekt ook een lichamelijke beperking of chronische ziekte? <i>0 ja, sommige of de meeste</i> <i>1 nee, de meeste niet</i>	29
Tevredenheid met sociaal contact	Ontmoet voldoende mensen	<i>Heeft u voldoende contact en ontmoetingen met andere mensen?</i> <i>0 ja</i> <i>1 nee, zou vaker of minder vaak mensen willen ontmoeten of zou nieuwe of andere mensen willen ontmoeten</i>	33
Ervaart sociaal contact als prettig	Ervaart over het algemeen sociaal contact meestal of vrijwel altijd als prettig	<i>Gaan mensen over het algemeen op een prettige manier met u om? Hierbij kunt u denken aan hoe mensen u aanspreken, serieus genomen worden, en aan begrip.</i> <i>0 soms/meestal niet/vrijwel nooit</i> <i>1 meestal wel/vrijwel altijd</i>	30
Belang omvang sociaal contact	Vindt het belangrijk vaak genoeg contact te hebben met andere mensen	<i>Hoe belangrijk is het voor u vaak genoeg contact te hebben met andere mensen</i> <i>0 niet belangrijk/eigenlijk wel belangrijk</i> <i>1 belangrijk/van het allergeenste belang</i>	3
Belang sociaal contact met mensen zonder beperkingen	Vindt het belangrijk (ook) contact te hebben met mensen zonder een beperking	<i>Hoe belangrijk is het voor u (ook) contact te hebben met mensen zonder een beperking</i> <i>0 niet belangrijk/eigenlijk wel belangrijk</i> <i>1 belangrijk/van het allergeenste belang</i>	3
Belang sociaal contact met mensen met beperkingen	Vindt het belangrijk (ook) contact te hebben met mensen met een lichamelijke aandoening of chronische ziekte	<i>Hoe belangrijk is het voor u (ook) contact te hebben met mensen met een lichamelijke aandoening of chronische ziekte</i> <i>0 niet belangrijk/eigenlijk wel belangrijk</i> <i>1 belangrijk/van het allergeenste belang</i>	3

Indicatoren Vervoer	Definitie	Vraagstelling en codering	Nr
Gebruik OV	Maakt gebruik van openbaar vervoer	Maakt u wel eens gebruik van het openbaar vervoer; zoals de bus, trein, metro, tram of belbus? 0 nee 1 ja	12*
Gebruik specifieke vervoersvoorziening	Maakt gebruik van specifieke vervoersvoorzieningen	<i>Maakt u gebruik van aanvullende specifieke vervoersvoorzieningen als u ergens naartoe gaat?</i> 0 nee 1 ja, gebruik van specifieke vervoersvoorzieningen, zoals Valys (voor reizen buiten de regio), vervoersvergoeding, OV-begeleiderskaart, ouderenbus, Wvg-deeltaxi, regiotaxi	19
Belang gebruik OV	Vindt het belangrijk gebruik te maken van het openbaar vervoer	<i>Hoe belangrijk is het voor u gebruik te maken van het openbaar vervoer</i> 0 niet belangrijk/eigenlijk wel belangrijk 1 belangrijk/van het allergrrootste belang	3
Belang gebruik specifieke vervoersvoorziening	Vindt het belangrijk gebruik te maken van speciale vervoersvoorzieningen	<i>Hoe belangrijk is het voor u gebruik te maken van speciale vervoersvoorzieningen zoals Valys, vervoersvergoeding, OV-begeleiderskaart</i> 0 niet belangrijk/eigenlijk wel belangrijk 1 belangrijk/van het allergrrootste belang	3

* De vraag over gebruik van openbaarvervoer is afkomstig uit de vragenlijst najaar 2006 van de participatiemonitor.

Groep mensen met een verstandelijke beperking

Indicatoren Wonen	Definitie	Vraagstelling en codering	Nr
Woonomgeving	Woont in gewone woonwijk	<i>In welke omgeving woont uw naaste met een verstandelijke beperking?</i> - In een gewone woonwijk (1) - Dichtbij of aan de rand van een terrein waar mensen met een verstandelijke beperking wonen (1) - Op instellingsterrein (0)	D1
Reguliere woon-omgeving	Woont niet met andere mensen met een verstandelijke beperking	<i>Met wie woont uw naaste met een verstandelijke beperking?</i> - alleen (1) - met kind(eren) (niet met partner) (1) - met partner (1) - met partner en kind(eren) (1) - bij familie (ouders, broers/zussen, ooms/tantes, etc) (1) - met mensen met een verstandelijke beperking (0)	D4
Tevredenheid met woonomgeving	Woont in woonomgeving die bij hem past	<i>Vindt u dat uw naaste woont in de woonomgeving die bij hem past?</i> - Ja (1) - Nee, wonen op instellingsterrein past beter (0) - Nee, wonen dichtbij of aan de rand van een terrein past beter (0) - Nee, wonen in een gewone woonwijk past beter (0)	D3
Buitenshuis komen	Gaat dagelijks ergens naar toe buitenshuis	<i>Over: het algemeen, hoe vaak gaat uw naaste ergens naar toe, buitenshuis?</i> 0 Wekelijks/ Maandelijks/ Minder dan 1 x per maand 1 Dagelijks	E3
Tevredenheid met buitenshuis komen	Kan meestal/altijd gaan en staan waar en wanneer men wil	<i>Kan uw naaste volgens u gaan en staan waar en wanneer hij wil? Of is dit vanwege problemen met vervoer of hulp niet altijd mogelijk?</i> 0 soms niet/ meestal niet 1 meestal / altijd	E9

Indicatoren Wonen	Definitie	Vraagstelling en codering	Nr
Gebruik voorzieningen in de buurt	Maakt regelmatig gebruik van minstens twee voorzieningen in de buurt	<i>Hoe vaak maakt uw naaste gebruik van de volgende voorzieningen in zijn buurt? (Regelmatig, soms, vrijwel nooit)</i> - Winkels - Bibliotheek - Bank, postkantoor, pinautomat - Buurthuis - Parken en groenvoorzieningen	E10
Tevredenheid met gebruik voorzieningen in de buurt	Maakt voldoende gebruik van de voorzieningen in de buurt	Codering: Men scoort een 1 als bij minimaal 2 categorieën: "regelmatig" is ingevuld. <i>Wat vindt u van de mate waarin uw naaste gebruik maakt van de voorzieningen in zijn buurt? (winkels, bibliotheek, bank/postkantoor/pinautomat, buurthuis, parken en groenvoorzieningen)</i> 0 ik vind het wenselijk dat mijn naaste (vaker) gebruik zou maken van de voorzieningen in zijn buurt 1 mijn naaste maakt voldoende gebruik van de voorzieningen in zijn buurt	E11
Belang woon-omgeving	Vindt het belangrijk dat naaste woont in de omgeving die het beste bij hem past	<i>Hoe belangrijk vindt u het dat uw naaste woont in de omgeving die het beste bij hem past (bijvoor-beeld beschermd instellingsterrein of gewone woonwijk)?</i> 0 niet belangrijk/eigenlijk wel belangrijk 1 belangrijk/van het allergeenste belang	C1s
Belang huisgenoten	Vindt het belangrijk dat naaste woont met mensen die bij hem passen	<i>Hoe belangrijk vindt u het dat uw naaste woont met mensen die bij hem passen (alleen, met familie, met partner, met anderen met een verstandelijke beperking)?</i> 0 niet belangrijk/eigenlijk wel belangrijk 1 belangrijk/van het allergeenste belang	C1t
Belang buitenshuis komen	Vindt het belangrijk dat naaste kan gaan en staan waar en wanneer hij wil	<i>Hoe belangrijk vindt u het dat uw naaste kan gaan en staan waar en wanneer hij wil?</i> 0 niet belangrijk/eigenlijk wel belangrijk 1 belangrijk/van het allergeenste belang	C1c
Belang gebruik voorzieningen in de buurt	Vindt het belangrijk dat naaste gebruik maakt van algemene voorzieningen in de buurt	<i>Hoe belangrijk vindt u het dat uw naaste gebruik maakt van algemene voorzieningen in de buurt (bibliotheek, winkels, bank, postkantoor, café, etc.)?</i> 0 niet belangrijk/eigenlijk wel belangrijk 1 belangrijk/van het allergeenste belang	C1d

Indicatoren Werk	Definitie	Vraagstelling en codering	Nr
Betaald werk	Doet betaald werk bij sociale werkvoorziening of gewone werkgever (≥ 1 uur per week)	<p><i>Welke dagactiviteiten doet uw naaste met een verstandelijke beperking normaal gesproken? (meerdere antwoorden mogelijk)</i></p> <ul style="list-style-type: none"> - School of opleiding of kinderdagcentrum (0) - Betaald werk bij een gewone werkgever (bedrijfsleven, overheidsdienst) (1) - Betaald werk bij sociale werkvoorziening (1) - Betaald werk bij gewone werkgever via sociale werkvoorziening (1) - Onbetaald werk of vrijwilligerswerk buitenshuis of stage (0) - Dagbesteding voor verstandelijk gehandicapten (0) - Zorgboerderij (0) - Mijn naaste is de hele dag thuis (0) 	G1
Betaald werk via reguliere werkgever	Doet betaald werk bij gewone werkgever (≥ 1 uur per week)	<p><i>Welke dagactiviteiten doet uw naaste met een verstandelijke beperking normaal gesproken?</i></p> <p>0 overige antwoordcategorieën: zie boven</p> <p>1 Betaald werk bij een gewone werkgever</p>	G1
Onbetaald werk	Doet onbetaald werk of dagbesteding	<p><i>Welke dagactiviteiten doet uw naaste met een verstandelijke beperking normaal gesproken? (meerdere antwoorden mogelijk)</i></p> <ul style="list-style-type: none"> - School of opleiding of kinderdagcentrum (0) - Betaald werk bij een gewone werkgever (bedrijfsleven, overheidsdienst) (0) - Betaald werk bij sociale werkvoorziening (0) - Betaald werk bij gewone werkgever via sociale werkvoorziening (0) - Onbetaald werk of vrijwilligerswerk buitenshuis of stage (1) - Dagbesteding voor verstandelijk gehandicapten (1) - Zorgboerderij (1) - Mijn naaste is de hele dag thuis (0) 	G1
Tevredenheid met werk	Heeft (betaald of onbetaald) werk dat bij hem past	<p>Deze indicator is samengesteld uit twee vraagstellingen:</p> <p>G3 Vindt u dat het werk of de dagactiviteiten goed aansluiten bij de mogelijkheden en beperkingen van uw naaste?</p> <ul style="list-style-type: none"> - ja (1) - nee de werkzaamheden zijn (vaak) te licht of te makkelijk (0) - nee de werkzaamheden zijn (vaak) te zwaar of te moeilijk (0) <p>G4 Vindt u dat uw naaste werk of dagactiviteiten heeft die bij hem passen?</p> <ul style="list-style-type: none"> - ja (1) - nee, betaald werk bij een gewone werkgever past beter bij mijn naaste (0) - nee, betaald werk bij een sociale werkvoorziening past beter bij mijn naaste (0) - nee, onbetaald werk of vrijwilligerswerk past beter bij mijn naaste (0) - nee, dagbesteding voor verstandelijk gehandicapten past beter bij mijn naaste (0) - nee, werken op een zorgboerderij past beter bij mijn naaste (0) <p>Codering: respondenten scoren een 1 op de indicator 'heeft werk dat bij hem past' als ze op vraag G3 én op vraag G4 een 1 scoren.</p>	G3, G4

Indicatoren Werk	Definitie	Vraagstelling en codering	Nr
Belang werk dat aansluit bij mogelijkheden	Vind het belangrijk dat naaste werk of dagactiviteiten heeft die aansluiten bij zijn mogelijkheden	<i>Hoe belangrijk vindt u het dat uw naaste werk of dagactiviteiten heeft die aansluiten bij zijn mogelijkheden (niet te makkelijk, niet te moeilijk)</i> 0 niet belangrijk/eigenlijk wel belangrijk 1 belangrijk/van het allergeenste belang	C1i
Belang passend werk (qua type werk)	Vind het belangrijk dat naaste het type werk of dagactiviteiten heeft dat bij hem past	<i>Hoe belangrijk vindt u het dat uw naaste het type werk of dagactiviteiten heeft dat bij hem past (bijvoorbeeld betaald werk bij een gewone werkgever of sociale werkvoorziening, dagbesteding voor mensen met een beperking, school)</i> 0 niet belangrijk/eigenlijk wel belangrijk 1 belangrijk/van het allergeenste belang	C1j
Belang aantal uren werk	Vind het belangrijk dat naaste voldoende aantal uren werk of dagactiviteiten heeft	<i>Hoe belangrijk vindt u het dat uw naaste voldoende aantal uren werk of dagactiviteiten heeft (niet te veel, niet te weinig)</i> 0 niet belangrijk/eigenlijk wel belangrijk 1 belangrijk/van het allergeenste belang	C1k
Belang werk met mensen met een verstandelijke beperking	Vind het belangrijk dat naaste (ook) werkt met mensen met een verstandelijke beperking	<i>Hoe belangrijk vindt u het dat uw naaste (ook) werkt met mensen met een verstandelijke beperking</i> 0 niet belangrijk/eigenlijk wel belangrijk 1 belangrijk/van het allergeenste belang	C1l
Belang werk met mensen zonder een verstandelijke beperking	Vind het belangrijk dat naaste (ook) werkt met mensen zonder een verstandelijke beperking	<i>Hoe belangrijk vindt u het dat uw naaste (ook) werkt met mensen zonder een verstandelijke beperking</i> 0 niet belangrijk/eigenlijk wel belangrijk 1 belangrijk/van het allergeenste belang	C1m

Indicatoren Opleiding	Definitie	Vraagstelling en codering	Nr
Opleiding	Volgt opleiding of werkgerelateerde cursus	<p><i>Gaat uw naaste op dit moment naar school, volgt uw naaste een (vervolg)opleiding of werkgerelateerde cursus? (Meerdere antwoorden mogelijk)</i></p> <ul style="list-style-type: none"> - Ja, speciaal (basis)onderwijs (bijvoorbeeld MKD of één van de volgende scholen: Mytyl, Tytyl, LOM, MLK, ZMLK) (1) - Ja, een gewone (reguliere) vervolgopleiding (LBO, VMBO, MAVO, ROC) (1) - Ja, een aangepaste opleiding van het ROC, speciaal voor mensen met een verstandelijke beperking (1) - Ja, LWO (leerweg ondersteunend onderwijs, VMBO) speciaal voor mensen met een verstandelijke beperking (1) - Ja, een vervolgopleiding, speciaal voor mensen met een verstandelijke beperking (VSO-LOM, VSO-MLK, praktijkonderwijs, VSO-ZMLK) (1) - Ja, een werkgerelateerde cursus (1) - Ja, een training of cursus om zelfstandig te wonen of zelfstandig te werken (1) - Ja, een cursus voor zijn persoonlijke ontwikkeling, bijvoorbeeld een cursus sociale vaardigheden, opkomen voor jezelf (1) - Nee, volgt geen onderwijs of werkgerelateerde cursus én volgt geen training voor zelfstandig wonen of werken of persoonlijke ontwikkeling (0) 	H1
Reguliere opleiding	Volgt reguliere opleiding	<p><i>Gaat uw naaste op dit moment naar school, volgt uw naaste een (vervolg)opleiding of werkgerelateerde cursus? (Meerdere antwoorden mogelijk)</i></p> <p>0 overige antwoordcategorieën: zie boven</p> <p>1 ja, een gewone (reguliere) vervolgopleiding (LBO, VMBO, MAVO, ROC)</p>	H1
Tevredenheid met opleiding	Opleiding of werkgerelateerde cursus sluit aan op behoefte aan onderwijs of scholing	<p><i>Sluit de soort school, werkgerelateerde cursus of training aan op de behoefte van uw naaste aan onderwijs of scholing? (indien uw naaste meerdere scholingen volgt, beantwoordt u dan deze vraag voor de opleiding die volgens u voor uw naaste het meest belangrijk is)</i></p> <p>0 nee</p> <p>1 ja</p>	H2
Belang speciale opleiding	Vind het belangrijk dat naaste een opleiding volgt (of gaat volgen) speciaal georganiseerd voor mensen met een verstandelijke beperking	<p><i>Hoe belangrijk vindt u het dat uw naaste een opleiding volgt (of gaat volgen) speciaal georganiseerd voor mensen met een verstandelijke beperking</i></p> <p>0 niet belangrijk/eigenlijk wel belangrijk</p> <p>1 belangrijk/van het allergeenste belang</p>	C1n
Belang reguliere opleiding	Vind het belangrijk dat naaste een opleiding volgt (of gaat volgen) niet speciaal georganiseerd voor mensen met een verstandelijke beperking	<p><i>Hoe belangrijk vindt u het dat uw naaste een opleiding volgt (of gaat volgen) niet speciaal georganiseerd voor mensen met een verstandelijke beperking</i></p> <p>0 niet belangrijk/eigenlijk wel belangrijk</p> <p>1 belangrijk/van het allergeenste belang</p>	C1o

Indicatoren	Definitie	Vraagstelling en codering	Nr
Vrijtijdsbesteding Actief in niet georganiseerd verband	Sport individueel of bezoekt een café, restaurant, bioscoop, attractie of museum minimaal één keer per maand	<i>Kunt u van de volgende activiteiten zeggen hoe vaak uw naaste met een verstandelijke beperking ze doet? (wekelijks, maandelijks, enkele keren per jaar, vrijwel nooit)</i> Codering: Men scoort een 1 als bij 'sporten individueel' of bij 'bezoeken van een café, restaurant, bioscoop, attractie of museum' 'wekelijks' of 'maandelijks' is ingevuld.	F1
Actief in verenigingsverband	Sport in verenigingsverband of neemt deel aan vereniging, soos of religieuze bijeenkomst minimaal één keer per maand of volgt een niet aan werk gerelateerde cursus	Deze indicator is samengesteld uit twee vraagstellingen: - F1 Kunt u van de volgende activiteiten zeggen hoe vaak u ze doet? (wekelijks, maandelijks, enkele keren per jaar, vrijwel nooit) - F2 Volgt uw naaste of heeft uw naaste in 2007 een cursus gevolgd? We bedoelen hier niet een werkgerelateerde cursus of opleiding, bedoeld om meer vooruitzichten te hebben op het gebied van werk of zelfstandig wonen. Het gaat in deze vraag om een cursus als hobby of plezierige tijdsbesteding. 0 nee 1 ja Codering: Men scoort een 1 als bij 'sporten in verenigingsverband' of bij 'deelname aan vereniging, soos of religieuze bijeenkomst' 'wekelijks' of 'maandelijks' is ingevuld of als men een niet aan werk gerelateerde cursus volgt of heeft gevolgd in 2007.	F1, F2
Deelname reguliere activiteiten in vrije tijd	Bezoekt in vrije tijd (ook) activiteiten die niet speciaal voor mensen met een verstandelijke beperking georganiseerd worden	Kunt u bij de activiteiten waaraan uw naaste deelneemt aangeven of deze speciaal georganiseerd worden voor mensen met een verstandelijke beperking? (sporten individueel, bezoeken van een café, restaurant, bioscoop, attractie of museum, sporten in verenigingsverband, deelname aan vereniging, soos of religieuze bijeenkomst, volgen van een niet aan werk gerelateerde cursus in 2007) antwoordcategorieën: speciaal voor mensen met een verstandelijke beperking, niet speciaal voor mensen met een verstandelijke beperking <i>Codering: men scoort een 1 als bij minstens 1 activiteit waaraan men deelneemt is ingevuld 'niet speciaal voor mensen met een verstandelijke beperking'</i>	F3
Deelname speciale activiteiten in vrije tijd	Bezoekt in vrije tijd (ook) activiteiten die speciaal voor mensen met een verstandelijke beperking georganiseerd worden	Kunt u bij de activiteiten waaraan uw naaste deelneemt aangeven of deze speciaal georganiseerd worden voor mensen met een verstandelijke beperking? (sporten individueel, bezoeken van een café, restaurant, bioscoop, attractie of museum, sporten in verenigingsverband, deelname aan vereniging, soos of religieuze bijeenkomst, volgen van een niet aan werk gerelateerde cursus in 2007) antwoordcategorieën: speciaal voor mensen met een verstandelijke beperking, niet speciaal voor mensen met een verstandelijke beperking <i>Codering: men scoort een 1 als bij minstens 1 activiteit waaraan men deelneemt is ingevuld 'speciaal voor mensen met een verstandelijke beperking'</i>	F3
Tevredenheid met vrijtijdsbesteding	Heeft genoeg te doen in vrije tijd	<i>Heeft uw naaste volgens u genoeg te doen in zijn vrije tijd?</i> 0 zou minder vaak iets kunnen doen, heeft het te druk / zou vaker iets kunnen doen 1 heeft genoeg te doen	F7
Belang soort vrijtijdsbesteding	Vind het belangrijk dat naaste het soort activiteiten doet in zijn vrije tijd die bij hem passen	Hoe belangrijk vindt u het dat uw naaste het soort activiteiten doet in zijn vrije tijd die bij hem passen 0 niet belangrijk/eigenlijk wel belangrijk 1 belangrijk/van het allergrootste belang	C1h

Indicatoren	Definitie	Vraagstelling en codering	Nr
Vrijtijdsbesteding Belang omvang vrijtijdsbesteding	Vind het belangrijk dat naaste vaak genoeg activiteiten doet in zijn vrije tijd	Hoe belangrijk vindt u het dat uw naaste vaak genoeg activiteiten doet in zijn vrije tijd 0 niet belangrijk/eigenlijk wel belangrijk 1 belangrijk/van het allergeenstte belang	Clg
Belang deelname specifieke activiteiten in vrije tijd	Vind het belangrijk dat naaste in zijn vrije tijd deelneemt aan activiteiten speciaal georganiseerd voor mensen met een verstandelijke beperking	<i>Hoe belangrijk vindt u het dat uw naaste in zijn vrije tijd deelneemt aan activiteiten speciaal georganiseerd voor mensen met een verstandelijke beperking</i> 0 niet belangrijk/eigenlijk wel belangrijk 1 belangrijk/van het allergeenstte belang	Clc
Belang deelname reguliere activitei- ten in vrije tijd	Vind het belangrijk dat naaste in zijn vrije tijd deelneemt aan activiteiten niet speciaal georganiseerd voor mensen met een verstandelijke beperking	<i>Hoe belangrijk vindt u het dat uw naaste in zijn vrije tijd deelneemt aan activiteiten niet speciaal georganiseerd voor mensen met een verstandelijke beperking</i> 0 niet belangrijk/eigenlijk wel belangrijk 1 belangrijk/van het allergeenstte belang	Clf

Indicatoren	Definitie	Vraagstelling en codering	Nr
Sociale contacten Regelmatig sociaal contact	Ontmoet minimaal wekelijks vrienden, kennissen of buurtbewoners of kinderen, partner of familie die niet-huisgenoten zijn	- <i>Met wie woont uw naaste met een verstandelijke beperking?</i> (alleen, met kind(eren) (niet met partner), met partner, met partner en kind(eren), bij familie (ouders, broers/zussen, ooms/tantes, etc.) met mensen met een verstandelijke beperking) - <i>Met wie spreekt uw naaste met een verstandelijke beperking regelmatig af of onderneemt hij wel eens activiteiten?</i> (kinderen, partner/vaste vriend of vriendin, familie, huisgenoten, bezoekvriend(in) of vrijwilliger) Antwoordcategorieën: dagelijks / wekelijks / maandelijks / minder dan 1x/mnd / vrijwel nooit Codering: Men scoort een 1 als bij 'kinderen', 'partner/vaste vriend of vriendin', 'familie', 'vrienden of goede kennissen' of 'mensen uit de buurt' 'wekelijks' of 'dagelijks' is ingevuld en deze personen niet-huisgenoten zijn	D4, I1
Sociaal contact met mensen zonder verstandelijke beperking	Heeft (ook) regelmatig sociaal contact met mensen zonder verstandelijke beperking	Hebben de mensen met wie uw naaste afsprekt ook een verstandelijke beperking? 0 ja, de meesten hebben een verstandelijke beperking 1 nee, geen van hen of alleen sommigen hebben een verstandelijke beperking	I2
Sociaal contact met mensen met verstandelijke beperking	Heeft (ook) regelmatig sociaal contact met andere mensen met verstandelijke beperking	Hebben de mensen met wie uw naaste afsprekt ook een verstandelijke beperking? 0 nee, geen van hen heeft een verstandelijke beperking 1 ja, de meesten of sommigen hebben een verstandelijke beperking	I2
Tevredenheid met sociaal contact	Heeft voldoende contacten en ontmoetingen met andere mensen	<i>Vindt u dat uw naaste voldoende contacten en ontmoetingen met andere mensen heeft?</i> 0 nee, zou het wenselijk vinden dat naaste minder vaak contact heeft: hij is te druk 1 ja 2 nee, zou het wenselijk vinden dat naaste vaker contact heeft	I4
Beoordeelt sociaal contact als prettig	Vindt over het algemeen dat mensen meestal of vrijwel altijd op een prettige manier met naaste omgaan	<i>Vindt u dat mensen over het algemeen op een prettige manier met uw naaste omgaan? Hierbij kunt u denken aan hoe mensen uw naaste aanspreken, uw naaste serieus nemen en begrip hebben voor uw naaste.</i> 0 soms/vrijwel nooit 1 meestal wel/vrijwel altijd	I3
Belang omvang sociaal contact	Vind het belangrijk dat naaste vaak genoeg contact heeft met andere mensen	<i>Hoe belangrijk vindt u het dat uw naaste vaak genoeg contact heeft met andere mensen</i> 0 niet belangrijk/eigenlijk wel belangrijk 1 belangrijk/van het allergrootste belang	CIp
Belang sociaal contact met mensen zonder beperkingen	Vind het belangrijk dat naaste (ook) contact heeft met mensen zonder verstandelijke beperking	<i>Hoe belangrijk vindt u het dat uw naaste (ook) contact heeft met mensen zonder verstandelijke beperking</i> 0 niet belangrijk/eigenlijk wel belangrijk 1 belangrijk/van het allergrootste belang	CIq
Belang sociaal contact met mensen met beperkingen	Vind het belangrijk dat naaste (ook) contact heeft met mensen zonder verstandelijke beperking	<i>Hoe belangrijk vindt u het dat uw naaste (ook) contact heeft met mensen zonder verstandelijke beperking</i> 0 niet belangrijk/eigenlijk wel belangrijk 1 belangrijk/van het allergrootste belang	CIr

Indicatoren Vervoer	Definitie	Vraagstelling en codering	Nr
Gebruik OV	Maakt gebruik van openbaar vervoer	<i>Als uw naaste wat verder weg ergens naar toe gaat, hoe gaat hij dan? (Meerdere antwoorden mogelijk)</i> 0 overige antwoordcategorieën 1 met het openbaar vervoer, bijvoorbeeld bus of trein	E4
Gebruik specifieke vervoersvoorziening	Maakt gebruik van specifieke vervoersvoorzieningen	<i>Als uw naaste wat verder weg ergens naar toe gaat, hoe gaat hij dan? (Meerdere antwoorden mogelijk)</i> 0 overige antwoordcategorieën 1 met speciaal vervoer, bijvoorbeeld met Valys of met speciaal vervoer van de instelling of wooncentrum, bijvoorbeeld busje of taxi	E4
Belang gebruik OV	Vind het belangrijk dat naaste gebruik maakt van het openbaar vervoer	<i>Hoe belangrijk vindt u het dat uw naaste gebruik maakt van het openbaar vervoer</i> 0 niet belangrijk/eigenlijk wel belangrijk 1 belangrijk/van het allergeenste belang	C1a
Belang gebruik specifieke vervoersvoorziening	Vind het belangrijk dat naaste gebruik maakt van speciale vervoersvoorzieningen, zoals Valys, vervoersvergoeding, vervoer van instelling	<i>Hoe belangrijk vindt u het dat uw naaste gebruik maakt van speciale vervoersvoorzieningen, zoals Valys, vervoersvergoeding, vervoer van instelling</i> 0 niet belangrijk/eigenlijk wel belangrijk 1 belangrijk/van het allergeenste belang	C1b

Bijlage D: Constructie participatie-indexcijfer

In bijlage C is beschreven welke indicatoren van participatie in het meetinstrument ‘participatie-index’ zijn opgenomen en hoe de betreffende enquêtevragen voor de verschillende onderzoeksgroepen zijn geformuleerd. Daarbij is tevens aangegeven welke indicatoren zijn meegenomen in het participatie-indexcijfer. In deze bijlage beschrijven we de constructie van het participatie-indexcijfer.

Teneinde te kunnen nagaan of het gevoerde overheidsbeleid zijn vruchten afwerpt, zijn voor de berekening van het participatie-indexcijfer die indicatoren meegenomen die betrekking hebben op de *feitelijke participatie* binnen de bestudeerde domeinen dan wel op het *gebruik van reguliere voorzieningen* daarbij. Het doel van het overheidsbeleid is immers dat meer mensen gaan ‘meedoen’ en dat men dat zo veel mogelijk met gebruik van reguliere voorzieningen doet, onder het motto ‘gewoon waar dat kan, speciaal waar het moet’.

De resultaten van het onderzoek onder de groepen mensen met een motorische beperking en mensen met zowel een motorische als zintuiglijke beperking laten zien dat vrijwel alle mensen die in een bepaald domein participeren dat op reguliere wijze doen. Bijvoorbeeld, van degenen die betaald werk hebben voor tenminste 12 uren per week had in 2007 meer dan 90% een ‘reguliere baan’, dat wil zeggen dat men geen gebruik maakte van een Wsw-voorziening. Met andere woorden, het al of niet regulier meedoen is bij deze groepen niet onderscheidend. Om die reden is bij de groepen mensen met een motorische beperking en mensen met zowel een motorische als zintuiglijke beperking gekozen om het participatie-indexcijfer alleen te berekenen op basis van de scores op de indicatoren voor de feitelijke participatie. Het gebruik van het openbaar vervoer (gebruik van reguliere vervoersvoorzieningen in tegenstelling tot het doelgroepenvervoer) is daaraan toegevoegd, omdat deze indicator wel een relevante bijdrage levert aan de beoordeling van het participatieniveau. Immers, lang niet iedereen blijkt gebruik te maken van het openbaar vervoer.

Tenslotte zijn bij de groep mensen met een motorische beperking en de groep mensen met zowel een motorische als zintuiglijke beperking geen indicatoren voor het wonen in een woonwijk (versus op instellingsterrein) en het alleen of in gezinsverband (versus met andere mensen met een beperking) wonen in het indexcijfer opgenomen, omdat deze onderzoeksgroepen uitsluitend bestaan uit zelfstandig wonende mensen.

Tabel D1 laat zien welke indicatoren zijn meegenomen in de constructie van het participatie-indexcijfer per onderzoeksgroep.

Tabel D1: Indicatoren die meetellen in het participatie-indexcijfer

	Mensen met een motorische beperking	Mensen met een motorische en zintuiglijke beperking	Mensen met een verstandelijke beperking
Woont in woonwijk	-	-	f, r
Komt dagelijks buitenshuis	f	f	f
Maakt gebruik van voorzieningen in de buurt	f	f	f
Heeft betaald werk	f (≥ 12 upw)	f (≥ 12 upw)	f (≥ 1 upw), r
Doet onbetaald werk	f (vrijwilligerswerk)	f (vrijwilligerswerk)	f (onbetaald werk of dagbesteding)
Volgt werkgerelateerde cursus of opleiding	f	f	f, r
Tenminste 1 keer per maand actief in niet-georganiseerd verband	f	f	f
Tenminste 1 keer per maand actief in vereniging/club	f	f	f } r
Tenminste 1 keer per week sociaal contact	f	f	f, r
Maakt gebruik van het OV	r	r	r

f = feitelijke participatie, r=gebruik reguliere voorziening daarbij.

Bijlage E: Standaardisatie en data-analyse

In deze bijlage beschrijven we achtereenvolgens de toegepaste standaardisatie van de onderzoeksgegevens en de toegepaste data-analyse om tot schattingen van de afzonderlijke indicatoren en van de participatie-indexcijfers te komen. Tevens wordt beschreven hoe trends over de tijd en verschillen tussen subgroepen van mensen met beperkingen zijn geanalyseerd.

Standaardisatie van de onderzoeksgegevens

Voor alle drie groepen van mensen met beperkingen zijn de afzonderlijke indicatoren en participatie-indexcijfers gestandaardiseerd naar een relevante standaardpopulatie. De kenmerken van de standaardpopulaties zijn zoveel mogelijk gebaseerd op gegevens over de daadwerkelijke samenstelling van de betreffende populaties van mensen met beperkingen in Nederland. Aangezien gegevens hierover niet zondermeer voorhanden zijn, zijn verschillende bronnen geraadpleegd. Daarbij is zoveel mogelijk uitgegaan van informatie over de samenstelling van de populaties in 2006, omdat we 2006 als uitgangsjaar voor het participatie-indexcijfer hebben gekozen¹⁴.

In de tabellen E1, E2 en E3 wordt de keuze van de standaardpopulatie voor respectievelijk mensen met een motorische beperking, mensen met zowel een motorische als zintuiglijke beperking en mensen met een verstandelijke beperking geïllustreerd. Hieronder wordt de keuze per subgroep toegelicht.

Mensen met een motorische beperking

Voor het definiëren van de standaardpopulatie van mensen met een motorische beperking (zie tabel E1) baseren we ons qua geslacht, leeftijd en ernst van de motorische beperking vooral op informatie van het SCP (schattingen van prevalentie van beperkingen op bevolkingsniveau voor januari 2006) (De Klerk, 2007). De NPCG-cijfers wijken wat de verdeling naar leeftijd en ernst van de beperking betreft af van de SCP-berekeningen, omdat voor het NPCG – behalve chronisch zieken – met name mensen met een *matige of ernstige* beperking zijn geselecteerd (uit AVO 2003 en WBO 2002), dus niet mensen met een lichte beperking. Voor de verdeling naar geslacht, leeftijd en ernst van de beperking gaan we dus uit van de SCP-prevalentiecijfers. Omdat ook dit schattingen zijn – en geen daadwerkelijke populatiegegevens – pretenderen we niet een heel precieze weergave te hebben van de gegevens van de werkelijke populatie in de door ons gedefinieerde standaardpopulatie. We ronden daarom af op 5-procentpunten.

Over de verdeling naar opleidingsniveau en huishouden van mensen met een motorische beperking zijn behalve uit het NPCG geen cijfers voorhanden. Wel zijn er cijfers van het SCP voor mensen met een matige of ernstige lichamelijke beperking (dus niet alleen een motorische beperking maar ook een zintuiglijke beperking en zonder de groep met een lichte beperking). Omdat motorische beperkingen wel veruit het meest voorkomen, gebruiken we toch deze SCP-cijfers om onze standaardpopulatie te definiëren. Uiteraard

¹⁴ Het jaar 2006 wordt in de participatiemonitor beschouwd als het 'nuljaar', het jaar voorafgaande aan de invoering van de Wet maatschappelijke ondersteuning (Wmo).

zijn het opleidingsniveau en de samenstelling van het huishouden ook bekend van de Nederlandse bevolking in 2006, maar het opleidingsniveau en de huishoudenssamenstelling van de bevolking als geheel zijn niet representatief voor de veelal oudere groep van mensen met een motorische beperking, die ook nog eens voor een groter gedeelte uit vrouwen bestaat.

Voor de verdeling naar regio en mate van stedelijkheid van de standaardpopulatie nemen we de gegevens over van de Nederlandse bevolking in 2006 (statline.cbs.nl/statweb). Van de werkelijke populatie zijn deze gegevens niet bekend en er is geen reden om aan te nemen dat de verdeling heel anders zal zijn dan in de algemene Nederlandse bevolking.

Mensen met zowel een motorische als zintuiglijke beperking

Voor het definiëren van de populatie van mensen met een motorische en zintuiglijke beperking (vanaf 40 jaar) hebben we dezelfde informatiebronnen gebruikt als voor de hiervoor gedefinieerde populatie van mensen met een motorische beperking (zie tabel E2). Daar waar informatie over de groep mensen met een combinatie van een motorische en zintuiglijke beperking ontbrak, is de informatie gebruikt van het SCP (januari 2006) die beschikbaar was over de groep mensen met alleen een motorische beperking dan wel de groep met een matige of ernstige lichamelijke beperking (De Klerk, 2007).

Mensen met een verstandelijke beperking

Voor het definiëren van de standaardpopulatie van mensen met een lichte of matige verstandelijke beperking zijn gegevens voorhanden uit het Panel Samen Leven (PSL) bij aanvang in 2006 en uit twee oudere prevalentiestudies (zie tabel E3). De geslachtsverdeling zoals gevonden in het PSL zit precies tussen de schattingen op basis van twee oudere prevalentiestudies in. De cijfers lopen evenmin ver uiteen. We ronden de percentages voor de standaardpopulatie af op 5-procentpunten, omdat we niet de pretentie hebben een heel precieze schatting van de werkelijke populatie te kunnen geven. De leeftijdsverdelingen van de twee oudere prevalentiestudies lopen sterk uiteen. De studie van Van Schrojenstein Lantman-de Valk et al. (2002) komt op een veel grotere groep ouderen en veel minder jongeren dan de studie van Maas et al. (1988), bewerkt door het SCP voor 2001. De verklaring hiervoor moet volgens de auteurs worden gezocht in het gegeven dat (jonge) mensen nu minder snel als gehandicapt worden beschouwd. In het Nationaal Kompas Volksgezondheid (www.rivm.nl) wordt getwijfeld aan deze verklaring, omdat het gebruik van speciale onderwijsvoorzieningen juist toeneemt. De cijfers van het PSL zitten er voor de groepen 15-39 en 40-64 jaar tussenin. Daarom is ervoor gekozen om zoveel mogelijk bij deze cijfers aan te sluiten. Ook het cijfer voor de oudste leeftijdscategorie van PSL is aangehouden. Dit cijfer is weliswaar de hoogste van de drie, maar wel alleen gebaseerd op mensen met een lichte of matige verstandelijke beperking (dit is ook de groep die in de participatiemonitor wordt gevolgd). Deze groep heeft mogelijk een iets hogere leeftijdsverwachting dan de groep mensen met een ernstige verstandelijke beperking. Bovendien worden ook mensen met een verstandelijke beperking tegenwoordig ouder dan voorheen. Ook hier kiezen we dus voor een afronding van de percentages gevonden in het PSL.

Voor de verdeling naar ernst van de verstandelijke beperking houden we de verdeling die in het PSL werd gevonden bij aanvang in 2006 aan. Alleen mensen met een lichte of een matige verstandelijke beperking zijn vertegenwoordigd in het PSL, maar dit is ook de

populatie waarover we hier uitspraken willen doen. Ook voor de verdeling naar huishoudenssamenstelling baseren we ons op het PSL in 2006.

Hoewel het in eerste instantie de bedoeling was om de standaardpopulatie voor deze groep ook te definiëren naar regio en stedelijkheid, is hiervan later afgezien omdat deze kenmerken uiteindelijk niet zijn gebruikt in de data-analyse (zie hierna). De reden hiervoor is dat vereenvoudiging van de data-analyse nodig bleek vanwege het geringe aantal respondenten in sommige subgroepen van mensen met een verstandelijke beperking.

Tabel E1: Verantwoording van de gekozen standaardpopulatie van mensen met een motorische beperking (≥ 15 jaar, zelfstandig wonend)

	NPCG, 2006 %	SCP, 2006 (De Klerk 2007) %	Standaardpopulatie %
	<i>Mensen met een motorische beperking vanaf 15 jaar:</i>		
Geslacht		<i>Mensen met een motorische beperking vanaf 20 jaar:</i>	
- mannen	32	37	35
- vrouwen	68	63	65
Leeftijd			
- 15 t/m 39 jaar	7	20-39: 16	15
- 40 t/m 64 jaar	51	44	45
- 65 jaar en ouder	42	40	40
Ernst beperking			
- licht	32	55	55
- matig	48	31	30
- ernstig	21	14	15
		<i>Mensen met een matige of ernstige beperking vanaf 18 jaar:</i>	
Opleidingsniveau			
- laag	44	59	60
- midden	41	31	30
- hoog	15	11	10
Huishouden			
- eenpersoonshuishouden	34	34	35
- meerpersoonshuishouden	67	66	65
		<i>CBS, 2006 Nederlandse bevolking vanaf 0 jaar:</i>	
Regio			
- noord	10	10	10
- oost	27	21	21
- west	44	47	47
- zuid	19	22	22
Mate van stedelijkheid			
- zeer sterk stedelijk	15	18	18
- sterk stedelijk	25	27	27
- matig stedelijk	23	21	21
- weinig stedelijk	26	22	22
- niet stedelijk	11	12	12

Tabel E2: Verantwoording van de gekozen standaardpopulatie van mensen met zowel een motorische als zintuiglijke beperking (≥ 40 jaar, zelfstandig wonend)

	NPCG, 2006	SCP, 2006 (De Klerk 2007)	Standaardpopulatie
	%	%	%
	<i>Mensen met motorische en zintuiglijke beperkingen vanaf 40 jaar:</i>		
Geslacht		<i>Mensen met een motorische beperking vanaf 20 jaar:</i>	
- mannen	38	37	40
- vrouwen	62	63	60
Leeftijd			
- 40 t/m 64 jaar	40	Vanaf 40 jaar: 52	50
- 65 jaar en ouder	60	48	50
Ernst beperking			
- licht	15	55	55
- matig	55	31	30
- ernstig	30	14	15
		<i>Mensen met een matige of ernstige beperking vanaf 18 jaar:</i>	
Opleidingsniveau			
-laag	50	59	60
- midden	38	31	30
- hoog	12	11	10
Huishouden			
- eenpersoonshuishouden	42	34	35
- meerpersoonshuishouden	59	66	65
		CBS, 2006 <i>Nederlandse bevolking vanaf 0 jaar:</i>	
Regio			
- noord	10	10	10
- oost	22	21	21
- west	49	47	47
- zuid	20	22	22
Mate van stedelijkheid			
- zeer sterk stedelijk	18	18	18
- sterk stedelijk	25	27	27
- matig stedelijk	21	21	21
- weinig stedelijk	26	22	22
- niet stedelijk	11	12	12

Tabel E3: Verantwoording van de gekozen standaardpopulatie van mensen met een lichte of matige verstandelijke beperking (≥ 15 jaar)

	Maas et al., 1988; bewerking SCP	Van Schrojenstein Lantman-de Valk et al., 2002a	Panel Samen Leven, 2006	Standaard- populatie
	%	%	%	%
	<i>Mensen met een verstandelijke beperking vanaf 20 jaar, 2001:</i>	<i>Mensen met een verstandelijke beperking vanaf 0 jaar, 2001:</i>	<i>Mensen met een lichte of matige verstandelijke beperking vanaf 15 jaar:</i>	
Geslacht				
- mannen	57	54	56	55
- vrouwen	43	46	44	45
Leeftijd				
- 15 t/m 39 jaar	20-39: 56	20-34: 25	42	40
- 40 t/m 64 jaar	39	35-69: 70	49	50
- 65 jaar en ouder	5	70 en ouder: 5	9	10
Ernst beperking				
- licht	45	-	55	55
- matig	-	-	45	45
- ernstig	55	-	-	-
Huishouden				
- alleen of met partner	-	-	9	10
- met anderen met een vb (≤ 4)	-	-	49	50
- met anderen met een vb (> 4)	-	-	30	30
- bij familie of anders	-	-	12	10

Data-analyse

Alle gegevens, zowel voor de afzonderlijke indicatoren als voor het participatie-indexcijfer, zijn geanalyseerd op basis van een multi-niveaumodel (Snijders & Bosker, 1999). In het multi-niveaumodel worden drie niveaus onderscheiden (die inherent zijn aan het gehanteerde onderzoeksdesign): het niveau van de huisartsenpraktijk of de instelling van waaruit het panellid benaderd is voor deelname, het niveau van het individuele panellid en dat van de meting (er is immers sprake van herhaalde metingen bij dezelfde personen).

Analyse van afzonderlijke indicatoren

Per totale groep van mensen met een beperking, en indien mogelijk voor subgroepen daarbinnen, zijn voor alle afzonderlijke indicatoren multi-niveau-analyses uitgevoerd om schattingen te geven voor de totale groep van mensen met een beperking en voor subgroepen (bijvoorbeeld een schatting voor mensen met een matige of ernstige motorische beperking). Schattingen voor subgroepen konden niet worden gegeven indien niet of nauwelijks sprake was van spreiding in de antwoorden binnen één of meer subgroepen. In die gevallen hebben we dus alleen een schatting voor de totale populatie van mensen met een beperking in een bepaald jaar.

Alle schattingen voor subgroepen zijn gecorrigeerd voor leeftijd, geslacht, opleidingsniveau¹⁵, huishoudenssamenstelling, ernst van de beperking, regio² en urbanisatiegraad².

¹⁵ Niet bij mensen met een verstandelijke beperking.

Dit impliceert dat een gevonden verschil tussen bijvoorbeeld bepaalde leeftijdsgroepen daadwerkelijk kan worden aangemerkt als een effect van leeftijd en een vertekening door een eventueel verschil in andere achtergrondkenmerken op voorhand is uitgesloten.

Berekening van de absolute participatie-indexcijfers (PIC)

Op basis van de indicatoren voor de feitelijke participatie, aangevuld met de indicator 'gebruik van het openbaar vervoer', is bij de groep mensen met een motorische beperking en de groep mensen met zowel een motorische als zintuiglijke beperking de latente variabele 'overall mate van participatie' (het absolute participatie-indexcijfer) geschat. Ook hiervoor werd een multi-niveaumodel met drie niveaus gedefinieerd. In de eerste stap werden alleen de indicatoren geïncorporeerd; in de tweede stap werd het model aangevuld met de variabelen voor leeftijd, geslacht, opleidingsniveau, huishoudenssamenstelling, ernst van de beperkingen, regio en urbanisatiegraad (ter correctie).

Schatting van het absolute participatie-indexcijfer voor de groep mensen met een verstandelijke beperking gebeurde door het schatten van drie opeenvolgende modellen. In het eerste model werd de latente variabele 'overall feitelijk' geschat op basis van de indicatoren voor de feitelijke participatie en aangevuld met de variabelen voor leeftijd, geslacht, huishoudenssamenstelling en ernst van de verstandelijke beperking. In het tweede model werd de latente variabele 'overall regulier' geschat, op basis van de indicatoren voor het gebruiken van reguliere voorzieningen en weer aangevuld met de correctievariabelen. De beide uitkomstvariabelen 'overall feitelijk' en 'overall regulier' zijn vervolgens in een derde model meegenomen, tezamen met de correctievariabelen, ter bepaling van de latente variabele 'overall mate van participatie', oftewel het absolute participatie-indexcijfer.

Berekening van de relatieve participatie-indexcijfers

De berekende participatie-indexcijfers zijn vervolgens omgezet naar relatieve scores, waarbij het indexcijfer voor 2006 voor de totale groep op 100 werd gesteld. Omdat de gegevens over 2006 voor de groep mensen met een verstandelijke beperking nog niet beschikbaar zijn, is voor deze groep het indexcijfer voor de totale groep voor 2007 op 100 gesteld.

Toetsing van trends over de tijd

De analyses die voor deze rapportage zijn uitgevoerd voor de groep mensen met een motorische beperking en de groep mensen met zowel een motorische als zintuiglijke beperking hebben betrekking op twee jaren (2006 en 2007). De verschillen tussen deze jaren zijn getoetst voor de totale groepen en – waar mogelijk – ook voor subgroepen, bijvoorbeeld voor de groep 65-plussers in 2007 ten opzichte van 2006. Hiertoe zijn contrasten (van verschillen tussen dezelfde variabelen op beide metingen) gedefinieerd en is een alpha van .05 (kans op het ten onrechte verwerpen van de nulhypothese 'er is geen verschil') gehanteerd. Behalve bij het participatie-indexcijfer is in dit rapport geen aandacht besteed aan de eventuele verschillen tussen de twee jaren. De reden hiervoor is dat trends over de tijd pas interessant worden wanneer meer metingen beschikbaar komen. In de rapportage van de participatiemonitor die in 2009 verschijnt zullen de eerste trends worden beschreven.

Verschillen tussen subgroepen

Voor alle schattingen, zowel van de afzonderlijke indicatoren als van de (absolute) participatie-indexcijfers, zijn de boven- en ondergrens van het 95%-betrouwbaarheidsinterval berekend. In de tekst van dit rapport wordt gesproken over verschillen tussen subgroepen, wanneer de betrouwbaarheidsintervallen van de schattingen van beide subgroepen elkaar volledig uitsluiten.

Bijlage F: Resultaten mensen met een motorische beperking naar subgroepen

Tabel F1: Feitelijke participatie van mensen met een motorische beperking, naar subgroepen

	Leeftijd			Ernst van de beperking				Opleidingsniveau		
	15-39 jaar	40-64 jaar	65+	licht	matig	ernstig	laag	midden	hoog	
Wonen										
- komt dagelijks buiten	93 (85-97)	87 (83-90)	79 (74-84)	91 (88-94)	79 (73-83)	63 (54-71)	84 (79-88)	86 (81-89)	93 (88-96)	
- maakt gebruik van voorzieningen in de buurt	78 (65-87)	83 (78-87)	79 (74-84)	88 (83-91)	76 (70-81)	52 (43-61)	78 (72-83)	84 (79-88)	85 (78-90)	
Werk										
- heeft betaald werk (≥ 12 uur per week)	51 (39-63)	26 (22-31)	-	43 (36-51)	26 (21-32)	12 (7-18)	25 (20-32)	42 (36-48)	46 (36-56)	
- doet vrijwilligerswerk	20 (12-30)	22 (18-27)	17 (14-22)	23 (19-29)	17 (13-21)	13 (9-19)	15 (12-19)	25 (21-30)	37 (29-45)	
Opleiding										
- volgt werkgerelateerde cursus of opleiding	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
Vrijtijdsbesteding										
- actief in niet-georganiseerd verband	52 (40-65)	55 (49-60)	37 (31-42)	49 (42-55)	50 (44-56)	35 (28-43)	38 (32-44)	58 (52-63)	70 (62-77)	
- actief in vereniging / club	44 (33-56)	47 (42-51)	51 (46-55)	52 (47-58)	46 (41-50)	37 (31-44)	41 (37-46)	55 (50-59)	67 (60-74)	
Sociale contacten										
- regelmatig sociaal contact	93 (84-97)	93 (89-95)	94 (90-96)	95 (92-97)	92 (88-95)	84 (76-90)	93 (89-95)	94 (91-96)	93 (88-96)	
Vervoer										
- maakt gebruik van het openbaar vervoer	30 (20-42)	30 (26-35)	30 (25-34)	36 (31-42)	29 (24-33)	15 (11-20)	27 (22-32)	32 (27-37)	45 (37-54)	

Tabel F2: Participatie-indexcijfer (absolute cijfer) van mensen met een motorische beperking, naar subgroepen

	2007	2006
Totale groep	42,8 (39,7 – 46,0)	42,1 (38,8 – 45,4)
Leeftijd		
15 – 39 jaar	51,4 (44,6 – 58,2)	45,8 (39,3 – 52,4)
40 – 64 jaar	44,1 (40,7 – 47,7)	43,1 (39,5 – 46,7)
65 jaar en ouder	38,3 (34,8 – 41,8)	39,6 (35,9 – 43,5)
Ernst van beperking		
Licht	56,2 (52,5 – 59,7)	56,5 (52,7 – 60,2)
Matig	45,5 (41,8 – 49,2)	44,6 (40,8 – 48,4)
Ernstig	28,5 (24,7 – 32,7)	27,2 (23,4 – 31,4)
Opleidingsniveau		
Laag	36,8 (33,4 – 40,3)	36,1 (32,6 – 39,8)
Midden	49,4 (45,8 – 53,0)	48,7 (44,9 – 52,5)
Hoog	60,8 (55,9 – 65,5)	59,8 (54,7 – 64,7)

Tabel F3: Belang van participatie volgens mensen met een motorische beperking, naar subgroepen

Hoe belangrijk is het voor u om ...	Leeftijd			Ernst van de beperking			Opleidingsniveau		
	15-39 jaar	40-64 jaar	65+	licht	matig	ernstig	laag	midden	hoog
Wonen									
... te wonen in het type woning waarin u wilt wonen (bijv. eengezinswoning, bejaardenwoning, aanleunwoning)	78 (64-88)	87 (83-90)	91 (88-94)	86 (81-90)	89 (85-92)	92 (87-95)	83 (79-87)	91 (87-93)	97 (93-99)
... te kunnen gaan en staan waar en wanneer u wilt	92 (80-97)	96 (93-97)	95 (93-97)	95 (92-97)	96 (94-98)	92 (87-95)	92 (89-95)	98 (96-99)	97 (93-99)
... gebruik te maken van de algemene voorzieningen in de buurt die u wilt gebruiken (bibliotheek, winkels, bank, postkantoor, café, etc.)	89 (77-95)	89 (86-92)	89 (86-92)	90 (86-93)	88 (85-91)	86 (80-96)	86 (82-90)	92 (89-94)	93 (88-96)
Werk									
... betaald werk te verrichten (< 65 jaar)	82 (70-90)	49 (43-54)	-	63 (55-71)	50 (43-57)	55 (44-65)	51 (43-59)	67 (61-73)	71 (62-79)
... vrijwilligerswerk te verrichten	24 (15-35)	28 (24-33)	21 (17-26)	25 (21-30)	23 (19-28)	25 (19-32)	21 (17-25)	29 (25-34)	35 (28-44)
... betaald of vrijwilligerswerk te doen dat aansluit bij uw mogelijkheden	61 (48-72)	44 (39-48)	17 (14-21)	34 (29-40)	32 (28-37)	36 (29-43)	28 (23-33)	42 (37-47)	48 (40-57)
... het aantal uur te werken (betaald of vrijwillig) dat u wilt	83 (71-91)	58 (53-63)	19 (15-23)	48 (42-55)	42 (37-47)	38 (31-46)	38 (33-44)	54 (49-60)	58 (49-67)
Opleiding									
... een (vervolg-)opleiding te volgen	53 (40-66)	17 (13-21)	5 (3-7)	14 (10-18)	12 (9-15)	15 (10-21)	10 (7-13)	20 (16-24)	23 (17-31)

<i>Hoe belangrijk is het voor u om ...</i>	Leeftijd			Ernst van de beperking			Opleidingsniveau		
	15-39 jaar	40-64 jaar	65+	licht	matig	ernstig	laag	midden	hoog
Vrijtijdsbesteding									
... de soort activiteiten te kunnen doen in uw vrije tijd die u wilt doen	92 (82-97)	88 (85-91)	82 (78-86)	89 (85-92)	86 (82-89)	79 (73-84)	83 (78-87)	90 (87-93)	94 (90-97)
... vaak genoeg activiteiten te doen in uw vrije tijd	80 (68-89)	79 (74-82)	72 (68-77)	79 (74-83)	77 (72-80)	65 (57-71)	72 (67-77)	82 (78-86)	82 (76-88)
... in uw vrije tijd deel te nemen aan activiteiten	17 (9-28)	29 (25-34)	30 (25-34)	26 (21-31)	27 (23-32)	32 (26-39)	29 (25-34)	27 (23-31)	19 (14-26)
... speciaal georganiseerd voor mensen met een lichamelijke beperking of gezondheidsklachten									
... in uw vrije tijd deel te nemen aan activiteiten	59 (46-71)	56 (51-61)	44 (39-49)	54 (48-59)	51 (46-56)	46 (39-54)	47 (42-52)	56 (52-61)	67 (60-74)
... niet specifiek voor mensen met een beperking									
Sociale contacten									
... vaak genoeg contact te hebben met andere mensen	87 (76-93)	87 (83-89)	85 (81-88)	88 (84-91)	85 (81-88)	79 (73-84)	85 (81-88)	86 (82-89)	90 (84-94)
... (ook) contact te hebben met mensen zonder een beperking	84 (73-86)	84 (80-88)	81 (76-85)	83 (78-87)	82 (77-86)	84 (78-89)	82 (77-86)	84 (79-87)	86 (80-91)
... (ook) contact te hebben met mensen met een lichamelijke aandoening of chronische ziekte	55 (43-67)	60 (55-64)	61 (57-66)	59 (54-64)	60 (55-64)	62 (55-68)	63 (58-68)	56 (51-61)	52 (44-60)
Vervoer									
... gebruik te maken van het openbaar vervoer	47 (34-59)	56 (50-61)	60 (54-65)	58 (52-63)	57 (51-62)	48 (41-56)	55 (49-61)	56 (51-61)	61 (53-69)
... gebruik te maken van speciale vervoersvoorzieningen zoals Valys, vervoersvergoeding, OV-begeleiderskaart	26 (17-38)	42 (37-46)	52 (47-57)	37 (32-43)	46 (41-51)	60 (53-67)	46 (41-51)	40 (35-45)	38 (30-45)

Bijlage G: Resultaten mensen met motorische en zintuiglijke beperking naar subgroepen

Tabel G1: Feitelijke participatie van mensen met motorische en zintuiglijke beperking (vanaf 40 jaar), naar subgroepen

	Leeftijd			Ernst van de beperking			Opleidingsniveau		
	40-64 jaar	65+		licht	matig	enstig	laag	midden	hoog
Wonen									
- komt dagelijks buiten	86 (78-91)	77 (68-84)		89 (80-94)	77 (71-82)	48 (39-57)	79 (71-86)	85 (78-91)	83 (70-91)
- maakt gebruik van voorzieningen in de buurt	86 (79-91)	81 (73-86)		89 (80-94)	82 (77-86)	52 (43-61)	80 (72-86)	88 (82-92)	84 (72-92)
Werk									
- heeft betaald werk (≥ 12 uur per week)	26 (15-41)	-		45 (27-65)	14 (7-26)	6 (2-17)	22 (12-39)	33 (19-50)	30 (14-54)
- doet vrijwilligerswerk	24 (17-32)	17 (13-23)		21 (14-31)	21 (16-26)	16 (10-23)	18 (12-24)	23 (17-30)	32 (21-46)
Opleiding									
- volgt werkgerelateerde cursus of opleiding	-	-		-	-	-	-	-	-
Vrijtijdsbesteding									
- actief in niet-georganiseerd verband	50 (42-59)	34 (27-41)		42 (32-54)	43 (37-50)	38 (29-47)	36 (29-45)	41 (33-49)	77 (64-87)
- actief in vereniging / club	44 (36-52)	55 (47-62)		51 (40-62)	50 (44-57)	41 (33-50)	47 (39-55)	51 (43-59)	58 (44-70)
Sociale contacten									
- regelmatig sociaal contact	90 (84-94)	92 (87-95)		90 (82-95)	92 (88-95)	91 (84-95)	91 (86-95)	90 (84-94)	91 (79-96)
Vervoer									
- maakt gebruik van het openbaar vervoer	29 (22-39)	32 (24-41)		34 (24-46)	33 (26-42)	16 (10-24)	27 (20-36)	34 (26-44)	44 (31-59)

Tabel G2: Participatie-indexcijfer (absolute cijfer) van mensen met motorische en zintuiglijke beperking (vanaf 40 jaar), naar subgroepen

	2007	2006
Totale groep	38,4 (35,4 – 41,5)	38,5 (35,2 – 42,0)
Leeftijd		
40 – 64 jaar	40,9 (36,7 – 45,1)	39,0 (34,6 – 43,6)
65 jaar en ouder	36,0 (32,6 – 39,6)	38,1 (34,0 – 42,2)
Ernst van beperking		
Licht	48,9 (42,9 – 55,0)	49,8 (43,0 – 56,6)
Matig	43,0 (39,6 – 46,6)	43,8 (39,9 – 47,8)
Ernstig	25,6 (21,9 – 29,7)	24,8 (20,8 – 29,2)
Opleidingsniveau		
Laag	34,7 (31,1 – 38,5)	34,0 (30,0 – 38,3)
Midden	41,7 (37,6 – 45,9)	42,6 (38,1 – 47,4)
Hoog	51,9 (44,5 – 59,2)	55,0 (47,1 – 62,7)

Tabel G3: Belang van participatie volgens mensen met motorische en zintuiglijke beperking (vanaf 40 jaar), naar subgroepen

Hoe belangrijk is het voor u om ...	Leeftijd			Ernst van de beperking			Opleidingsniveau		
	40-64 jaar	65+		licht	matig	ernstig	laag	midden	hoog
Wonen									
... te wonen in het type woning waarin u wilt wonen (bijv. eengezinswoning, bejaardenwoning, aanleunwoning)	82 (74-88)	91 (86-94)		83 (73-90)	91 (86-94)	92 (85-96)	83 (76-89)	92 (87-96)	90 (78-96)
... te kunnen gaan en staan waar en wanneer u wilt	95 (90-98)	95 (91-97)		95 (87-98)	96 (93-98)	93 (87-97)	93 (87-96)	97 (94-99)	> 90 (-)
... gebruik te maken van de algemene voorzieningen in de buurt die u wilt gebruiken (bibliotheek, winkels, bank, postkantoor, café, etc.)	90 (82-94)	87 (80-92)		84 (74-91)	92 (87-96)	92 (84-96)	83 (73-89)	94 (89-97)	92 (82-97)
Werk									
... betaald werk te verrichten (< 65 jaar)	46 (35-58)	-		55 (37-72)	32 (23-42)	43 (27-61)	34 (22-49)	64 (51-75)	69 (49-83)
... vrijwilligerswerk te verrichten	35 (27-44)	26 (20-32)		31 (22-41)	30 (24-36)	30 (22-39)	25 (19-33)	39 (31-47)	37 (25-51)
... betaald of vrijwilligerswerk te doen dat aansluit bij uw mogelijkheden	44 (34-55)	20 (15-27)		28 (19-39)	35 (28-43)	30 (21-40)	24 (17-32)	40 (32-50)	50 (35-64)
... het aantal uur te werken (betaald of vrijwillig) dat u wilt	57 (47-67)	19 (13-26)		41 (29-53)	32 (24-41)	28 (18-40)	28 (20-38)	46 (36-57)	54 (38-70)
Opleiding									
... een (vervolg-)opleiding te volgen	21 (14-30)	7 4-11)		14 (8-23)	9 (6-13)	16 (10-26)	8 (4-13)	24 (17-33)	21 (11-35)
Vrijtijdsbesteding									
... de soort activiteiten te kunnen doen in uw vrije tijd die u wilt doen	85 (78-90)	78 (71-84)		82 (72-89)	83 (78-87)	77 (68-84)	78 (70-84)	88 (82-92)	> 90 (-)
... vaak genoeg activiteiten te doen in uw vrije tijd	76 (68-83)	75 (67-81)		80 (69-87)	71 (64-76)	68 (58-76)	68 (60-76)	81 (74-87)	90 (81-95)
... in uw vrije tijd deel te nemen aan activiteiten speciaal georganiseerd voor mensen met een lichamelijke beperking of gezondheidsklachten	31 (24-39)	35 (28-43)		34 (25-45)	31 (25-37)	35 (27-44)	33 (26-41)	32 (25-40)	35 (23-49)
... in uw vrije tijd deel te nemen aan activiteiten niet specifiek voor mensen met een beperking	54 (45-63)	44 (36-51)		51 (40-61)	48 (42-55)	44 (35-53)	44 (36-52)	55 (47-63)	58 (44-71)
Sociale contacten									
... vaak genoeg contact te hebben met andere mensen	82 (75-88)	85 (79-90)		85 (76-91)	80 (75-85)	84 (76-89)	82 (74-87)	84 (77-89)	93 (83-97)
... (ook) contact te hebben met mensen zonder een beperking	83 (74-89)	82 (74-88)		84 (74-91)	81 (73-87)	80 (70-88)	82 (73-88)	83 (74-89)	85 (72-93)
... (ook) contact te hebben met mensen met een lichamelijke aandoening of chronische ziekte	56 (48-65)	59 (51-66)		58 (47-68)	56 (50-62)	61 (51-69)	57 (48-64)	60 (52-68)	56 (42-69)
Vervoer									
... gebruik te maken van het openbaar vervoer	58 (49-66)	58 (50-65)		62 (51-72)	53 (47-60)	48 (39-58)	54 (45-62)	62 (54-70)	67 (53-79)
... gebruik te maken van speciale vervoersvoorzieningen zoals Valys, vervoersvergoeding, OV-begeleiderskaart	46 (37-55)	57 (49-64)		45 (34-56)	56 (50-63)	63 (53-71)	53 (44-62)	49 (40-58)	46 (32-60)

Bijlage H: Resultaten mensen met een verstandelijke beperking naar subgroepen

Tabel H1: Feitelijke participatie van mensen met een verstandelijke beperking volgens hun naasten, naar subgroepen

	Leeftijd			Ernst van de beperking	
	15-39 jaar	40-64 jaar	65+	licht	matig
Wonen					
- woont in woonwijk	99 (97-100)	97 (93-99)	70 (43-88)	98 (95-99)	96 (91-98)
- komt dagelijks buiten	73 (64-80)	73 (65-80)	44 (28-62)	74 (66-81)	66 (57-74)
- maakt gebruik van voorzieningen in de buurt	54 (44-64)	45 (36-54)	32 (17-51)	59 (50-68)	33 (25-42)
Werk					
- heeft betaald werk (\geq 1 uur per week)	25 (17-34)	35 (26-44)	-	40 (31-50)	20 (13-28)
- doet onbetaald werk of dagbesteding	69 (59-78)	58 (48-67)	55 (36-73)	50 (41-59)	76 (67-82)
Opleiding					
- volgt werkgerelateerde cursus of opleiding	-	-	-	-	-
Vrijtijdsbesteding					
- actief in niet-georganiseerd verband	49 (40-58)	43 (35-51)	18 (8-36)	38 (30-46)	48 (39-56)
- actief in vereniging / club	83 (75-89)	70 (62-78)	65 (46-80)	73 (65-80)	78 (70-85)
Sociale contacten					
- regelmatig sociaal contact	92 (86-96)	85 (78-91)	71 (51-86)	92 (86-95)	80 (72-87)
Vervoer					
- maakt gebruik van het openbaar vervoer	32 (24-42)	21 (15-29)	20 (9-38)	37 (30-46)	14 (9-21)

Tabel H2: Participatie-indexcijfer (absolute cijfer) van mensen met een verstandelijke beperking op basis van gegevens verstrekt door hun naasten, naar subgroepen

	2007
Totale groep	42,6 (41,9 – 43,3)
Leeftijd	
15 – 39 jaar	48,2 (47,5 – 48,8)
40 – 64 jaar	41,9 (41,2 – 42,5)
65 jaar en ouder	23,9 (23,2 – 24,6)
Ernst van beperking	
Licht	44,3 (43,6 – 45,0)
Matig	40,4 (39,8 – 41,1)

Tabel H3: Belang van participatie voor mensen met een verstandelijke beperking volgens hun naasten, naar subgroepen

Hoe belangrijk vindt u het dat uw naaste (met een verstandelijke beperking) ...	Leeftijd			Ernst van de beperking	
	15-39 jaar	40-64 jaar	65+	licht	matig
Wonen					
... woont in de omgeving die het beste bij hem past (bijvoorbeeld beschermd instellingsterrein of gewone woonwijk)	98 (96-99)	96 (91-98)	97 (89-99)	95 (90-97)	99 (97-99)
... woont met mensen die bij hem passen (alleen, met familie, met partner, met anderen met een verstandelijke beperking)	92 (87-96)	92 (86-95)	89 (74-96)	91 (86-95)	92 (86-95)
... kan gaan en staan waar en wanneer hij wil	75 (66-82)	72 (63-80)	68 (47-83)	83 (76-89)	56 (47-65)
... gebruik maakt van algemene voorzieningen in de buurt (bibliotheek, winkels, bank, postkantoor, café, etc.)	80 (72-86)	60 (50-69)	60 (40-77)	81 (74-87)	49 (40-58)
Werk					
... werk of dagactiviteiten heeft die aansluiten bij zijn mogelijkheden (niet te makkelijk, niet te moeilijk)	97 (94-99)	96 (93-98)	86 (70-94)	96 (93-98)	96 (93-98)
... het type werk of dagactiviteiten heeft dat bij hem past (bijvoorbeeld betaald werk bij een gewone werkgever of sociale werkvoorziening, dagbesteding voor mensen met een beperking, school)	95 (91-97)	91 (85-95)	62 (41-79)	89 (82-93)	94 (89-97)
... voldoende aantal uren werk of dagactiviteiten heeft (niet te veel, niet te weinig)	98 (96-99)	95 (91-97)	82 (67-92)	96 (93-98)	96 (92-98)
... (ook) werkt met mensen met een verstandelijke beperking	67 (58-75)	63 (55-71)	41 (24-60)	56 (48-64)	70 (62-77)
... (ook) werkt met mensen zonder een verstandelijke beperking	61 (52-69)	60 (52-68)	47 (30-65)	63 (55-71)	55 (46-63)
Opleiding					
... een opleiding volgt (of gaat volgen) speciaal georganiseerd voor mensen met een verstandelijke beperking	42 (33-52)	23 (17-31)	0 (-)	36 (28-45)	26 (18-34)
... een opleiding volgt (of gaat volgen) niet speciaal georganiseerd voor mensen met een verstandelijke beperking	11 (7-19)	3 (2-7)	0 (-)	11 (6-17)	3 (1-6)
Vrijtijdsbesteding					
... het soort activiteiten doet in zijn vrije tijd die bij hem passen	95 (90-97)	86 (79-91)	84 (69-93)	88 (82-93)	92 (87-95)
... vaak genoeg activiteiten doet in zijn vrije tijd	83 (76-89)	77 (69-84)	79 (61-90)	79 (71-85)	81 (73-87)
... in zijn vrije tijd neemt deel aan activiteiten speciaal georganiseerd voor mensen met een verstandelijke beperking	79 (71-86)	71 (62-78)	64 (45-80)	70 (62-78)	77 (69-84)
... in zijn vrije tijd neemt deel aan activiteiten niet speciaal georganiseerd voor mensen met een verstandelijke beperking	50 (40-60)	36 (27-46)	50 (31-69)	53 (43-62)	32 (24-41)
Sociale contacten					
... vaak genoeg contact heeft met andere mensen	97 (93-98)	93 (88-96)	86 (70-94)	96 (92-98)	92 (87-95)
... (ook) contact heeft met mensen zonder verstandelijke beperking	88 (82-93)	86 (80-91)	80 (63-90)	90 (84-94)	81 (73-87)
... (ook) contact heeft met mensen met een verstandelijke beperking	81 (73-87)	76 (68-82)	72 (54-85)	71 (63-78)	84 (77-89)
Vervoer					
... gebruik maakt van het openbaar vervoer	39 (30-49)	37 (29-47)	28 (14-47)	51 (42-60)	22 (16-30)
... gebruik maakt van speciale vervoersvoorzieningen, zoals Valys, vervoersvergoeding, vervoer van instelling	63 (53-71)	69 (60-77)	79 (60-90)	59 (50-67)	77 (69-83)